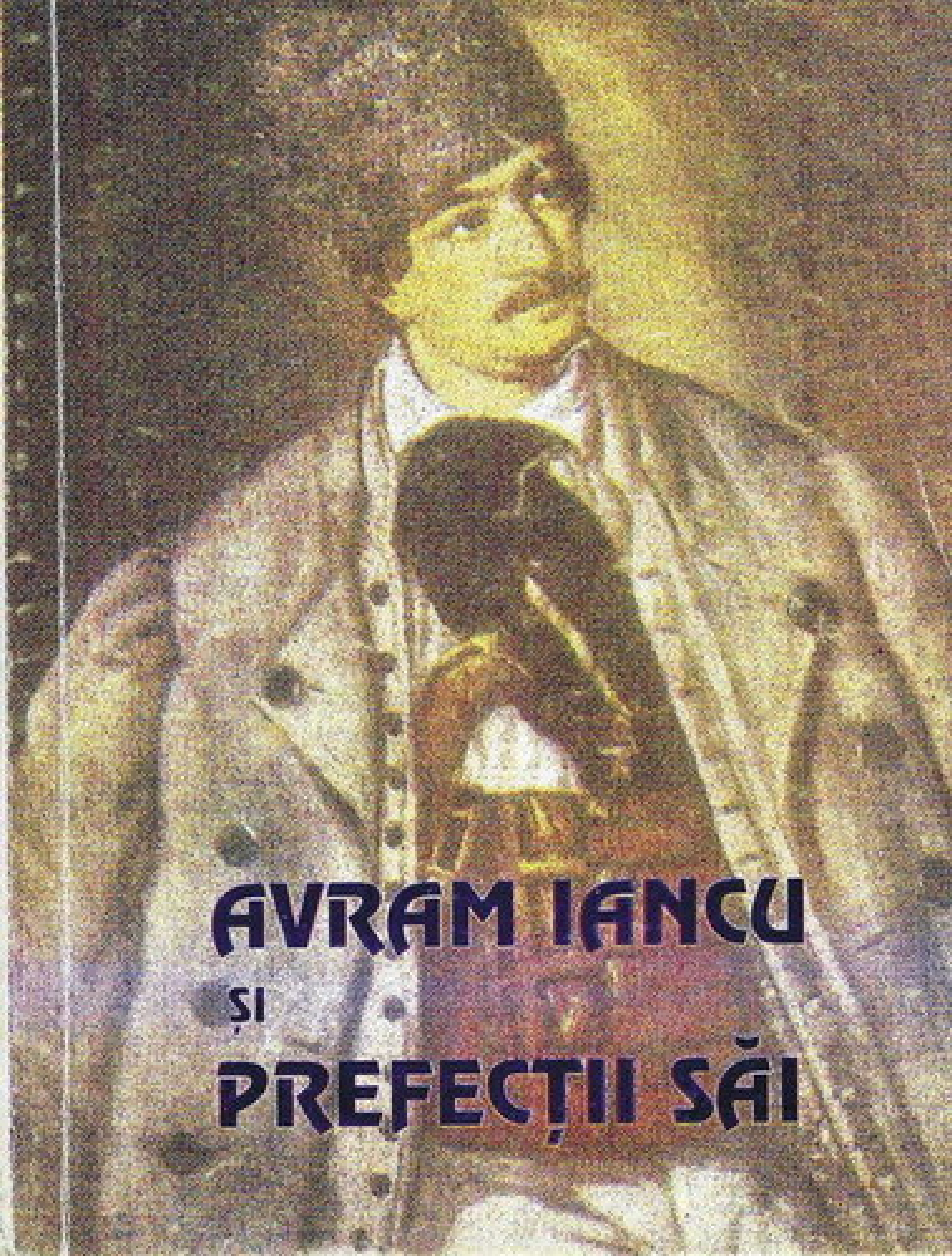

AVRAM IANCU ȘI PREFECȚII SĂI

VALENTIN BORDA VIORICA DUTCĂ
TRAIAN RUS

AVRAM IANCU

şi prefecţii săi

CRONOLOGIE ŞI POSTFAŢĂ

Prof. dr. Augustin Deac

CASA DE EDITURĂ *PETRU MAIOR*
Târgu - Mureş

Redactor : **Dr. Mariana Marcu**
Tehnoredactare computerizată : **Lucian Borda**
Coperta : **Tudor Ungureanu**
Corectură : **Paul Lazăr Tonciulescu**

Cartea apare din inițiativa Societății cultural-patriotice "Avram Iancu" - București

Coordonare colectiv de autori
Valentin Borda

CUPRINS

[1] Facem precizarea că prezentarea vieții și operei prefecților ce urmează a fost făcută de dl. Valentin Borda pe baza notelor și materialului bibliografic puse la dispoziție de către unul dintre colaboratorii săi, care dorește să-și păstreze anonimatul și căruia i se aduc, și aici, mulțumirile cuvenite

NOTA AUTORILOR

Autorii acestei cărţi n-au cunoştinţă de existenţa unei scrieri recente cu titlu asemănător. Întreprinderea lor este, de aceea, justificată, dacă ne gândim că numeroasele cercetări ştiinţifice consacrate conducătorilor revoluţiei române din anii 1848 - 1849 din Transilvania se adresează, firesc, în primul rând, specialiştilor. Prea puţine sunt, mai cu seamă în ultima vreme, lucrările de popularizare, de *mediatizare*, cum am spune azi, a fruntaşilor paşoptişti. Aşa că autorii consideră utilă şi necesară încercarea lor de-a suplini un gol bibliografic şi, totodată, de-a reaminti cititorilor, vârstnici sau tineri, fapte, întâmplări şi evenimente ce au marcat, la un grad înalt de intensitate, istoria Neamului.

Cartea a fost scrisă şi publicată la sugestia filialei din Bucureşti a Asociaţiei cultural-patriotice "Avram Iancu", prin intermediul ei intenţionându-se rememorarea unei epoci de glorie tragică şi familiarizarea, cu ea, a sutelor de moţi trăitori în Capitală şi a altor mii de cititori dornici să cunoască evenimentele revoluţiei române de acum 150 de ani. Autorii i-au conferit, în acelaşi timp, dimensiunea unei lucrări care - de popularizare fiind - se adresează unui public cât mai larg; ei s-au gândit, desigur, la mulţimea participanţilor la serbările evocatoare de pe Muntele Găina şi de la Ţebea, dar şi la şcolarii Ţării, necesar a fi informaţi mai amplu asupra unor pagini de istorie românească zbuciumată. În acest scop, am gândit conţinutul cărţii într-o formulă cuprinzătoare: un panopticum (cronologie) al întâmplărilor din revoluţia paşoptistă în toate cele trei ţări româneşti, prezentarea vieţii şi faptelor lui Avram Iancu şi ale prefecţilor săi, o *postfaţă* lămuritoare, semnată de un specialist.

Împreună cu editura, autorii speră să fi alcătuit un volum ce-şi va atinge scopul propus, încât, după citirea lui, cei dornici să afle noi şi amănunţite informaţii despre revoluţia paşoptistă şi bărbaţii ei transilvăneni să fie stârniţi în îndemnul de-a cerceta marile şi eruditele cărţi consacrate acestora.

Bucureşti, februarie 1997.

NOTA AUTORILOR

Autorii acestei cărţi n-au cunoştinţă de existenţa unei scrieri recente cu titlu asemănător. Întreprinderea lor este, de aceea, justificată, dacă ne gândim că numeroasele cercetări ştiinţifice consacrate conducătorilor revoluţiei române din anii 1848 - 1849 din Transilvania se adresează, firesc, în primul rând, specialiştilor. Prea puţine sunt, mai cu seamă în ultima vreme, lucrările de popularizare, de *mediatizare*, cum am spune azi, a fruntaşilor paşoptişti. Aşa că autorii consideră utilă şi necesară încercarea lor de-a suplini un gol bibliografic şi, totodată, de-a reaminti cititorilor, vârstnici sau tineri, fapte, întâmplări şi evenimente ce au marcat, la un grad înalt de intensitate, istoria Neamului.

Cartea a fost scrisă şi publicată la sugestia filialei din Bucureşti a Asociaţiei cultural-patriotice "Avram Iancu", prin intermediul ei intenţionându-se rememorarea unei epoci de glorie tragică şi familiarizarea, cu ea, a sutelor de moţi trăitori în Capitală şi a altor mii de cititori dornici să cunoască evenimentele revoluţiei române de acum 150 de ani. Autorii i-au conferit, în acelaşi timp, dimensiunea unei lucrări care - de popularizare fiind - se adresează unui public cât mai larg; ei s-au gândit, desigur, la mulţimea participanţilor la serbările evocatoare de pe Muntele Găina şi de la Ţebea, dar şi la şcolarii Ţării, necesar a fi informaţi mai amplu asupra unor pagini de istorie românească zbuciumată. În acest scop, am gândit conţinutul cărţii într-o formulă cuprinzătoare: un panopticum (cronologie) al întâmplărilor din revoluţia paşoptistă în toate cele trei ţări româneşti, prezentarea vieţii şi faptelor lui Avram Iancu şi ale prefecţilor săi, o *postfaţă* lămuritoare, semnată de un specialist.

Împreună cu editura, autorii speră să fi alcătuit un volum ce-şi va atinge scopul propus, încât, după citirea lui, cei dornici să afle noi şi amănunţite informaţii despre revoluţia paşoptistă şi bărbaţii ei transilvăneni să fie stârniţi în îndemnul de-a cerceta marile şi eruditele cărţi consacrate acestora.

Bucureşti, februarie 1997.

CRONOLOGIA PRINCIPALELOR EVENIMENTE ALE REVOLUŢIEI ROMÂNE DE LA 1848 - 1849

1844 - 1845	La **Cluj**, Avram Iancu se afla printre fruntaşii tineretului studios, câştigându-şi popularitate atât printre studenţii români, cât şi printre cei maghiari şi saşi.
1847	La **Cluj**, numărul cancelariştilor români se ridica la peste 34 din totalul de 200. Printre ei se remarcau Avram Iancu, Amos Tordăşianu, Iosif Şuluţiu, Ilie Măcelariu, Al.Papiu Ilarian, Samuil Poruţiu, Florian Micaş şi alţii, care vor juca un rol deosebit în Revoluţia română de la 1848 - 1849.
1847, 15 ianuarie	La **Cluj**, în timpul desfăşurării lucrărilor Dietei aristocratice a Principatului Transilvan, la care participase ca invitat, împreună cu alţi colegi, Avram Iancu a pronunţat cuvintele cu caracter programatic: *"Nu cu argumente filosofice şi umanitare veţi convinge pe aceşti domni, ci cu lancea lui Horea"*.
1848, martie	La afirmaţia şoviniştilor maghiari că *"ştergerea iobăgiei şi emanciparea naţiunii valahe sunt premature şi păgubitoare pentru ţară"*, Avram Iancu le-a replicat prin cuvinte rămase celebre: *"Dreptul istoric are să se spulbere înaintea dreptului omului; spre ruşinea secolului al XIX-lea, am suferit ruşine îndelungată. Pretindem ştergerea sclaviei şi egalitate perfectă sau moarte"*.
8/20 martie 1848	La **Paris**, Nicolae Bălcescu împreună cu alţi patrioţi români au redactat *Programul* revoluţionar şi au hotărât trecerea lor la acţiune pentru declanşarea revoluţiei în Ţările Române.

12/24 martie	La **Sibiu**, ideologul transilvan Simion Bărnuţiu şi alţi revoluţionari au redactat *Proclamaţia* prin care românii transilvăneni erau chemaţi la luptă pentru recunoaşterea lor ca naţiune politică, alături de celelalte trei "naţiuni" din Transilvania - ungurii, saşii, secuii - şi desfiinţarea iobăgiei; în acest scop, au solicitat convocarea unei Adunări Naţionale a românilor din Principatul Transilvan.
4/16 martie	În comuna **Giurtelecul Şimleului**, din judeţul Sălaj, românii iobagi refuză muncile şi obligaţiile lor feudale la grofii maghiari, gestul lor constituind prima scânteie a revoluţiei române unitare de pe teritoriul României la 1848.
25 martie/ 6 aprilie	La **Blaj**, fruntaşii românilor au hotărât convocarea primei Adunări Naţionale a românilor transilvăneni pe data de 30 aprilie 1848.
27 martie/ 8 aprilie	La **Târgu-Mureş**, patrioţii români îşi însuşesc iniţiativa celor de la Blaj, declarând cu fermitate: *"Ne jurăm, fraţilor, ca pe Duminica Tomii* (30 aprilie n.r.), *prin foc şi apă şi prin toate pericolele vieţii vom veni la Blaj, nu numai noi, ci sperăm că şi alţii care vreau salutarea* (salvarea n.r.) *naţiunii noastre"*.
27 martie/ 8 aprilie	La **Iaşi**, din iniţiativa fruntaşilor patrioţi, Vasile Alecsandri, Al.I.Cuza, Lascăr Rosetti, s-a ţinut Adunarea populară, în care a fost denunţat şi incriminat regimul politic regulamentar, alcătuindu-se un comitet în frunte cu Vasile Alecsandri pentru redactarea programului de revendicări al mişcării revoluţionare din Principatul Moldovei. Documentul s-a intitulat *Petiţia-Proclamaţie în numele tuturor stărilor Moldovei*, fiind semnat de Iorgu Sturdza şi C.Gheorghe Cantacuzino, *"mădulari ai comitetului"*.

27 martie/ 8 aprilie La **Pesta**, românii revoluţionari, sprijiniţi de populaţia oraşului, ridicată şi ea la luptă, l-au eliberat din închisoare pe Eftimie Murgu, fruntaşul mişcării naţionale române din Banat.

1/13 aprilie La **Blaj** s-a desfăşurat consfătuirea politică a reprezentanţilor revoluţionari români la care au participat Aron Pumnul, Avram Iancu, Timotei Cipariul, Al.Papiu Ilarian, Samuil Poruţiu, Ioan Buteanu, Florian Micaş. Cu acel prilej s-a stabilit definitiv convocarea, în aceeaşi localitate, Blaj, pe data de 30 aprilie 1848, a Adunării Naţionale a românilor transilvăneni, pentru a decide asupra soartei lor viitoare.

8/20 aprilie La **Bucuresti**, în casa lui C.A.Rosetti, are loc prima adunare secretă a conducătorilor revoluţionari munteni, cu scopul de a hotărî data precisă a începerii revoluţiei în Ţara Românească. Nicolae Bălcescu a propus ca aceasta să înceapă pe data de 11 aprilie, dar majoritatea participanţilor a cerut amânarea momentului declanşării.

10/22 aprilie La **Blaj** a început răspândirea *Proclamaţiei-Circulariu* pentru convocarea Adunării Naţionale pe Dumineca Tomii. Proclamaţie-circulară semnată de Aron Pumnul.

18/30 aprilie La **Blaj** a avut loc prima Adunare Naţională a românilor transilvăneni, care, după analiza situaţiei politice internaţionale şi interne, a hotărât convocarea, pe data de 3/15 mai, a unei noi Adunări Naţionale. Erau prezenţi peste 4500 de ţărani români şi unii maghiari. În această adunare, Avram Iancu s-a făcut mai bine cunoscut mulţimii, lansând lozinca *"Voi sunteţi poporul!"* Seara, s-a ţinut o consfătuire politică intimă, la care au participat Simion Bărnuţiu, Avram Iancu, Al.Papiu Ilarian, Eliseu Armatu şi alţi patrioţi români.

2/13 mai La **Blaj**, în Catedrala greco-catolică înălţată de Ioan-Inocenţiu Micu-Klein, s-a desfăşurat consfătuirea preliminară privind definitivarea programului revoluţiei românilor transilvăneni. Tot aici, atunci, Simion Bărnuţiu a rostit înflăcăratul său discurs, intitulat *"Raporturile românilor cu ungurii şi principiile libertăţii naţionale"*, exprimând şi solicitând, ca o poruncă a vremii, necesitatea unirii tuturor românilor trăitori în intreg cuprinsul Daciei străbune.

3/5 - 15/17 mai 1848 La **Blaj**, pe Câmpul Libertăţii s-a ţinut una dintre cele mai mari şi mai impunătoare adunări naţionale ale românilor ardeleni, la care, după cele mai noi cercetări, au luat parte aproape 100000 de oameni, veniţi din toate colţurile Principatului Transilvan, în marea lor majoritate iobagi. La adunare au fost prezenţi şi reprezentanţi din rândurile maghiarilor, a secuilor şi a saşilor. S-a adoptat programul de revendicări ale românilor ardeleni, intitulat *"Petiţiunea naţională"*, care, în cele 16 puncte - articole, a proclamat naţiunea română ca naţie de sine stătătoare în Principat şi a revendicat libertăţi economice, sociale şi politice. *A fost ales un Comitet Naţional, cu sediul la Sibiu, format din Andrei Şaguna, Simion Bărnuţiu, Avram Iancu, Aron Pumnul, Al.Papiu Ilarian şi alţii.* Comitetul şi-a asumat misiunea de a conduce revoluţia română şi de a urmării ducerea la îndeplinire a celor hotărâte. Adunarea Naţională de la Blaj din 3/5 - 15/17 mai 1848 a adoptat şi *Jurământul* de fidelitate numai faţă de naţiunea română. De menţionat că la această mare adunare au luat parte şi luminate personalităţi din Moldova

	şi Ţara Românească, printre care Vasile Alecsandri, Al.I.Cuza, Alecu Russo, Costache Negri, Gheorghe Sion, Dimitrie Brătianu şi alţii.
5/17 mai	În **Vidra de Sus**, localitatea natală a lui Avram Iancu, moţii refuză să-şi îndeplinească îndatoririle faţă de Cămara Regală, afirmând: *"Noi şi până acum am slujit destul, dar de aici înainte Cămara să vadă ea singură de exploatare, fiindcă noi nu mai ieşim la plutitul lemnelor"* şi *"Acum suntem oameni liberi, până acum ne-au chinuit, de aici încolo nu mai vrem să suferim!"* Sosit la faţa locului, Avram Iancu declară răspicat şpanului comercial, Lazar György: *"Românul nu cerşeşte libertatea de la unguri, naţiunea română este destul de tare ca să-şi câştige libertatea luptând"*.
8/20 mai	La **Cluj**, Jakob Elèk, maghiar, martor ocular al Adunării Naţionale a românilor ardeleni ţinută la Blaj la 3/15 mai 1848, într-un articol publicat în presa ungară, nominaliza pe fruntaşii românilor, Simion Bărnuţiu, Al.Treboniu Laurian, ca fiind conducătorii idealului de unire *"a Moldovei, Munteniei şi a Transilvaniei, pentru restabilirea Daciei de demult"*.
8/20 mai	La **Bucureşti** ia fiinţă un *comitet revoluţionar*, compus din Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, C.Bălăceanu, Al.G.Golescu, C.A.Rosetti, Cezar Boliac, Ştefan Golescu, Radu Golescu, Nicolae Golescu, Ion Eliade Rădulescu şi Ion Câmpineanu, având în fruntea lui o *comisie executivă* alcătuită din N.Bălcescu, I.Ghica şi Al.G.Golescu, a cărei sarcină urgentă era definitivarea programului revoluţionar; s-a stabilit *ca revoluţia în Ţara Românească să fie declanşată, la Bucureşti, în ziua de 9 iunie 1848*.

12/24 mai 1848	La **Braşov**, un grup de revoluţionari moldoveni emigranţi, elaborează programul intitulat *Principiile noastre pentru reformarea Patriei*, compus din 6 articole, printre care figurau: desfiinţarea servituţilor feudale şi împroprietărirea fără despăgubire a ţăranilor, desfiinţarea privilegiilor boiereşti şi egalitatea în faţa legii, unirea Moldovei şi a Ţării Româneşti *"într-un singur stat neatârnat românesc"*.
14/26 mai	La **Pesta**, gazeta ungară de orientare progresistă, "Marczius Tizenötödike" (15 martie), condusă de revoluţionarul Táncsics Mihály, aprecia că asupra viitorului Transilvaniei singur poporul român poate hotărî, întrucât el reprezintă *"întreaga Transilvanie"*.
21 mai/ 3 iunie	La **Pesta**, reprezentanţii revoluţionari români din Ungaria şi Banat, în frunte cu Emanoil Gozdu, Ioan Dragoş, David Nicoară, Ignatie Vuia, cer guvernului ungar, prin trei puncte şi patru alineate, recunoaşterea egalităţii în drepturi a naţionalităţii române de aici, adică să se bucure de acelaşi statut politic şi social ca celelalte naţionalităţi conlocuitoare.
24 mai/ 6 iunie	La **Braşov** apare, în "Foaie pentru minte", poezia lui Vasile Alecsandri, intitulată *"Către români"*.
20/25 mai - 1/7 iunie	La **Mihalţ**, din ordinul baronului ungur Bánffy, comite suprem în Alba de Jos, o ceată de soldaţi secui comit groaznicul măcel asupra românilor, împuşcând mortal 12 iobagi din rândul acestora şi rănind alţi 9, ceea ce a determinat riposta hotărâtă a românilor.
17/29 mai	La **Cluj**, dieta aristocratică ungară a Principatului Transilvan, autonom, aflat sub dominaţia Habsburgilor, a declarat, împotriva protestelor românilor, anexarea Transilvaniei la Ungaria.

31 mai/ 12 iunie La **Cluj**, guvernatorul Transilvaniei dizolvă Comitetul Național Român de la Sibiu; acesta însă va continua să activeze ilegal.

1/13 iunie La **Timișoara**, românii ortodocşi cer dietei ungare *"să se recunoască prin lege naționalitatea română"*. Cer, de asemenea, ca ei *"să fie întrebuințați în toate funcțiile în raport cu numărul populației lor"*.

5/17 iunie La **Viena**, în ziarul "Wiener Zeitung" apare *Protestul Națiunii Române* față de hotărârea dietei din Cluj de anexare a Transilvaniei la Ungaria.

9/21 iunie 1848 La **Islaz**, pe Câmpul Regenerării, în numele poporului român, se citește *Proclamația* și *Programul* revoluționar, compus din 22 de articole, prin care revoluția se declanșează și în Muntenia. S-a proclamat un guvern revoluționar compus din Popa Şapcă, Ion Eliade Rădulescu, Christian Tell, Ştefan Golescu şi Nicolae Pleşoianu.

9/21 iunie La **Cernăuți**, revoluționarii moldoveni exilați alcătuiesc un *comitet revoluționar*, în frunte cu Costache Negri, Al.I.Cuza, Zaharia Moldoveanu ş.a. Mihail Kogălniceanu este însărcinat cu redactarea unui nou program concret de revendicări social-economice şi politice pentru Principatul Moldovei.

11/23 iunie La **Bucureşti** se desăvârşeşte revoluția munteană, prin prezentarea, de către o delegație condusă de N.Golescu, a programului revoluționar domnitorului Gheorghe Bibescu, pe care acesta îl semnează și recunoaște noul guvern provizoriu, compus din Nicolae Bălcescu, N.Golescu, Gheorghe Magheru, I.E.Rădulescu, Ştefan Golescu, C.Kretzulescu, C.A.Rosetti, Ion Odobescu.

12/24 iunie La **Bucureşti** apare, sub redacția lui C.A.Rosetti și a lui Enric Winterhalder, ziarul *"Pruncul român"*, iar sub influența lui Nicolae Bălcescu, de la 19 iunie/1 iulie 1848, *"Poporul român"*. Aceste două gazete au militat pentru aplicarea programului revoluționar, pentru unirea celor două Principate într-un singur stat, pentru împroprietărirea țăranilor clăcaşi şi pentru apărarea țării contra armatelor străine invadatoare.

13/25 iunie La **Bucureşti**, domnitorul Țării Româneşti, Gheorghe Bibescu, abdică şi se refugiază la Braşov.

13/25 iunie La **Craiova**, guvernul provizoriu de la Islaz, în fruntea unei mari mulțimi populare, îşi face intrarea triumfală în capitala Băniei, unde populația depune jurământ pe Programul revoluționar.

14/26 iunie La **Bucureşti** se alcătuieşte un nou *"guvern provizoriu"* al Țării Româneşti, prin contopirea celor două create anterior la Islaz şi Bucureşti. Componența acestui guvern: mitropolitul Neofit, I.E.Rădulescu, Ştefan Golescu, Christian Tell, Gheorghe Magheru, Ion Odobescu, Nicolae Golescu, Ion Câmpineanu, C.N.Filipescu, Ion Voinescu II; cu rang de secretari ai guvernului au fost numiți Nicolae Bălcescu, Al.G.Golescu, C.A.Rosetti şi I.C.Brătianu.

Guvernul provizoriu emite primele decrete privind steagul național, în trei culori - *albastru, galben şi roşu* - cu deviza pe el: *"Dreptate - Frăţietate"*; decretează, de asemenea, desființarea rangurilor boiereşti, înființarea "gvardiei naționale şi anularea pedepsei cu moartea".

15/27 iunie La **Bucureşti**, pe Câmpia Filaret, numită apoi, de atunci, Câmpul Libertății, s-a desfăşurat o mare

adunare populară, cu participarea a circa 30000 de oameni. Cu acea ocazie, s-a sfinţit steagul naţional şi s-a depus şi jurământul de credinţă pe Programul guvernului revoluţionar, calificat drept *Constituţie*.

15/27 iunie 1848 La **Lugoj**, în Banat, are loc o nouă adunare a românilor, la care iau parte aproximativ 12000 de oameni, sub preşedenţia revoluţionarului Eftimie Murgu. Adunarea a hotărât, în şase puncte, o seamă de revendicări, printre care *"înarmarea poporului după putinţă în răstimp de 6 zile"* şi recunoaşterea de către dieta ungară a naţionalităţii române, ca naţiune politică.

18/30 iunie La **Bucuresti**, guvernul provizoriu hotăreşte organizarea unui corp de dorobanţi şi panduri sub comanda lui Gh.Magheru, numit "ad-hoc" căpitan general.

24 iunie/ 6 iulie La **Bucuresti**, guvernul revoluţionar a decretat trimiterea la sate a unor comisari cu misiunea de a organiza ţărănimea revoluţionară. Recrutaţi din intelectuali patrioţi, comisarii aveau să explice programul revoluţionar şi să îndemne pe săteni să apere cauza revoluţiei. În rândurile comisarilor s-au numărat mulţi intelectuali patrioţi transilvăneni, care considerau desfăşurarea revoluţiei în Muntenia ca parte componentă importantă a revoluţiei generale româneşti.

26 iunie/ 8 iulie La **Bucuresti**, guvernul revoluţionar provizoriu, printr-o *Proclamaţie*, a anunţat eliberarea robilor ţigani şi a înfiinţat o *comisie* pentru urmărirea aplicării acestei decizii.

26 iunie/ 8 iulie La **Bucuresti**, gazeta "Pruncul român" publica manifestul intitulat *"Către fraţii noştri din Moldova"* în care-i îndemna pe aceştia să răstoarne regimul tiranic de la Iaşi, pentru ca

"toată naţia română să fie liberă, ca toată naţia română să alcătuiască un singur stat, un singur popor de fraţi".

28 iunie/ 10 iulie Din **Iaşi** se comunică intrarea trupelor intervenţioniste ţariste în Principatul Moldova. În fruntea lor, generalul Lüders, care ocupă capitala Moldovei. În acest timp, guvernul provizoriu de la Bucureşti se refugiază, vremelnic, la Rucăr.

29 iunie/ 11 iulie La **Bucuresti**, mitropolitul Neofit, rămas în Capitală, anunţă poporului plecarea guvernului provizoriu şi restabilirea vechiului regim retrograd. S-a constituit o Caimacănie compusă din marii boieri T.Văcărescu şi E.Băleanu.

30 iunie/ 12 iulie La **Bucuresti**, forţele populare, în fruntea cărora s-a aflat Ana Ipătescu, salvează revoluţia, permiţându-se astfel formarea unui nou guvern interimar.

Sfârşitul lunii iunie Din **Câmpeni**, într-o scrisoare către Simion Bărnuţiu aflat la Sibiu, Avram Iancu relatează despre acţiunile românilor din Munţii Apuseni, subliniind: *"Noi cu armele minţii vrem să arătăm dreptul nostru"*.

Sfârşitul lunii iunie La **Cernăuţi** este redactat şi trimis apoi împăratului habsburgic la Viena *Memoriul românilor Bucovinei*, prin care aceştia cer autonomia Ţării Bucovinei, cu o dietă specială, cu dreptul de folosire a limbii române în şcoli şi administraţie, reglementarea situaţiei ţăranilor şi egalitate religioasă, precum şi legături multiple cu Moldova şi Muntenia /Valahia/.

Sfârşitul lunii iunie Din **Cernăuţi**, revoluţionarii exilaţi aici adresează un înflăcărat apel *Către locuitorii Moldovei*, în care motivau acţiunile lor revoluţionare astfel: *"Avem dreptul de a face îmbunătăţiri în ţara noastră, căci suntem stăpâni pe pământul nostru"*.

9/21 iulie La **Bucureşti**, guvernul a instalat o *"comisie pentru proprietate"*, compusă din câte un deputat ţăran şi unul proprietar în fiecare dintre cele 17 judeţe ale ţării. Comisia avea sarcina să elaboreze un *Proiect de lege* pentru aplicarea articolului al 12-lea din Programul revoluţionar, proiect ce urma să fie supus Adunării Constituante.

16/28 iulie Din **Sibiu**, revoluţionarul Alecu Russo trimitea lui Nicolae Bălcescu o scrisoare în care îşi exprima speranţa că unitatea naţională a tuturor românilor va fi înfăptuită cu ajutorul revoluţiei din Ţara Românească.

18/30 iulie La **Cernăuţi** apare *Apelul Comitetului Revoluţionar Moldovenesc* în care se exprimă speranţa în viitorul *"României întregi"* şi *"ţelul dorit de toţi"* şi pentru a cărui înfăptuire trebuie pregătită întreaga Europă.

19/31 iulie La **Giurgiu**, Soliman-paşa, trimisul sultanului, trece Dunărea pe la Rusciuc (Ruse de azi), cu o parte din armata sa.

20 iulie/ 1 august La **Bucureşti** s-a organizat şi desfăşurat o puternică manifestaţie de protest împotriva intervenţiei militare a Porţii în afacerile interne ale Ţării Româneşti.

23 iulie/ 4 august La **Bucureşti**, pe Câmpul Libertăţii de la Filaret, adunarea populară la care au luat parte peste 40000 de persoane a salutat formarea "Locotenenţei Domneşti a Ţării Româneşti" din care făceau parte şase membri ai guvernului provizoriu; Poarta a respins validarea ei.

25 iulie/ 6 august Din **Cernăuţi**, refugiatul revoluţionar moldovean, Vasile Alecsandri, într-o scrisoare trimisă lui Nicolae Bălcescu la Bucureşti, îşi exprima dorinţa arzătoare în unirea apropiată a Principatelor Dunărene într-un singur stat, cu o singură Constituţie.

31 iulie/ 12 august La **Bucureşti** sosea o importantă delegaţie moldoveană, compusă din 10 fruntaşi patrioţi, pentru a cere unirea celor două state româneşti - Moldova şi Ţara Românească - într-un singur stat naţional român.

2/14 august La **Bucureşti**, în cotidianul "Poporul suveran", Nicolae Bălcescu publica prima parte a studiului său istoric *"Drepturile românilor către Înalta Poartă"* în care elogiază vechile tratate ale ţărilor româneşti cu Imperiul Otoman încheiate de-a lungul a patru secole, care recunoşteau existenţa şi afirmarea acestora.

9/21 august La **Bucureşti**, în numele Locotenenţei Domneşti, constituită în urma primei intervenţii a armatei otomane, C.A.Rosetti a inaugurat lucrările *Comisiei proprietăţii*. Preşedinte al acesteia a fost desemnat boierul liberal Alecu Racoviţă, dar lucrările au fost conduse de vicepreşedintele ei, agronomul moldovean Ion Ionescu de la Brad, care-şi făcuse studiile în Franţa şi care era un fervent partizan al emancipării ţăranilor.

29 august/ 10 sept. 1848 La **Orlat** (în apropiere de Sibiu) avea loc o mare adunare populară prin care românii au dat glas protestului lor împotriva deciziei dietei aristocrate maghiare din Cluj de anexare a Transilvaniei la Ungaria.

31 august/ 12 sept. În comuna **Luna** (lângă Turda), detaşamentele armate ale nobililor unguri şi secui au săvârşit un groaznic măcel asupra românilor adunaţi pentru a-şi exprima protestul faţă de hotărârea grofilor şi baronilor maghiari din dieta transilvană de anexare a Transilvaniei la Ungaria.

Sfârşitul lunii august La **Cernăuţi**, Mihail Kogălniceanu redactează programul moldovenilor, sub titlul *"Dorinţele partidei Naţionale în Moldova"*, concretizat în 34 de articole; *"Unirea Moldovei cu Ţara Românească"* era considerată *"cheia bolţii fără de care s-ar prăbuşi tot edificiul naţional"* şi prin care *"voim să păstrăm gloria naţionalităţii noastre"*.

3/15 sept. La **Blaj** are loc cea de a treia Adunare Naţională a românilor transilvăneni, la care participă peste 60000 de persoane înarmate. Adunarea Naţională a românilor declară că nu recunoaşte anexarea Transilvaniei la Ungaria, măsură luată în mod samavolnic de către dieta aristocratică de la Cluj la 17/29 mai 1848, pretinde abolirea iobăgiei şi decide formarea unei oşti militare populare.

6/18 sept. La **Bucureşti** se desfăşoară marea demonstraţie populară, în timpul căreia mulţimea revoluţionară arde textul *Regulamentului organic* şi condica rangurilor boiereşti (*Arhondologia*), dovedindu-se, astfel, puternicul ataşament al bucureştenilor faţă de idealurile revoluţiei paşoptiste.

13/25 sept. 1848 La **Bucureşti**, în faţa unei armate otomane cotropitoare condusă de Fuad Efendi o companie de pompieri, întărită cu un detaşament al oştirii pe Dealul Spirii, apărau independenţa şi suveranitatea ţării.

I.E.Rădulescu şi Christian Tell, membri ai Locotenenţei Domneşti s-au refugiat în Transilvania.

Comisarul rus Duhamel, care însoţea pe Fuad Efendi, a ordonat intrarea armatei ţariste în Ţara Românească; cu concursul ocupanţilor şi al boierilor reacţionari, caimacamul Constantin

Cantacuzino restabileşte regimul regulamentar.

15/27 sept. 1848 La **Focşani**, trupele ţariste, comandate de generalul rus A.N.Lüders, după ocuparea Moldovei, trec râul Milcovului şi intră-n Ţara Românească.

20 sept./ 2 oct. La **Viena**, împuterniciţii românilor bucovineni, printre care şi Miron Ciupercovici, deputat în Parlamentul austriac, adresează un *Memoriu* forumului legislativ din capitala imperiului, în care protestează împotriva abuzurilor administraţiei habsburgice din Bucovina.

28 sept./ 10 oct. Pe **Câmpul lui Traian**, în Oltenia, Gheorghe Magheru, după ce a menţinut aici regimul revoluţionar din Ţara Românească, îndată după ocuparea capitalei ţării de către trupele otomane, a fost nevoit, la sugestia consulului englez, R.Colquhoun, să dizolve tabăra militară, astfel că lupta revoluţionară începută la 9/21 iunie 1848 în Ţara Românească înceta. Însoţit de câţiva ofiţeri, Gheorghe Magheru s-a retras în Transilvania.

3/15 oct. 1848 La **Lutiţa**, în Secuime, s-a ţinut adunarea secuilor în care s-a decis desfiinţarea administraţiei habsburgice, subordonată Curţii de la Viena, şi recunoaşterea autorităţii guvernului ungar de la Pesta. S-a hotărât înfiinţarea urgentă a unor detaşamente speciale de secui, care vor acţiona cu mârşăvie alături de armata ungară cotropitoare condusă de generalul Bem, împotriva românilor răsculaţi.

13/25 dec. 1848 La **Cluj**, armata invadatoare ungară, condusă de generalul Bem, în urma unor izbânzi vremelnice, a ocupat capitala Transilvaniei, de unde a adresat românilor îndemnul de a se supune inevitabil autorităţii statului ungar. Unităţile armatei ungare conduse de generalul Bem, cu noi întăriri din

partea secuilor, a reuşit, până în luna martie 1849, să ocupe cea mai mare parte a Principatului Transilvan, fără oraşul Alba Iulia şi Munţii Apuseni, care au rămas sub administraţia românească, datorită rezistenţei armate condusă de Avram Iancu.

16/28 dec. 1848 La **Sibiu** are loc Întrunirea fruntaşilor români transilvăneni. S-a adoptat o *Petiţie*, în care se protestează cu vehemenţă din nou împotriva anexării Transilvaniei la Ungaria şi s-au formulat o seamă de măsuri pentru întărirea organizatorică a luptei de eliberare a românilor.

19/31 ianuarie 1849 La **Zlatna** are loc, la iniţiativa lui Avram Iancu, o Conferinţă a fruntaşilor români, la care mai participă Ioan Buteanu, Simion Balint, Vasile Moldovan, Nicolae Vlăduţiu, Vasile Boteanu, Golescu-Albu, Ion Ionescu de la Brad, Florescu, George Andreescu, Barbu Iscovescu, în care se dezbate amănunţit situaţia politică din Europa şi poziţia românilor în acest context internaţional.

Ianuarie - iulie 1849 În această perioadă s-a desfăşurat *Epopeea* apărării regiunii Munţilor Apuseni de către detaşamentele militare româneşti, comandate de Avram Iancu, împotriva armatelor ungare decise să pătrundă în această zonă a Transilvaniei. În timpul cumplitelor încleştări sângeroase, Avram Iancu a fost sprijinit de toate legiunile militare române organizate în acest scop.

13/25 februarie 1849 La **Viena**, o delegaţie a Adunării Naţionale Române, condusă de episcopul ortodox Andrei Şaguna, a înfăţişat împăratului habsburgic *Petiţiunea generală a fruntaşilor români din Transilvania, Banat şi Bucovina*, prin care se cerea, printre altele, recunoaşterea constituirii românilor din aceste provincii istorice în naţiune politică cu un organism statal unitar propriu în cadrul imperiului, folosirea limbii române în administraţie şi reprezentarea proporţională cu numărul românilor în parlamentul imperial.

Februarie - martie 1849 Armata ungară condusă de generalul polonez Bem, înaintând spre Banat, n-a respectat amnistia promisă românilor, ci, dimpotrivă, a organizat expediţii de "pedepsire" şi a înfiinţat *"tribunale de sânge"* prin care zeci de mii de români au fost ucişi mişeleşte.

20 febr./ 4 martie La **Viena**, cu toate promisiunile făcute românilor, Curtea imperială, în noua Constituţie, sancţionată de către împăratul Francisc Iosif, nu le-a recunoscut românilor existenţa ca naţiune şi nici crearea unui stat propriu, recunoscând însă Principatului Transilvan o autonomie limitată.

22 febr./ 11 martie Ocuparea **Sibiului** de către armata cotropitoare ungară condusă de generalul Bem, motiv pentru care Comitetul Naţional Român, organul suprem de coordonare a acţiunilor revoluţionare de pe teritoriul Transilvaniei, este nevoit să se refugieze în Ţara Românească.

Aprilie - mai Armata cotropitoare ungară, condusă de generalul polonez Bem, ocupă întreg Banatul, fără Timişoara.

10/22 aprilie Au loc primele tratative cu românii răsculaţi purtate de trimisul guvernului ungar, deputatul român în dieta din Pesta, Ioan Dragoş, privind încetarea operaţiunilor militare.

19 aprilie/ 1 mai La **Balta Liman** (în Turcia) a fost semnată Convenţia ruso-otomană, care a consfiinţit înfrângerea revoluţiei române din Ţara Românească şi Moldova şi a prevăzut numirea de către sultan a domnitorilor români pe timp de şapte ani; desfiinţarea Adunărilor Obşteşti şi

înlocuirea lor cu Divanuri ad-hoc, legislative, cu membrii de drept şi numiţi de domnitor, precum şi ţinerea sub ocupaţie militară a celor două Principate Române. Sunt numiţi, ca domnitori, Barbu Ştirbei în Ţara Românească şi Grigore Alexandru Ghica în Moldova.

24 aprilie/ 6 mai La **Abrud**, maiorul ungur Hatvány, încălcând deliberat acordul stabilit între Avram Iancu şi reprezentantul guvernului ungar, Ioan Dragoş, de încetare a tuturor luptelor pe timpul tratativelor dintre români şi maghiari, a atacat oraşul şi a ucis, la 26 aprilie/8 mai, pe prefectul Petru Dobra, iar la 11/23 mai, pe prefectul Ioan Buteanu.

28 aprilie/ 10 mai La **Abrud**, detaşamentele moţilor, conduse de Avram Iancu, eliberează oraşul, executându-l pe Ioan Dragoş, reprezentantul guvernului ungar, pentru trădare.

3/15 iunie 1849 La **Abrud**, armata ţărănească a moţilor, condusă de Avram Iancu, a repurtat, lângă oraş, o mare victorie asupra unei alte armate ungare comandată de locotenent-colonelul Kéményi Farkas, care încerca să pătrundă în Munţii Apuseni.

6/18 iunie Armata ţaristă, în frunte cu generalul Lüders, chemată de Curtea imperială de la Viena, a trecut Carpaţii în Transilvania, pentru ca, împreună cu armata habsburgică, să grăbească înfrângerea armatelor ungare cotropitoare, care acţionau în Transilvania.

24 iunie/ 6 iulie La **Fântânele** a avut loc înfrângerea catastrofală a armatei nemeşeşti ungare, condusă de Vasváry Pál. Moţii îl aveau la comandă pe viteazul tribun Nicolae Corcheş.

2/14 iulie La **Seghedin**, în urma tratativelor dintre Kossuth Lajos, guvernator de la 2/14 aprilie 1849 al regatului ungar, cu delegaţii revoluţionari români,

în frunte cu Nicolae Bălcescu, s-a semnat *Pactul de pacificare* şi *Tratatul* pentru formarea unei Legiuni române transilvane. Avram Iancu nu era împotriva împăcării cu ungurii, dar cerea îndeplinirea imediată a tuturor revendicărilor formulate de românii din Principat.

14/26 iulie La **Debreţin**, Kossuth Lajos, în urma discuţiilor cu Nicolae Bălcescu, îl împuterniceşte pe acesta să meargă la Avram Iancu spre a se realiza împăcarea. Lui Iancu i se promitea gradul de general.

19 iulie/ 1 august Soseşte la **Cluj** Nicolae Bălcescu, însoţit de Cezar Boliac, venind de la Debreţin. Revoluţionarii munteni au făcut escală de două zile în oraşul de pe Feleac, îndreptându-se apoi spre Munţii Apuseni, la Câmpeni, la Avram Iancu.

19 iulie/ 1 august La **Albesti**, lângă Sighişoara, armata ungară cotropitoare, comandată de generalul Bem, în anturajul căruia se aflau poetul Petöfi Sándor şi publicistul german Anton Kurtz, este înfrântă. Petöfi Sándor şi-a găsit moartea aici, probabil.

29 iulie/ 11 august La **Timisoara**, armata ungară cotropitoare a fost zdrobită de către o altă armată cotropitoare, cea a imperiului ţarist.

29 iulie/ 11 august La **Pesta**, guvernul ungar condus de Kossuth Lajos emite decretul de încetare oficială a luptelor dintre unguri şi românii transilvăneni conduşi de Avram Iancu.

22 iulie/ 3 sept. 1849 La îndemnul lui Nicolae Bălcescu, Avram Iancu semnează, la **Câmpeni**, *Convenţia de neutralitate* cu guvernul ungar, exprimându-şi regretul că *"în împrejurările actuale nu putem să dezbatem cu fraţii maghiari restabilirea păcii... Totuşi, pentru a vă dovedi sentimentele noastre frăţeşti pe care le nutrim faţă de armata maghiară, am hotărât să*

rămânem neutri față de armata ungară în tot timpul acestor lupte, neatacând-o și apărându-ne numai în cazul că am fi atacați. Nădăjduim că această neutralitate va fi respectată atât de onoratul guvern ungar, cât și de șefii armatei sale".

1/13 august La **Siria**, generalul ungar Görgey Artur, învestit cu puteri depline de către guvernatorul Ungariei, Kossuth Lajos, capitulează în fața unei armate țariste, condusă de generalul rus I.F.Paskevici, care pătrunsese în bazinul mijlociu al Dunării prin trecătoarea Vereska, pe unde au descins și triburile migratoare ungare în anul 896.

Românii din Munții Apuseni, în frunte cu Avram Iancu, au fost somați și siliți de către comandantul forțelor armate imperiale țariste, Lüders, care intrase în Transilvania, să depună armele.

Noiembr. 1849 Avram Iancu redactează "Raportul către Excelența Sa, Guvernatorul civil și militar în Transilvania, Feld Mareșal Locotenent Baron Ludovic de Wolgemuth", în care, în aproape 50 de pagini, sintetizează extraordinar toată activitatea militară a românilor din Munții Apuseni pentru apărarea drepturilor lor legitime de a trăi într-o țară liberă românească, împotriva armatelor cotropitoare ungare.

2/14 dec. 1849 La **Paris** se constituie *Asociația română pentru conducerea emigrației*, condusă de un comitet compus din Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Gheorghe Magheru, C.A.Rosetti și Dimitrie C.Brătianu, cu scopul de a face cunoscut întregii Europe doleanțele românilor de pretutindeni, de unitate statală, independență absolută și asigurarea progresului multilateral.

CRAIUL MUNȚILOR, AVRAM IANCU

(1824 - 1872)

prefect general și prefect al
Legiunii a II-a "Auraria Gemina"

Preambul

Istoria poporului român a scos la lumină nenumărate personalități care au înnobilat-o și i-au făurit momente rămase întru eternitate în memoria neamului. Multe dintre ele sunt gravate chiar pe cupola civilizației universale, ca aport al românității la construirea lumii, în toate segmentele ei, fie că aparțin creației spirituale, fie celei materiale, și în toate timpurile, din vechime până în contemporaneitate. De aceea, este firesc să ne mândrim cu aceste personalități, să le păstrăm vie icoana în suflet, să le rostim numele cu venerație și să le evocăm faptele. Așa că, la începutul cărții de față, consacrată unuia dintre cei mai populari eroi ai pământului românesc și tovarășilor săi de gând și fapte, se cuvine să-i amintim măcar pe câțiva dintre marii înaintemergători din aceeași familie cu Avram Iancu. Adică să spunem, și aici, adevărul că inegalabilul crai al munților și al moților s-a plămădit din aluatul din care au crescut atâția dintre vitejii sângelui nostru: Burebista, Decebal, Menumorut, Gelu, Glad, Basarab I, Dragoș Vodă, Vlad Țepeș, Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Neagoe Basarab, Petru Cercel, Mihai Viteazul, Vasile Lupu, Constantin Brâncoveanu, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu, Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Simion Bărnuțiu, Alexandru Papiu Ilarian, Axente Sever, I.C.Brătianu, Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu, Vasile Goldiș, George Pop de Băsești, Iuliu Maniu, Constantin Prezan, Eremia Grigorescu, Ion Antonescu, Nicolae Ceaușescu...

Cum și cât s-a dăruit neamului său Avram Iancu, vom înțelege din paginile ce urmează, care nu se vor altceva decât o evocare rezumativă a vieții și operei marelui moț. O evocare necesară, în condițiile puținătății prezenței pe piața românească a

cărţii, a scrierilor consacrate marilor făuritori de istorie şi destinate, în primul rând, tineretului.

Copilăria şi adolescenţa Iancului

Cel care a fost conducătorul moţilor şi simbol al luptei de emancipare a românilor din Transilvania din anii 1848 - 1849 a văzut lumina zilei în 1824 în satul Vidra de Sus din chiar inima Munţilor Apuseni. Părinţii lui, Maria şi Alisandru Iancu, aveau încă un fiu - pe Ioan - mai mare cu patru ani decât Avrămuţ, care îl va iniţia pe acesta în jocurile copilăriei pe coastele împădurite din faţa casei şi în lunca de sub Piatra Arsă. Tot el îi va supraveghea primele sforţări pentru deprinderea înotului în iazul de la moară şi îi va spune cum să caute şi cum să prindă păstrăvi în Stavila Inceştilor. Va învăţa, poate imitând vreun ortac priceput, un pui de moţ rămas anonim, cum să pregătească, să arunce şi să poarte în apă undiţa, meşteşug care, peste ani, îi va prilejui clipe de linişte. Linişte cunoscută din plin în copilărie pentru că tatăl său, Alisandru, jude în Vidra de Sus, asigura familiei un trai ce depăşea condiţiile de iobag. Prin muncă, pricepere şi educaţie, el, la fel ca fraţii săi, Avram şi Ioan, ei înşişi juzi şi gornici, deşi supus al domeniului fiscal şi iobag lipsit de libertate, se ridicase deasupra stării sociale ce apăsa, de veacuri, soarta românilor din Transilvania, a moţilor de pe domeniul fiscal Câmpeni. În 1839, Alisandru Iancu stăpânea un lot arător de opt iugăre şi mai multe fânaţuri, la care se adăuga şi zestrea adusă de soţie: o grădină în lunca "la Bogdan" şi fâşii de fânaţuri "în Belcu", "la Capul Podului" şi peste iaz, la moara Gligoreştilor. Pe deasupra, fiind de o hărnicie pilduitoare, judele practica şi cărăuşia, ducând lemn fasonat de el, scânduri şi şindrilă la administraţia minelor, la Câmpeni, Abrud, Zlatna, ba chiar în câmpie. Vrednicia i-a permis să-şi construiască o casă, cu două încăperi, aşezată pe fundaţie de piatră. În această casă, cu acoperişul ţuguiat şi ferestre mici, azi transformată în muzeu, se mai păstrează, atârnat de grindă, leagănul pruncuţului Avrămuţ. E

lucrat din nuiele împletite, acoperit cu un cearceaf din cânepă şi cu învelitoare din lână seină învârstată cu negru...

Unde şi când a învăţat Avram Iancu?

Primele clase primare le-a urmat chiar în Vidra de Sus, unde era învăţător Mihail Gomboş. La Câmpeni l-a avut dascăl pe Moise Ioanette, al cărui băiat, Petru, va deveni tribun sub comanda Iancului. În 1837, în toamnă, în vârstă de 13 ani, va începe anul şcolar la gimnaziul din Zlatna, condus de clerici catolici, unde se preda în limba latină. Se înscrise la această şcoală în urma îndemnului adresat tatălui său, Alisandru Iancu, de către familia Şuluţu. Iar învăţătura la acest gimnaziu romano-catolic (1837 - 1841) i-a permis să se remarce, să-şi etaleze dârzenia de care va avea atâta nevoie mai târziu. De altfel, cu latina însuşită la Zlatna va vorbi cu însuşi împăratul. Cu toate greutăţile învăţării în limbi străine, Iancu s-a situat, până la absolvirea şcolii, printre elevii fruntaşi. În maghiară se va instrui, începând cu 1841, la Liceul piariştilor din Cluj, unde a urmat clasa superioară de umanităţi şi va absolvi şi cele două clase de filosofie; tot în limba maghiară va studia şi dreptul, începând cu anul 1844.

Referindu-se la anii de studii din Cluj, unul dintre biografii săi, Ioan Ranca, observa: *"Timp de trei ani, între 1841 - 1844, cât frecventa treapta superioară «humanitas» şi cele două clase de filosofie obligatorii înainte de a trece la «Drept», atenţia colegilor şi a profesorilor săi unguri era îndreptată spre constanţa, sau mai bine zis stăruinţa lui în noua religie catolică atribuită, cu ştirea, dar mai ales fără ştirea lui, în actele ce-l însoţiră, întocmite de direcţiunea Gimnaziului din Zlatna, în drumul lui spre liceul piarist din Cluj"*.[1] Aşadar, Avram Iancu, la fel ca sute şi sute de congeneri de-ai săi, a fost supus testului desnaţionalizării prin religie, căci el era român ortodox din moşi-strămoşi.

---

[1] Ioan Ranca, *Avram Iancu*, Târgu-Mureş, 1996

Înţelegerea problemelor ce confruntau societatea românească din Transilvania la mijlocul secolului trecut se poate realiza mai bine dacă prezentăm măcar o succintă incursiune în istoria ei de până atunci. Vom reciti, astfel, o istorie zbuciumată în curgerea căreia poporul român majoritar în Principat a suferit vicisitudini de neimaginat, a fost continuu nedreptăţit şi aspru exploatat. Starea lui pe pământurile strămoşeşti este descrisă cu luciditate, printre atâţia alţii, de naturalistul austriac Hacquet, care petrecuse mai mult timp printre românii din Transilvania: *"Acest popor neglijat şi asuprit şi aici, ca în întreaga ţară, are parte de pământul cel mai rău. Nu-i destul că numai cerul ştie cu ce drept, spre deosebire de ceilalţi locuitori ai Principatului, a fost izgonit în locuri pustii şi deşerte, dar i s-au răpit şi pământurile desfundate de el cu multă sudoare pentru cultura porumbului, de îndată ce i-a trecut prin minte vreunui sas sau ungur să pună mâna pe ele, deşi le stăpânea de sute de ani, iar familia gonită spre munţi, unde nu se găseşte nimic decât stânci, sau chiar silit să părăsească ţara. Se învecinează vreun sat românesc cu vreun district unguresc sau săsesc, ţinând de una din cele două naţiuni, românul nu este îngăduit să se apropie de el, mai mult decât un ţigan; el trebuie să stea, ca o lepădătură a speţei umane, cam la o jumătate de bătaie de puşcă, adică în afara îngrăditurilor din jurul satelor ungureşti şi săseşti. Niciodată nu se leagă o prietenie cu el, şi aşa românul e sortit numai muncilor celor mai grele, mai slugarnice şi mai josnice. Nu se bucură cu vecinii săi niciodată de nimic bun, nici de zile senine. Numai atunci e luat în seamă, când ungurul sau sasul nu-şi mai poate purta sarcina sau e prea grea pentru ei; atunci e binevenit şi românul, care, ca o vită de jug, trebuie să poarte în locul lor partea cea mai mare, dacă nu chiar toate, altfel nu".*[1)]

[1)] Constantin C.Giurescu, *Transilvania în istoria poporului român*, Bucureşti, 1967

Citatul de mai sus ne lămureşte asupra unei realităţi: suferinţa românilor era cauzată de unguri şi de saşi. Lor li s-au alăturat însă şi secuii.

Cum s-a ajuns aici?

După cucerirea Daciei de către romani (106), administraţia imperială s-a înstăpânit asupra celei mai mari părţi a teritoriului actualei Transilvanii, încât, vreme de 170 de ani (106 - 275), s-a petrecut aici simbioza daco-romană, punându-se bazele poporului român. Părăsirea Daciei sub împăratul Aurelian (275 e.n.) a însemnat retragerea peste Dunăre a legiunilor, a funcţionarilor şi a unei minorităţi a populaţiei civile, cea bogată care, cu banii ei, putea trăi oriunde.[1)] Marea majoritate a populaţiei a rămas pe loc, daco-romanii nepărăsindu-şi locurile de baştină în faţa năvălitorilor goţi, cum n-a făcut-o populaţia locală, românii, nici mai târziu, în momentul venirii ungurilor în veacul al IX-lea sau în faţa năvălirii tătarilor (1241 - 1242). De altfel, cronicile vremii, cum este *Cronica naratorului anonim al regelui Bela*, arată limpede că, în anii pătrunderii ungurilor în Transilvania (896 - 900), conducătorul acestora, Tuhutum, s-a luptat cu ducele român Gelu. Glad şi Menumorut au fost alţi duci viteji ai românilor, primul stăpânind Banatul timişan, cel de al doilea Biharia.

Aşezarea ungurilor în Transilvania s-a făcut treptat, în urma unor lupte de cucerire cu voievozii locali, ea limitându-se la început, ca şi în secolul al XI-lea, la câteva puncte întărite pe cursul unor ape. Pentru paza hotarelor, regii arpadieni i-au chemat în ajutor pe secui şi, începând cu mijlocul secolului al XI-lea, pe saşi. Secuii au fost colonizaţi în marea lor majoritate în partea de răsărit a provinciei (actualele judeţe Harghita şi Covasna), saşii în zona de miazăzi (Braşov, Ţara Bârsei, Sibiu), în centru (regiunea Mediaş - Orăştie - Sighişoara), în nord-est (Bistriţa şi Rodna). Abia după ce s-au asigurat de sprijinul coloniştilor secui şi saşi a reuşit regalitatea maghiară să-şi consolideze dominaţia prin

[1)] D.Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, Bucureşti, 1984

organizarea unor noi comitate. Care au funcționat în paralel cu unele instituții teritorial-administrative românești. *"Dar și după consolidarea stăpânirii ungurești în Transilvania, consolidare care se termină abia la începutul secolului al XIII-lea, această țară și-a păstrat ființa ei aparte, autonomia ei"*.[1] Transilvania și-a pierdut statutul de țară independentă abia în anul 1867, când a fost înglobată în imperiul austro-ungar (1867 - 1918).

Ungurii, secuii și sașii au complotat, de-a lungul vremii, împotriva poporului român majoritar: în 1437 au încheiat faimosul pact *unio trium nationum* de la Căpâlna, pentru nimicirea răscoalei de la Bobâlna, pact care-i excludea pe români dintre națiunile Principatului, condamnându-i la iobăgie eternă; în 1514, nobilii celor trei națiuni, după înăbușirea răscoalei lui Gh.Doja, au impus oficializarea conținutului *Tripartitum*-ului, catalog de legi și obiceiuri juridice având-l ca autor pe Verböczi, înăsprind, astfel, condiția iobagilor; o rază de lumină pentru românii din Transilvania a apărut în 1600 în timpul scurtei domnii a lui Mihai Viteazul, când Dieta de la Alba Iulia (20 - 27 iulie 1600) a hotărât dreptul la pământul liber pentru vitele sătenilor români, iar preoții acestora au fost scutiți de robotă sau muncă obligatorie; din păcate, după uciderea mișelească a lui Mihai Viteazul pe Câmpia Turzii (august 1600), starea românilor s-a înrăutățit din ce în ce mai mult, încât prestațiile de muncă ale acestora în favoarea stăpânului de moșie au ajuns, în 1714, la patru zile pe săptămână, iar la exploatarea socială s-a adăugat și cea religioasă.

Această situație înrobitoare a populației românești majoritare din Transilvania a favorizat convertirea la catolicism a unei părți a românilor din Principat; în speranța că vor fi scutiți de iobăgie, preoți de rit ortodox, urmați de comunități de țărani, au acceptat să devină greco-catolici.

Procesul trecerii la religia greco-catolică a fost complex, derularea lui având la origine cauze politice, economice și sociale.

---
[1] Constantin C.Giurescu, *op.cit.*

Nu este cazul să detaliem aici. Vom spune doar că dacă, pe de o parte, el a făcut o breșă în unitatea religioasă a românilor, pe de altă parte, a însemnat un act istoric important pentru emanciparea românilor din Transilvania; el stă, în opinia noastră, la temelia asumării conștiinței naționale și luptelor pentru drepturi egale cu ale celorlalte națiuni - ungurii, sașii, secuii - legați prin amintita înțelegere de la Căpâlna (1437). Consfințită prin semnătura mitropolitului Atanasie Anghel (Viena, 1701), unirea cu Biserica Romei nu a însemnat denunțarea sentimentului de românitate și românism, îndepărtarea de tradițiile și obiceiurile străbune. Dimpotrivă, prin marele episcop greco-catolic, Ion-Inocențiu Micu-Klein (1732 - 1768), prin câțiva dintre urmașii în scaunul episcopal și prin discipolii săi, s-a pornit adevărata luptă de trezire a conștiinței naționale în Transilvania. Unii cercetători consideră, pe bună dreptate, că Uniația reprezintă un moment de răscruce în istoria politică, socială și culturală a țării, ea oferind posibilitatea regăsirii de sine a poporului, a exprimării demnității noastre naționale. Este convingătoare, în acest sens, credința unuia dintre cei mai mari savanți români contemporani: *"Roma, spre care i-a îndreptat Unirea spre a-i face mai «catolici», le dezvăluia românilor în imagini concrete originile romane, mărirea «strămoșilor», le-a exaltat conștiința romanității, i-a unit în gând cu cronicarii, i-a stimulat în lupta națională deschisă. Cultura latină, Roma au promovat și o altă cultură decât cea teologică prevăzută de promotorii Unirii, științele neprevăzute ale istoriei și limbii, aceste instrumente principale în cultivarea conștiinței naționale. Latinitatea, romanitatea, vechimea, prioritatea, continuitatea, dezvăluite de cronicari, de studiile istorico-filozofice, propagate pe întreagă aria poporului român, vor juca un rol imens în trezirea întregului popor român la o înaltă conștiință de sine, vor fi un stimul moral capital în prefacerea lui din popor în națiune"*.[1]

---
[1] D. Prodan, *Supplex Libullus Valachorum*, 1984

Secolul al XVIII-lea a înregistrat şi alte secvenţe memorabile în derularea vieţii şi luptei românilor din Transilvania pentru dobândirea drepturilor lor. Răscoala din 1784 condusă de Horea, Cloşca şi Crişan, la care "participară şi doi fraţi Magheru veniţi din Ţara Românească",[1] a fost o reacţie violentă la opoziţia nobilimii maghiare de a accepta desfiinţarea servituţii personale a iobagilor, hotărâtă în 1783 de împăratul Iosif al II-lea. Înfrângerea răscoalei şi supliciul la care au fost supuşi Horea şi Cloşca, traşi pe roată la Alba Iulia, i-a îndârjit, parcă, pe români în a-şi relua lupta. Mai cu seamă că, la 28 ianuarie 1790, împăratul, aflat în faţa morţii, s-a lăsat convins de nobili să revină asupra unor decizii anterioare (printre altele: decretul de concivilitate din 22 martie 1781, prin care acorda egala îndreptăţire a tuturor locuitorilor, *"ceea ce însemna desfiinţarea sistemului celor trei «naţiuni» privilegiate şi crearea unui echilibru între naţionalităţile din Transilvania"*,[2] semnând aşa-numitul *revocatio ordinationum* prin care denunţa măsurile de îmbunătăţire a situaţiei iobagilor şi accepta revenirea la realitatea dinainte de 1780. Această hotărâre a Curţii din Viena a contribuit la urgentarea redactării memoriului cunoscut sub numele de *Supplex Libellus Valachorum* (martie 1791), ai cărui eroi erau, deopotrivă, cărturari români ortodocşi şi greco-catolici. Prin intermediul *Supplexului*, *"al cărui precursor a fost episcopul Blajului, Ioan Inochentie Micu"*,[3] împăratului i se releva din nou realitatea istorică incontestabilă:

1. naţiunea română este cea mai veche dintre toate naţiunile din Transilvania;
2. înainte de 1437, românii se găseau pe picior de egalitate cu ungurii, saşii şi secuii;
3. de-a lungul vremii, contribuţia românilor la istoria politică, economică şi culturală a Transilvaniei a fost copleşitoare.

[1] C.C.Giurescu, *op.cit.*
[2] Idem
[3] Vasile Netea, *O zi din istoria Transilvaniei*, ed. 1990

În consecinţă, se solicitau: *"egală îndreptăţire cu celelalte «naţiuni» conlocuitoare, deputaţi în Dietă şi funcţionari în administraţie proporţional cu numărul contribuabililor, numiri topice mixte, ungaro-române şi germano-române, congres naţional românesc"*.[1]

Să ne întoarcem la viaţa şi opera politică a eroului...

La Târgu-Mureş

După absolvirea Facultăţii de drept la Cluj, cu cele mai bune atestate, în 1845, Avram Iancu s-a prezentat înaintea guvernatorului din oraş pentru a fi primit practicant fără salar. A fost însă respins, pe motiv că nu era nobil, ci doar plebeu... *"Această suliţă a însângerat amar sufletul lui Iancu. El s-a întors de la guvern, nu umilit, ci indignat şi insultat în demnitatea sa de om. Aşa a plecat la Târgu-Mureş pentru a-şi pregăti censura de avocat"*.[2] Înainte de-a se înscrie la Tabla regească din Târgu-Mureş, a lucrat, ca practicant, la tezaurul Transilvaniei, care îşi avea sediul în Sibiu. Nu i-a plăcut însă atmosfera de aici, dominată de unguri aroganţi şi tirani, încât, la numai câteva săptămâni a plecat la Târgu-Mureş ca practicant la Tabla regească, curtea judiciară supremă a principatului. Aici, canceliştii, indiferent de naţionalitate (unguri, secui, saşi, români) se pregăteau împreună. Românii, vreo 30, încă din 1846 colindau localităţile din jurul oraşului ca oaspeţi ai lui Nicolae Vlăduţiu, ai lui Isaia Moldovan şi Vasile Moldovan la Chirileu, ai familiilor Mureşan şi Farago din Sângeorgiul de Mureş, ai altor fruntaşi din satele de pe Câmpie sau din preajma Reghinului. Se interesau de viaţa poporului, visau la ziua când va veni libertatea acestuia. De la o vreme, întâlnirile canceliştilor români aveau loc în casa locuită de Iancu, Al.Papiu Ilarian şi Petru Popovici, în strada

[1] C. C. Giurescu, *op.cit.*
[2] Iosif Sterca Şuluţiu, *Biografia lui Avram Iancu*; Pompiliu Teodor, *Avram Iancu în memorialistică*, Cluj, 1972

Olarilor, azi Avram Iancu nr. 23.[1] Acolo, şi la restaurantul din localitate, unde se citeau ziarele venite de la Pesta, au aflat vestea izbucnirii revoluţiei la Viena şi au comentat programul revoluţionarilor unguri, în frunte cu Kossuth Lajos, difuzat la Pesta în 15 martie 1848. Câţiva cancelişti români au fost invitaţi, la 25 martie, la adunarea organizată de tineretul secuiesc la Palatul Curţii de Apel, unde s-a pus problema unirii Transilvaniei cu Ungaria. S-a citit atunci *petiţiunea* pregătită de canceliştii unguri adresată împăratului, la care şi-au dat adeziunea, prin semnătură, şi cei câţiva români (Samuil Poruţiu, Papiu Ilarian, Avram Iancu ş.a.). Ei au formulat însă, printr-o declaraţie a lui Al. Papiu Ilarian, următoarele condiţii: a) ştergerea iobăgiei fără desdăunare; b) garantarea drepturilor şi respectarea tuturor naţionalităţilor şi a limbilor din Ungaria şi Transilvania; c) înscrierea acestor cerinţe în programul adunării.

Condiţiile românilor n-au fost consemnate în protocolul adunării. Cu toate acestea, dintre cei nouă români prezenţi, singurul care n-a semnat petiţiunea a fost Ioan Oros-Rusu, "*pentru că nu dorea şi nu voia unirea*" cu Ungaria. Curând au revenit şi ceilalţi cancelişti români asupra semnăturii lor, cu atât mai mult cu cât secuii, îmbătaţi de atmosferă şi de reverberaţiile sloganului pestan despre libertate, au început să vocifereze, apoi s-o ţină tot una prin oraş: "*Uniune sau moarte!*" Avram Iancu, simţindu-se ca un leu rănit, s-a ridicat în picioare şi a rostit o frază sentinţă, pe care o spusese şi la o întrunire de citire a ziarelor: "*Pretindem ştergerea sclaviei şi egalitatea perfectă sau moarte!*" Tot atunci, moţul din Vidra de Sus va fi repetat, poate, şi fraza gândită cu un an în urmă, după ce asistase, la 15 ianuarie 1847, la lucrările dietei feudale din Cluj: "*Nu cu argumente filosofice şi umanitare vom putea convinge tiranii, ci cu lancea lui Horea*".

A doua zi, pe 26 martie 1848, a sosit în Târgu-Mureş Nicolae Bărlea. El i-a informat pe canceliştii români despre acţiunea profesorilor din Blaj, care hotărâseră convocarea

[1] Cf. Gr.Ploeşteanu, I.Chiorean, *Profiluri mureşene II*, 1973

adunării naţionale. Mureşenii şi-au dat acordul la iniţiativa blăjenilor, declarând cu toţii: "*Ne jurăm, fraţilor, ca pe Duminica Tomii* (30 aprilie), *prin foc şi apă şi prin toate pericolele vieţii vom veni în Blaj - nu numai noi, ci sperăm ca şi alţii, care vreau salutarea naţiunii noastre*".

Peste două zile, la 28 martie, a ajuns la Târgu-Mureş *Declaraţia* lui Simion Bărnuţiu...

La Blaj şi în munţi. Programul lui Avram Iancu

Manifestul (declaraţia) lui Simion Bărnuţiu este un document de importanţă asemănătoare cu *Supplex Libellus Valachorum*. Era însă mai incendiar în conţinut, era un apel fără nici un echivoc. Cu privire la ţărănime, de exemplu, el se exprima: "*Cereţi vârtos să se şteargă iobăgia, pentru că, lucrând pe nimica de vreo zece sute de ani în brazdele domnilor, aţi plătit şi de o sută de ori pământul care vă dădea hrana vieţii de pe o zi pe alta, cu atât mai mult, pentru că l-aţi plătit degeaba, pentru că acela a fost al vostru şi pentru el s-a vărsat sângele strămoşilor voştri*". În acelaşi timp, el avea clauze care nu se mai formulaseră cu atâta francheţe până atunci: "*reprezentarea românilor din Dietă proporţional cu numărul lor, accesul acestora în funcţiile publice, recunoaşterea românilor ca naţiune politică, congres naţional român, refuzul tratativelor cu ungurii şi al uniunii până când românilor nu li se va acorda statutul de naţiune liberă, egală cu celelalte naţiuni din Transilvania*". Recunoaşterea românilor ca naţiune politică trebuia să premeargă unirii cu Ungaria şi trebuia solicitată printr-o adunare naţională. Îndemnul era următorul: "*Să caute, de aceea, cu toţii a se uni cu poporul, declarând fără sfială ungurilor că nu se odihnesc până ce nu se va recunoaşte prin lege naţiunea română şi până ce nu va fi reprezentată în Dietă, pentru a putea judeca în ce chip şi sub ce condiţii să se unească cu Ţara Ungurilor*".

După luarea la cunoştinţă a conţinutului *Declaraţiei*, Iancu, împreună cu Papiu Ilarian, Samuil Poruţiu şi Florian Micaş, a plecat la Blaj. La 1 aprilie 1848, cu toţii, au participat la

o consfătuire politică în calitate de reprezentanţi ai tineretului din Târgu-Mureş.

Aici, la Blaj, în contact nemijlocit cu ideologia cărturarilor cetăţii, printre care un loc de frunte îl ocupau canonicul Timotei Cipariu şi profesorul Aron Pumnul, lui Avram Iancu i s-a lărgit orizontul asupra momentului istoric în derularea căruia urma să joace un rol esenţial. A plecat în munţi, unde a putut fi întâlnit în ziua de 6 aprilie, la întrunirea de la Câmpeni. La 7 aprilie lua parte la întrunirile convocate de conducătorii moţilor - Simion Balint din Roşia şi avocatul Ioan Buteanu din Abrud. L-a însoţit pe Simion Balint prin satele aşezate pe Râul Mare şi Râul Mic, într-o acţiune propagandistică de combatere a fărădelegilor oficialităţilor şi de câştigare a unor prozeliţi. La început, moţii şi-au exprimat rezerva faţă de el pentru că tatăl său se afla în serviciul cameral. I-a câştigat însă curând pe oamenii Munţilor Apuseni, devenind nu doar conducătorul, ci şi idolul lor.

Care i-a fost activitatea în perioada imediat următoare, până la începutul rezistenţei din munţi?

O călătorie la Târgu-Mureş, în chiar săptămâna patimilor, chemat de preşedintele Curţii de Apel, motiv de a fi îndepărtat din mijlocul moţilor; revenirea la Blaj şi întâlnirea cu Al.Papiu Ilarian, care l-a informat asupra stadiului de pregătire a acţiunilor revendicative; situarea, alături de Al.Papiu Ilarian şi alţii, în grupul revoluţionarilor care au sfidat ordinul de oprire a adunării convocate pentru 30 aprilie, dat de guvernatorul Transilvaniei, contele Teleki Joszef; participarea la adunarea din 30 aprilie din Blaj, ţinută fără autorizaţia guvernului; consfătuiri cu Simion Bărnuţiu în legătură cu programul adunării naţionale; călătoria şi întruniri în satele Munţilor Apuseni, împreună cu învăţătorul Clemente Aiudeanu din Câmpeni, pentru mobilizarea moţilor la marea adunare de la Blaj; participarea, în fruntea unei mulţimi de zece mii de moţi organizaţi în cete şi disciplinaţi milităreşte la marea adunare naţională de la Blaj din 3/15 mai 1848, unde, mândru de priveliştea ce i se înfăţişa înainte, a rostit celebra frază: *"Uitaţi-vă pe câmp, românilor, suntem mulţi, ca cucuruzul*

brazilor, suntem mulţi şi tari, că Dumnezeu e cu noi" şi unde a fost ales în Comitetul Naţional, *"organ creat pentru a supraveghea îndeplinirea programului politic în raport cu guvernul ţării şi cu celelalte naţionalităţi"*;[1] prezenţa la Sibiu, intrigat că Dieta, întrunită la Cluj în ziua de 29 mai, a decretat unirea Transilvaniei cu regatul ungar, fără a ţine seama de memoriul înaintat de reprezentantul românilor; ba, guvernul va decreta chiar dizolvarea comitetului român de la Sibiu, ameninţând cu pedepse aspre pe cei care nu se vor supune hotărârilor.

Incidentul de la Mihalţ, pus la cale de către baronul Banffi, soldat cu vărsare de sânge românesc şi cu moartea a 12 ţărani, i-a revoltat la culme pe tinerii din Comitetul Naţional. Aceştia nu au putut suporta umilirea poporului român, concretizată şi prin măcelul ţăranilor iobagi care au ocupat cu forţa o bucată de pământ din moşia baronului, dar nici acuza unuia dintre clericii bătrâni, la adresa tineretului, când a afirmat: *"Că şi pe mihălţeni tinerimea i-a amăgit să nu se supună poruncilor mai înalte"*. Avram Iancu, a doua zi, şi-a anunţat hotărârea, în faţa lui Simion Bărnuţiu şi George Bariţiu, de a merge în munţi pentru a ridica poporul.

Hotărârea i-a fost nestrămutată, ea marcând, practic, începutul destinului de conducător de revoluţie al feciorului de moţ din Vidra de Sus, care se convinsese că hungariştii nu înţeleg ca programul lor politic, adoptat la Pesta în 15 martie 1848, să se răsfrângă în părţile lui pozitive şi asupra poporului român din Transilvania. Dimpotrivă, *"Noii deţinători ai puterii publice nu sunt, sub masca unui liberalism nobiliar, mai puţin exclusivişti decât vechii conservatori (...) Clasa conducătoare a nobilimii din Transilvania refuză a dura o punte de legătură între români şi maghiari şi respinge orice gest de împăcare, rezervând ţara, exclusiv stăpânirii lor"*.[2]

---

[1] Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, 1965

[2] Silviu Dragomir, *op.cit.*

Aşadar, Iancu a plecat în munţi cu rana în suflet că se decretase uniunea cu Ungaria înainte de a se fi legiferat emanciparea naţională a românilor şi abolirea iobăgiei. Mâhnit, totodată, de pasivismul şi împăciuitorismul unor reprezentanţi ai generaţiei vârstnice.

Plecarea din Sibiu a avut loc la 5 iunie 1848. La 6 iunie şi-a inaugurat activitatea în noua fază a demersului său politic, consacrat dezrobirii românilor prin lupta armată. În aceeaşi zi, în cuvântarea ţinută la Bucium Cerbu, conform unui raport al unui negustor din Abrud, *"ar fi spus că nu se va alege nimic din «Uniune», deoarece episcopul Lemeny nu a avut împuterniciri să primească în numele poporului român"* şi că *"pentru cele petrecute la Mihalţ, ungurii vor plăti cu sânge"*.[1]

Atmosfera din munţi era încărcată. Oamenii aşteptau promulgarea legii desfiinţării iobăgiei, care întârzia. Erau ameninţaţi cu pedepse crunte, dacă nu-şi vor îndeplini obligaţiile faţă de stăpânire şi dacă vor păgubi pădurile, li se spunea că satele le vor fi invadate de soldaţi secui, sălbatici. Umblau zvonuri că, în întreg cuprinsul Apusenilor, ostaşi de sânge străin se dedau la agresiuni împotriva românilor. Intraseră în acţiune formaţiuni paramilitare alcătuite din unguri. Ca replică, moţii se organizează, îşi făuresc arme de apărare. Insistau să li se recunoască dreptul asupra pădurilor strămoşeşti. *"Din primele zile ale fierberii din Ardeal s-a ivit pe planul întâi, alături de moţi, silueta tânărului avocat din Câmpeni, care da un relief cu totul deosebit Comitetului Naţional de atunci. Avram Iancu descindea cu o structură sufletească particulară. Urmaşul lui Horea aducea cu sine mândria aspră a moţilor, acea pornire furtunoasă de plată şi răsplată care înroşise odată crestele munţilor cu focul revoluţiei. În vinele lui svâcnea sângele fierbinte cu descărcări violente de pasiune elementară. Credinţele vremii şi evenimentele din jur agitau cu o putere înzecită acest temperament de erou. Firea lui Iancu, caracterul distinct şi unic al ţăranului din Vidra, a smuls*

---

[1] Silviu Dragomir, *op.cit.*

de la început mişcarea de la 1848 din ogaşa bătătorită a suplicaţiunilor seculare către «prea înălţatul cesaro-crăiesc scaun» şi i-a dat un caracter revoluţionar. Fiinţa lui îmbătată de fanatism a dominat masele din primele clipe. Acest tânăr de 25 de ani, cu graiul răspicat şi scurt, cu sclipiri de oţel în adâncul ochilor albaştri, şi-a dat seama că numai armele pot hotărî într-un proces de veacuri, care a batjocorit până la sânge plebea năpăstuită...

Prin el a primit mişcarea noastră nota vitejiei şi romantismul de epopee. În sfatul conducătorilor, Iancu şi-a impus pecetea lui definitivă. Înalta prevedere politică a lui Şaguna şi cumpătul diplomatic al înţeleptului archiereu, unite cu viziunea istorică a lui Simion Bărnuţiu, se complectau admirabil cu acest om de acţiune, care, în Comitetul de la Sibiu, într-o memorabilă şedinţă prelungită de calcule şi temeri, a tăiat scurt discuţiile savante: «Domnilor, vorbiţi înainte, că eu plec în munţi şi fac revoluţie!»".[1] Şi aşa, într-o zi de târg, la Câmpeni (9 iunie 1848), Iancu s-a adresat moţilor: *"Să vă faceţi lănci şi să vă îndreptaţi coasăle!"* Seara, tot la Câmpeni, acasă la primarul Teodor Teoc, grupul intelectualilor tineri din munţi (Simion Balint, Ioan Nobili, Mihai Andreica, Nicolae Corches, Clemente Aiudeanu şi alţii) a hotărât pregătirea unei răscoale generale. În 18 iunie s-a publicat decretul privitor la desfiinţarea iobăgiei. În 19 iunie s-a răspândit zvonul că spre Albac se îndreaptă o armată de secui. În aceste condiţii, Iancu a organizat tabăra de la Gura Râurilor (20/21 iunie 1848). În 22 iunie, s-au tras clopotele în dungă şi s-a strigat: *"La arme!"* Între timp, în zonă au sosit trupe proaspete de secui şi soldaţi împărăteşti. Au fost arestaţi o serie de fruntaşi ai moţilor (Teodor Teoc, Ioan Dandea, Ioan Corches, Simion Balint, Iosif Moga ş.a.). Iancu însuşi a fost urmărit pentru a fi arestat sub învinuirea de "agitator". A fost nevoit chiar să se retragă în desişul pădurii de fag dintre Vidra, Blăjeni şi Bulzeşti,

---

[1] Octavian Goga, *Avram Iancu*, în "Flacăra", nr. 29 din septembrie 1981, Bucureşti

unde va rămâne ascuns într-o peşteră câteva săptămâni în compania unui prieten din copilărie, Gavril Bădărău. Acolo, tânărul avocat şi-a verificat, cu siguranţă, programul în slujba căruia s-a pus din convingerea că este chemat să apere demnitatea poporului din care făcea parte. Iar acest program se sprijinea, în principal, pe următoarele puncte:

- *Uniunea Transilvaniei cu Ungaria, decretată în 29 mai 1848 de către Dieta din Cluj, nu-i obliga pe români la supunere faţă de autoritatea statului ungar, pentru că se făcuse împotriva punctului de vedere exprimat la adunarea de la Blaj din 3/15 mai;*

- *Uniunea le-a răpit românilor limba strămoşească, le-a nimicit valorile spirituale;*

- *Transilvania trebuia să rămână un stat independent, cum a fost şi până atunci, iar naţiunea română să fie eliberată de servituţi politice, sociale, economice, lingvistice, etnice;*

- *soluţia unică pentru emanciparea de asemenea servituţi nu putea fi decât lupta împotriva tiraniei, care ar putea izbucni în toate regiunile locuite de români.*

În ascunzişul din codrii Zarandului, Avram Iancu a gândit acţiunile ce trebuiau să înceapă spre sfârşitul verii. El s-a convins, în singurătate, că hungariştii sunt neîmblânziţi când e vorba de a-şi apăra privilegiile din Ardeal, chiar dacă veniseră pe aceste pământuri în chip de cuceritori. A intuit exact temperamentul acestora: impertinenţi, lipsiţi de scrupule, nemiloşi, la nevoie cruzi până la sălbăticie. Concluzia la care a ajuns, după meditaţii profunde, s-a închegat în termeni fermi: *necesitatea luptei armate pentru apărarea munţilor, a drepturilor moţilor asupra lor şi smulgerea de la autorităţi a prerogativelor exclusiviste privind deciziile referitoare la folosirea bogăţiilor lor;* el îşi imagina lupta extinsă la întreg cuprinsul Transilvaniei, spera chiar o implicare a românilor de peste munţi, încât, lucrând împreună, să poată fi concretizate clauzele emancipării sociale şi naţionale înscrise în programele revoluţionarilor din 1848 din toate cele trei ţări româneşti; nutrea însă o mare tristeţe, explicabilă prin

estimarea lucidă a dificultăţilor pe care le presupunea lupta armată, în condiţiile în care moţii şi ceilalţi români ce s-ar fi angajat în bătălie nu dispuneau de pregătirea necesară şi nu aveau arme! Aşa că prima lui grijă a fost, încă pe când se afla în adăposturile de la Blăjeni şi Bulzeşti, pregătirea moţilor, din punct de vedere psihologic şi pentru confecţionarea armelor. În acest scop, oamenii Iancului cutreierau noaptea satele. Ei şi-au intensificat iniţiativa îndată ce, reîntors din Pesta, Petru Dobra a adus vestea că guvernul lui Kossuth Lajos le refuza moţilor dreptul de proprietate asupra pădurilor. În acelaşi timp, autorităţile au pornit campania de arestare a membrilor comitetului de la Sibiu, căreia i-au căzut victime Laurian şi Bălăşanu. Pe deasupra, spre sfârşitul lui august, lui Iancu i-au parvenit ştiri despre ridicarea ţăranilor din împrejurimile Sibiului, care i-au eliberat pe membrii Comitetului Naţional arestaţi şi au cerut socoteală pentru abuzurile stăpânirii. Axente Sever, un tânăr revoluţionar, sprijinit de locotenentul Jovian Brad, urmaţi de o ceată de 500 de tineri înarmaţi, s-au îndreptat spre Blaj. În ziua de 15 septembrie, Blajul îşi deschidea porţile unui număr de circa 2000 de români înarmaţi, încât noua adunare a românilor din Transilvania - cea de-a treia! - s-a desfăşurat sub faldurile revoluţiei în plină ofensivă. Axente Sever se dovedea că ştie să stăpânească mulţimile gata să se bată pentru drepturile solicitate de către conducătorii ei.

La 21 septembrie 1848 îşi făcea intrarea în Blaj însuşi Avram Iancu! Călărea în fruntea unei cete de 6000 de moţi! Ajuns pe Câmpia Libertăţii, s-a urcat la tribună şi, înflăcărat, a rostit fraza care a pecetluit angajamentul lui şi al moţilor de a lupta pentru idealurile naţiei lor: *"Pretenţiile noastre sunt sfinte, pre cât de sfântă e dreptatea. Noi suntem gata a le apăra cu orice preţ.."* A doua zi, alarmat, a sosit la Blaj şi baronul Vay, comisarul împăratului Austriei. Perfid, acesta a promis, în numele guvernului, satisfacerea unor doleanţe: eliberarea din închisoare a lui Florian Micaş, Simion Balint şi Iosif Moga, sistarea recrutărilor, numirea unor români în consiliile însărcinate să

ancheteze pricinile dintre iobagi şi moşieri; a încercat apoi să-i mituiască pe unii dintre revoluţionari, precum Axente Sever, Ioan Buteanu, Jovian Brad!...

Prezenţa baronului Vay la Blaj în acel moment, în loc să potolească spiritele, le-a întărâtat. La 25 septembrie 1848 vor sosi în oraşul aflat în fierbere Simion Bărnuţiu, A.T.Laurian şi Al.Papiu Ilarian. Dezbaterile au durat trei zile, cerinţele poporului român fiind exprimate răspicat: *încetarea terorismului împotriva foştilor iobagi, a suprimărilor şi arestărilor, a persecuţiilor şi omorurilor, restituirea vitelor sechestrate de către proprietarii de moşii, a uneltelor agricole şi a armelor, eliberarea necondiţionată a tuturor arestaţilor.*

Adunarea naţională din septembrie 1848 a formulat, de asemenea, şi alte opţiuni radicale: înfiinţarea gărzii naţionale româneşti, nerecunoaşterea uniunii Transilvaniei cu Ungaria şi a Guvernului din Pesta, reprezentare în Dietă şi în Guvernul Principatului, proporţională cu numărul românilor existenţi. S-a hotărât, tot atunci, ca ţara să fie "atârnată" direct de împăratul Austriei!

"Rezultatul lungilor deliberări, scria Silviu Dragomir în cartea des citată, *este, astfel, pe plan politic: desfacerea totală de politica unionistă, restabilirea situaţiei deosebite a Transilvaniei în cadrul monarhiei habsburgice şi aderarea la Constituţia austriacă de la 25 aprilie 1848".*

Moţiunea adoptată la Adunare prevedea, aşadar, încadrarea Transilvaniei între rigorile constituţiei austriece. O decizie luată *in extremis*, cu speranţa că, astfel, în lupta lor, românii vor avea un aliat. Un aliat care nu excludea posibilitatea recunoaşterii drepturilor românilor, ca naţiune, spre deosebire de guvernul din Pesta care le refuza cu obstinaţie acest drept. Ca urmare, la 3 octombrie 1848, generalul Puchner din Sibiu primea delegaţia alcătuită din 30 de fruntaşi români. Ei i-au prezentat hotărârea de a se alătura luptei dusă de austrieci împotriva guvernului de la Pesta, intolerant şi torţionar cu poporul român, pe care nu-l recunoştea ca etnie distinctă în stat. Acest act a

însemnat, practic, lărgirea şi intensificarea flăcării revoluţiei în întreaga Transilvanie, cuprinderea în sfera ei a majorităţii zonelor locuite de români. Centrul de greutate al mişcării s-a aflat însă în Munţii Apuseni, unde Iancu şi moţii săi păreau de nebiruit...

Locul şi rolul moţilor în istoria zbuciumată, multimilenară a poporului român au fost încreionate magistral, pentru veşnicie, de Octavian Goga: *"Moţii par astfel cu o specială prerogativă în istoria noastră. Neamul lor vânjos adăposteşte singura tradiţie de eroism pe care vremea vitregă nu ni le-a putut înfrânge... Cu toată robota lor zilnică, aceşti copii ai codrului şi-au menţinut dorul de libertate. Când tot Abrudul se legăna în tânguire neputincioasă, în văgăunile lor fermenta revolta. Ei, moţii, ne-au învăţat mai întâi să plătim cu sânge, nu cu lacrimi. Ei* (moţii) *au introdus virtuţiile războinice pe un pământ biruit, ei reprezintă acţiunea într-o lume copleşită de visare mistică. De pe culmile Munţilor Apuseni a strigat pentru întâia oară răzvrătirea, ca un bucium precursor al redeşteptării generale. Moţii sunt Tirolul nostru, pumnul Ardealului, iar cele două inimi mari, în care a clocotit uraganul, sunt eroii lor: Horea şi Avram Iancu".*[1]

La sfârşitul lucrărilor celei de a treia Adunări Naţionale de la Blaj, din septembrie 1848, s-a alcătuit un Comitet Naţional, compus din Simion Bărnuţiu, Bălăcescu, A.T.Laurian, Al.Papiu Ilarian, Ioan Brad şi Florian Micaş. Avram Iancu a fost numit *"prefect general"*, adică conducătorul militar (ministru de război) al revoluţiei româneşti din Transilvania, ceea ce însemna o recunoaştere a calităţilor sale excepţionale de organizator şi conducător al luptei armate, care trebuia să asigure succesul revoluţiei în înfruntarea cu forţele militare ungare, ostile ideii de emancipare socială şi naţională a românilor.[2]

[1] Octavian Goga, *op.cit.*

[2] Marin Badea, Gheorghe I.Bodea, *Avram Iancu în conştiinţa poporului român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976

În planul mobilizării generale a românilor transilvăneni, alcătuit pe schema vechilor legiuni romane, se prevedea ca fiecare sat românesc să furnizeze 100 de oameni apţi de luptă, constituiţi într-o *centurie*, comandată de un *centurion* şi de un vicecenturion. Fiecare centurie se împărţea în *decurii*, compuse din 10 oameni, conduse la rândul lor de un *decurion* şi de către un vicedecurion.

Zece Centurii, formate fiecare din zece sate, cu câte 100 de oameni, formau un *tribunat*, compus din 1000 de luptători, în frunte cu un *tribun* şi un vicetribun. Zece tribunate, la rândul lor, formau o *prefectură*, o *legiune*, în frunte cu un *prefect* şi un viceprefect.[1)]

În total, pe teritoriul Principatului Transilvan au fost formate 15 prefecturi sau legiuni. În fruntea tuturor acestor prefecturi sau legiuni se afla Avram Iancu, în calitate de *prefect general*, dar el mai avea comanda directă şi a Legiunii a II-a, denumită simbolic "Auraria Gemina".

De menţionat că *prefecturile* sau *legiunile* erau organizate ca o regiune pe deplin autonomă în toate privinţele: politic, militar, social, administrativ, juridic, diplomatic etc.

Luptele cu ungurii

Începutul luptei armate deschise a românilor împotriva armatei ungaro-secuieşti a fost cauzată de executarea la Târgu-Mureş a tribunului Vasile Pop din Nasna şi, la Cluj, a prefectului Bătrâneanu şi viceprefectului Simonis. La aceasta s-a adăugat şi conţinutul unei proclamaţii intitulate *Către poporul valah* publicată la 10 octombrie 1848. În proclamaţie se scria, printre altele: "... *pe Dumnezeu din ceruri, care apără dreptatea, capetele vinovaţilor vor suferi severitatea neînduplecată a legii. Viteaza noastră armată, care a împrăştiat de curând o hoardă de trădători şi tâlhari, va porni împotriva voastră şi atunci vai de oricare turbulent, de trei ori vai de toţi instigatorii. Va fi fost mai*

[1)] Ibidem

bine să nu se fi născut, deoarece nimeni nu va avea parte de milă şi indulgenţă. Dar şi până atunci s-a dat ordin poporului maghiar şi secuiesc să se ridice ca o furtună şi să măture gunoiul ingrat care se răscoală împotriva libertăţii patriei sale şi nu se îngrozeşte a deveni ucigaşul mamei şi fraţilor săi. Ungurii şi secuii să se ridice în masă, exterminând pe toţi trădătorii şi rebelii neascultători. Cui i-e dragă viaţa şi ţine de averea sa, să ia aminte acest ultim cuvânt al îndemnului binevoitor, altfel va plăti scump. I se va lua pământul, pentru a fi împărţit între fiii credincioşi ai patriei, iar el va muri în spânzurătoare sau de focul armelor. Păziţi-vă, de aceea, fraţi români, şi nu vă atrageţi urgia pedepsei!"

Hungariştii kossuthişti fixau la opt zile termenul dat revoluţionarilor români pentru a se supune autorităţilor ungureşti. Altfel, aceştia şi toţi adepţii lor vor suporta consecinţele unor răzbunări nemiloase.

Acest document poartă în sine germenii ideologiei fascisto-hortyste, este ultraşovin şi dement. El va fi reluat în numeroase cazuri, în formulări asemănătoare. Efectul lui a fost chiar aplicat începând cu Mihalţ şi terminând cu bestialităţile din Harghita şi Covasna din decembrie 1989 sau cu momentul crucificării lui Mihăilă Cofariu în 20 martie 1990 pe caldarâmul oraşului Târgu-Mureş.

Pentru derularea acţiunilor militare, Avram Iancu avea circa 25000 de luptători, dispunea de 10 - 15 tunuri, construite din lemn de brad sau frasin, legate cu cercuri metalice, şi de câteva tunuri din fontă sau aramă. El şi-a distribuit oamenii (19 octombrie 1848) în trei tabere: I. *Câmpeni*, în frunte cu tribunul Nicolae Corcheş; II. *Bistra*, comandată de centurionul Alexandru Bistrean; III. *Bucium*, condusă de vicetribunul Dionisie Popoviciu. De altfel, întregul teritoriu al Munţilor Apuseni şi al unor vecinătăţi a fost împărţit în patru prefecturi: I. *ţinutul Zlatnei* - prefect Petru Dobra; II. *Alba Iulia şi Aiud* - prefect Avram

Iancu; III. *zona Văii Arieşului* - prefect Simion Balint; IV. *ţinutul Zarandului* - prefect Ioan Buteanu.[1]

Curând, din însărcinarea Comitetului Naţional din Sibiu, Ioan Buteanu a trecut la dezarmarea gărzilor maghiare din Baia de Arieş, Roşia şi Câmpeni. Acelaşi Ioan Buteanu, în fruntea moţilor, intra în Abrud la 24 octombrie 1848.

Odată începute, luptele au fost crâncene, unele câştigate de români, altele pierdute. Pierderea unora dintre ele s-a datorat fie necolaborării cu revoluţionarii români a trupelor habsburgice aflate în Transilvania, fie slăbiciunii acestora. De asemenea, românii, înarmaţi, în marea lor majoritate cu furci, topoare, lăncii, îmblăcie, coase şi neinstruiţi milităreşte, cu tot eroismul lor, n-au putut face faţă unor detaşamente de militari de profesie, care aveau în fruntea lor ofiţeri de carieră. Aşa se explică, printre altele, şi bilanţul tragic al pierderilor din anii 1848/1849: peste 200 de sate româneşti practic rase de pe suprafaţa pământului şi peste 40000 de oameni dispăruţi în neant prin eroism nepereche sau ca victime nevinovate ale hungariştilor care au tăbărât asupra lor ca lupii în haite!

În decurs de zece luni, Avram Iancu a reuşit, prin capacităţile sale de excelent organizator şi militar, să asigure în Munţii Apuseni o puternică rezistenţă armată în contra atacurilor detaşamentelor maghiare, pornite din toate direcţiile spre Câmpeni, devenit cartierul general al rezistenţei româneşti. Sub conducerea "Craiului moţilor", luptătorii au transformat în scurtă vreme aceşti munţi într-o adevărată cetate românească, afirmându-se din toate punctele de vedere ca o ţară românească. Într-o scrisoare din 4 ianuarie 1849, trimisă de Nicolae Bălcescu din Belgrad lui Ion Ghica la Constantinopol, acesta îl înştiinţa despre înfăptuirile istorice ale românilor transilvăneni conduşi de

[1] Pentru o informaţie cât mai cuprinzătoare, dăm în *Anexă*, după Vasile Netea, lista prefecţilor, viceprefecţilor, tribunilor, centurionilor şi decurionilor de la 1848 - 1849

Avram Iancu: *"Ce este bine în Transilvania, este că românii sunt în picioare... Sunt mai mulţi tineri care sunt în capul poporului şi s-au făcut vestiţi, cum Iancul, Solomon şi alţii... Transilvania se face cu totul ţară românească"*.[1] Acelaşi Nicolae Bălcescu, în vizită la Avram Iancu în Munţii Apuseni, relatează despre hotărârea luptătorilor români de a învinge duşmanii seculari: *"Fost-am de am văzut eu însumi pe aceşti îngrozitori moţi... hrănind o ură fanatică către duşmanii lor, astfel cum trebuie să fie orice popor în războaiele naţionale, dar am găsit într-înşii multe simţăminte omenoase, înalte şi generoase. În acea vreme când inima încă era zdrobită, căci din toate părţile vedeam naţionalitatea română călcată şi strivită de duşmani străini, fusei fericit a găsi acolo, pe acele piscuri uriaşe, pe deasupra norilor, o naţionalitate şi o viaţă românească înfocată şi puternică... Seara, după ce toată ziua stăpâneau potecile, se hărţuiau şi luptau cu duşmanii, îi vedeai adunaţi... pe lângă focuri, care zicând din fluiere, buciume şi cimpoaie... Apoi cu toţii, juni, bărbaţi şi bătrâni, se puneau de făceau să răsune văile munţilor de cântări de vitejie şi naţionalitate mai cu seamă, de vreo puternică şi frumoasă «Marsailleză» a domnului Andrei Mureşanu, «Deşteaptă-te române din somnul cel de moarte», pe care o cântau chiar în mijlocul focurilor şi a urletelor de tunuri"*.[2]

Merită să remarcăm că adeziunea luptătorilor români la cauza eliberării naţionale a Transilvaniei s-a consfinţit printr-un *jurământ* din care cităm: *"ca român voiu susţinea totdeauna naţiunea noastră română pe calea dreaptă şi legitimă şi o voi apăra cu toate puterile în contra oricărui atac şi asupriri; nu voi lucra niciodată în contra drepturilor şi a intereselor naţiunii române, ci voi ţinea şi apăra legea şi limba noastră românească, precum şi libertatea, egalitatea şi frăţietatea; pe aceste pricine, voi respecta toate naţiunile ardelene, poftind egală respectare de*

[1] Marin Badea şi Gheorghe I.Bodea, *op.cit.*
[2] Marin Badea şi Gheorghe I.Bodea, *op.cit.*

la dânsele, nu voi încerca să asupresc pe nimenea, dar nici nu voi suferi să ne asuprească nimeni; voi conlucra după putință de la desființarea iobăgiei la emanciparea industriei și comerțului, la pâzirea dreptății, la înaintarea binelui umanității, al națiunii române și al patriei noastre...".[1]

În cele ce urmează, invităm cititorii să urmarească, povestită succint de către legendarul Avram Iancu, epopeea tragică, dar glorioasă, a groaznicelor încleștări cu ungurii și secuii kossuthiști, din care rezultă rolul de vioară primă pe care el l-a avut.

"Garda Națională, convocată de mine, se afla concentrată sub comanda tribunului **Nic. Corteș**, a centurionului **Alex. Bistreanu** și a vice-tribunului **Dionisie Popovici** la Câmpeni, Bistra și Bucium. O altă secție se afla la Măgina sub comanda vice-prefectului **Prodan Probu**. La 21 octombrie, prefectul legiunei din Zarand, **Ion Buteanu**, venind de la Sibiu, mi-aduse planul de dezarmare și o scrisoare de la generalul comandant către comandantul unui detașament de dragoni, împresurat de maghiari la Hunedoara, cu ordinul de-a înmâna acea scrisoare ofițerului comandant, și de-a găsi mijlocul să scap numitul detașament. Însărcinarea aceasta am îndeplinit-o așa de bine, că generalul comandant mi-a exprimat satisfacția sa printr-un decret de mulțumire.

În ce privește dezarmarea ungurilor, luasem dispoziții de a pune în aplicare în aceeași zi, 21 octombrie, începând cu Abrudul sosi o delegație din acest oraș, cerând în numele orășenilor o înțelegere pașnică. Îi făcui cunoscut condițiile de pace, și anume că maghiarii să depună armele, să jure credință veșnică împăratului, să ridice de pe clădirile publice și cele particulare, steagurile unirei, înlocuindu-le cu cele împărătești, dându-i în același timp termen de gândire până la 24 ale lunei. În același timp, am luat dispozițiile necesare pentru a tăia orice comunicație

[1] Cornelia Bodea, *1848 la Români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, Editura Științifică, București, 1982, p. 484

acestui oraș cu Aiudul și Zlatna. În ziua indicată, ne prezentăm cu Garda Națională Românească și cu gloatele în fața Abrudului; orașul primi condițiile noastre și se bucură din această zi până la sosirea lui Hatvány - deci mai mult de șease luni - de siguranța și liniștea cea mai desăvârșită, sub scutul românilor. Același lucru se întâmplă și la Roșia...".[1]

"Pe când eram ocupat cu pacificarea și dezarmarea orașelor de munte, alt detașament al trupelor mele avu de susținut prima luptă cu honvezii, repurtând o victorie strălucită, la Cricău. Acest detașament comandat de viceprefectul **Blasiu**, de tribunul **Bucur**, preot de Galda, și de înțeleptul locotenent **Sândrucu**, de la Regimentul 1 de Grăniceri, se așezase încă de la începutul operațiunilor militare lângă satul menționat mai sus".[2]

"La Zlatna primii o scrisoare de la locotenentul **Sândrucu**, în care-mi cerea din nou ajutor contra ungurilor care erau gata să atace iarăși lagărul de la Cricău. Îi expediai imediat ajutorul cerut și pornii apoi la Alba Iulia...".[3]

"Purtarea poporului armat român a fost pretutindeni atât de exemplară, încât a știut să-și câștige chiar încrederea ungurilor, cari aveau pe conștiință atâtea barbarii comise contra românilor. Astfel s-a dat turdenilor fugiți la Aiud la-ntoarcere, după cererea lor, gardiști români, dintre bravii locuitori ai Albacului, pentru paza persoanelor pe drum...".[4]

"Aici trebuie să menționez mai întâi operațiunile gloatelor din Zarand detașate de bravul prefect **Buteanu** spre Huedin. Numitul prefect adusese la începutul lui noiembrie un detașament al gloatelor sale în lagărul de la Teiuș, ca să opereze în legătură cu ceilalți români aflători acolo, spre Aiud și mai departe în sus, pe valea Murășului. O altă ceată de 3000 de

[1] Avram Iancu, *Ghinda și sabia, jurnal de război cu ungurii*, Editura "Călăuza", România, 1995, p. 10 - 11

[2] Ibidem, p. 15

[3] Ibidem, p. 17

[4] Ibidem, p. 19

oameni a trupelor sale o pornise din comitatul Zarand, cu două tunuri de lemn, sub comanda tribunilor **Dionisie Dărăbanţ** şi **Ion Corteş** spre Huedin, cu însărcinarea de-a opri acolo sau la Lacul Negru înaintarea ungurilor spre Cluj. Oamenii, fiind nevoiţi a mai sta două zile în munţi, pentru a-şi turna gloanţe, au ajuns prea târziu pentru a putea lua poziţii la Lacul Negru. Ei se întâlniră cu vrăjmaşul la 7 noiembrie lângă satul Zam Sâncrai. Invitării românilor de a depune armele şi a se retrage în linişte, ungurii au răspuns cu împuşcături, atunci ai noştri au ocupat poziţia lor de mai nainte la adăpostul gardurilor acoperite cu paie şi aşezate în spatele satului, răspunzând focului duşman. După o luptă scurtă inamicul respins o luă la fugă".[1)]

"Cu această ocazie s-au distins prin curaj şi bravură: septuagenarul **Matei Filip** din Albac, care servise mai înainte în armata imperială, în care înaintase până la gradul de sergent major. El a fost conducătorul albăcenilor în această luptă şi-n fruntea lor invită pe comandantul trupei rebele să depună armele. Când acesta din urmă, în loc de a se preda, comandă trupei sale «foc», un alt albăcean, numit **Ispas**, ieşi din rânduri, împuşcând pe ofiţerul insurgenţilor înainte ca aceştia să tragă un singur foc. Astfel, rebelii se zăpăciră complect. Un al treilea albăcean, **Alexi**, se apropie fără puşcă de un grup de 12 honvezi, smulse unuia arma încărcată din mână, îl împuşcă şi se întoarse nevătămat la trupă".[2)]

"Pe drumul spre Câmpeni, lângă Ciucea, primii un raport de la tribunul care staţionase cu ceata sa la Ofenbaia, că pornise spre Huedin, luând însă drumul prin Cluj, din cauza zăpezei mari din munţi, despre care fapt înştiinţai îndată pe colonelul **Losenau**.

Sosit la Câmpeni, expediai în patru zile o nouă trupă de 1500 de oameni, din care 70 vânători, sub comanda tribunilor **N.Cortej** şi **Al.Aiudeanu**. Eroicii români au făcut drumul peste

[1)] Avram Iancu, *op.cit.*, p. 20 - 21
[2)] Ibidem, p. 24

munţi, foarte greu în acest anotimp, în trei zile şi au sosit la 19 decembrie în apropiere de Huedin".[1)]

"Între timp, alergai la Sibiu, pentru a mă informa acolo asupra situaţiei, şi pentru a cere de la comandamentul general dispoziţiile necesare pentru gloatele luptând în munţi şi mă întorsei încă în cursul lunei decembrie.

La începutul lui ianuar 1849 primii de la Comitetul Naţional Român sub No. 830 de la 29 decembrie 1848, ordinul generalului comandant, ca să concentrez mare număr de oameni în centrul munţilor. Necesitatea acestei măsuri era evidentă: noi, prefecţii **Buteanu**, **Balint**, înţelesesem demult şi luasem după putinţă în înţelegere deplină, măsurile necesare".[2)]

"Trecătorile din comitatul Zarandului le apăra cultul şi neobositul preot **Buteanu**, care era în acelaşi timp şi administrator al acestui district. În lunile ianuarie, februarie şi martie el se luptă necontenit cu duşmanul, şi am fost nevoit a-i trimite într-una ajutoare. Munţii dinspre Turda şi Cluj erau ocupaţi şi apăraţi vitejeşte de către curajosul şi înţeleptul prefect **Balint**, preot în Roşia de Munte. Şi acestuia i-am trimis, după cererea sa, de multe ori ajutor. Celelalte puncte le apăram eu. Apărarea trecătorilor spre Aiud şi Teiuş o încredinţai viceprefectului meu, preotul **Prodan Probu**, părintele unei familii sărmane, care a fost arestat câtva timp mai târziu pe nişte presupuneri nedovedite, şi astăzi încă zace neascultat în închisoare...".[3)]

"La Ponoru-Remeţi întrebuinţai întâia oară pe tribunul **Matei Nicolae** din prefectura lui **Balint** şi mai târziu pe tribunul meu **Vasile Tudor**. Importantele trecători de lângă Albac, Mărişel şi Someşu-Rece spre Huedin şi şoseaua Oradea-Cluj au fost apărate cu vitejie şi statornicie admirabilă de către bravii locuitori ai satelor de mai sus. Eu îi încurajai din când în când,

[1)] Avram Iancu, *op.cit.*, p. 28
[2)] Ibidem, p. 30
[3)] Ibidem, p. 31

trimițându-le comandanți și trupe de ajutor. În toate punctele acestea au avut loc lupte, în care românii au dovedit vitejie, sacrificiu, energie și o credință nestrămutată către împărat și către monarhie. Unele din acele lupte întâmplate pretutindeni le vom menționa pe scurt pentru importanța lor".[1)]

"Pentru a putea însă rezista cu oarecare șansă unui dușman atât de numeros, părea necesar a-l face să creadă că avea să lupte cu o trupă mult mai numeroasă. Deci, pentru a-i speria și pentru a putea observa mai bine mișcările sale și a da la timpul oportun semnalul de atac, o demonstrație de pe înălțimea muntelui Grohotu era absolut necesară, dar după ocuparea celor trei puncte menționate mai sus nu mai rămăsese deloc trupe disponibile.

Atunci se oferiră pentru demonstrație femeile bravilor munteni. Ele fură oarecum organizate în grabă; **Pelagia Roșu**, mama centurionului **Roșu**, comandantul locuitorilor, fu însărcinată cu conducerea, hotărându-se felul cum se va face această demonstrație: pe cap cu pălării bărbătești, încălecară toate și se suiră în cea mai frumoasă ordine pe muntele Grohotu în sus.

Trebuie să menționez că româncele de la munte călăresc tot atât de bine ca și bărbații. Ajunse pe înălțime, ele se împărțiră astfel ca să nu fie văzute de dușmani. Numai **Pelagia Roșu** observa de pe o înălțime mișcările armatei ungurești. Când aceasta sosi la un punct desemnat mai dinainte, **Pelagia** suflă în corn, călărețele apărură din toate părțileși făcând un zgomot mare, se puseră în mișcare. Acesta era pentru mărișeni semnalul de atac. Ei se năpustiră din toate părțile asupra dușmanului, aducând cea mai mare zăpăceală în rândurile lui. Lupta fu scurtă, căci ungurii nu mai căutară să lupte, ci să scape cu viață".[2)]

"În ziua de 9 mai dimineața am ținut împreună cu prefecții **Balint** și **Vlăduț** și cu tribunul **Corteș** un consiliu de război, în care s-a hotărât că în aceeași zi la orele 3 după amiazi să dăm atac general. Primul atac l-am dat eu însumi cu aripa stângă și anume

[1)] Avram Iancu, *op.cit.*, p. 31 - 32
[2)] Ibidem, p. 33 - 34

cu coloana lui **Andreica**; tot atunci trebuiau să atace celelalte coloane. Îndată și pusei trupa principală sub comanda lui **Ivanovics** și prefectului **Vlăduț** în mișcare, pentru ca să-și ocupe pozițiunile arătate mai sus. Celelalte coloane se aflau la locul lor.

Între timp **Hatvány** mai ordonă să se împuște câțiva români, printre cari și pe prefectul **Dobra**, iar pe **Buteanu** l-a aruncat în fiare. La ora fixată, aripa stângă începu atacul. Viteazul tribun **Andreica** se aruncă cu atâta furie asupra dușmanului, încât acesta se retrase în mai puțin de o oră până în fața Abrudului.

Tot astfel se apropiară și cele 3 coloane de la aripa dreaptă, dușmanul fiind nevoit să se retragă pretutindeni din fața noastră. Tribunul **Andreica** îmi ceru un tun, pentru a bombarda de pe deal împrejurimile cele mai apropiate ale orașului; în același timp, mă înștiință că, înaintând prea departe, ar putea fi atacat pe la spate, dacă nu s-ar da imediat atacul cu corpul principal. Îi trimisei tunul, pe care-l îndreptă el singur.

În același timp invitai pe căpitanul **Ivanovics** să se pue în mișcare cu corpul principal și să atace; nu am fost însă în stare să-l urnesc din loc. Acum raportă și **Aiudeanu** că este în primejdie să piardă toate avantajele câștigate, dacă corpul principal nu va ataca imediat. Mă îndreptai în grabă spre acel corp, unde aflai de la prefectul **Vlăduț** că el a vroit să atace de repetiție ori, că fusese însă împedecat de **Ivanovics**. Lăsai deci pe căpitan în liniștea sa și ordonai prefectului să atace și singur, ceea ce el și făcu. Mai întâi înaintară vânătorii săi, respingând pe acei ai dușmanului cu gloanțele bine îndreptate. Dușmanul se îmbărbătă un moment - aci se aflau forțele sale cele mai principale - și dădu un atac repede contra centrului nostru. Vânătorii noștri rezistară cu curaj, nemișcându-se din loc.

Deodată se puse prefectul **Vlăduțiu**, cu sabia în mână, în fruntea lăncierilor și năvăli în două coloane împotriva trupei dușmane. Acest atac hotărî de soarta luptei. Inamicul nu mai rezistă. Încercările lui cu cele 3 tunuri au fost fără de nici un folos. El fu respins din toate părțile spre oraș și blocat acolo.

Toţi comandanţii şi-au făcut datoria cu sfinţenie, aproape pretutindeni ei au luptat în fruntea trupelor, însufleţindu-le prin aceasta şi mai mult, cu toate că fiecare muntean simţea singur că luptă acum pentru cele mai mari bunuri pământeşti. Între toţi s-au distins **Andreica** şi preotul **Groza**.

Dar onoarea zilei i se cuvine preotului **Vlăduţ**, mai mult decât oricui care a hotărât lupta".[1]

"Aceasta se întâmplă la 16 mai. Primind vestea despre întoarcerea lui **Hatvány** la Abrud, chemai îndată la arme, prin cunoscutul semnal de corn, poporul risipit în toate satele şi-l postai la punctele cunosute lui. Spre Roşia aşezai pe **Andreica**, pe aceleaşi dealuri ca în prima luptă. În direcţia spre Corna şi Buciumani, punctele cele mai potrivite au fost ocupate de prefectul **Vlăduţ** şi de tribunul **Olteanu**. Aceştia formau aripa noastră stângă. La aşa-numitul Struţ, **Simion Groza** reocupă poziţia sa obişnuită şi mai departe către Cerniţa se postară fostul prefect al Cetăţii de Baltă, **Macarie Moldovanu**, tribunul **Aiudeanu**, fostul prefect al Clujului **Bochianu**, cu tribunii **Boeru** şi **Rusu**. Înafară de aceştia se mai adunară la Câmpeni un corp de rezervă, gata pentru orice împrejurare. La 17 mai lupta era în toi în toate punctele, mai ales către Roşia ea era mai aprigă şi la aripa dreaptă către Cerniţa. Luptele au ţinut până noaptea târziu, când duşmanul se retrase în oraş, fiind bătut la ambele aripi.

La 18 mai lupta începu dis de dimineaţă şi pe la 8 era generală. De la acea oră inamicul repetă până târziu după amiazi cu puteri tot înnoite atacurile date mai ales spre Roşia şi Corna, deci la flancul nostru stâng ca şi cum ar fi vrut să-şi asigure drumul spre Zlatna. El nu reuşi însă, căci fu pretutindeni respins. După amiazi **Hatvány** concentră toate forţele sale spre Corniţa. Dar în apropierea Struţului părintele **Groza** avu o zi foarte grea, căci spre seară ajunse cu honvezii la luptă corp la corp. Îi bătu însă cumplit, respingându-i. **Hatvány**, făcând spume de necaz, ordonă din nou ca o mulţime de români arestaţi, din care mulţi

[1] Avram Iancu, *op.cit.*, p. 58 - 60

copii şi femei nevinovate, să fie spânzuraţi, parte împuşcaţi, ceea ce se şi făcu şi anume în cimitirul românesc".[1]

"Între atacurile îndreptate asupra trecătorilor din prefectura mea, notez numai pe acela contra cordonului de pe şoseaua de la Oradea Mare la Cluj. La 5 mai se adunară mai multe cete de rebeli din Huedin şi Gellu şi atacară nu departe de Mărişel, satul Lupusteşti, îl jefuiră întâi, dându-i apoi foc. Locuitorii s-au retras neputând să reziste singuri, iar cei din Mărişel, neputând să le vie-ntr-ajutor din cauza apelor de munte umflate, ocupară însă, după ce se uniră cu mărişenii, o poziţie favorabilă pe dealul Isarului. Când ungurii, pornind mai departe pentru a pătrunde în munţi, au ajuns în acest punct, au fost atacaţi de bravii munteni, bătuţi, şi cu o pierdere de 40 de morţi, goniţi la vale".[2]

"La 22 - 23 mai ne consultarăm cu mai mulţi, şi anume **Balint**, **Vlăduţ**, **Moldovanu** şi cu, după propunerea celui dintâi şi după dorinţa gloatelor şi a poporului întreg, asupra deblocării cetăţei Alba Iulia, invitând şi pe căpitanul **Ivanovics** la aceste consfătuiri. Acesta însă nu vroi să audă de aşa ceva, făcând astfel de observaţii ce nu puteau fi trecute uşor cu vederea, atrăgându-şi de la **Balint** o dojană bine meritată. Am hotărât în urmă, în înţelegere şi cu **Axente Sever**, să atacăm trupele de învăluire ungureşti din 3 puncte deodată. Ziua de 29 mai fu desemnată pentru această operaţie. **Axente** la Barabanţ contra turnului de pulbere, centrul **Axente** la Teiuş. Nu ne îndoirăm câtuşi de puţin că garnizoana din cetate va ajuta operaţia noastră. Atacul fu întreprins în ziua desemnată, lupta ţinu mai multe ore".[3]

"La 12 iunie ţinurăm în lagărul de la Câmpeni un nou consiliu de război, în care am hotărât să atacăm pe duşman în mai multe părţi deodată, nelăsându-l în pace. Până acum, îl atacasem mai mult din partea Zarandului, pentru a tăia în acelaşi timp

[1] Avram Iancu, *op. cit.*, p. 64 - 65
[2] Ibidem, p. 72 - 73
[3] Avram Iancu, *op.cit.*, p. 74

comunicațiile cu Ungaria și în special cu comitatul acestuia deoarece însă trupa lăsată la Brad cu scopul de a escorta transporturile de alimente, fusese bătută de două ori de **Groza**, risipită și silită să fugă la Deva, am putut să grupăm astfel gloatele.

Balint se îndreptă deci la stânga spre Roșia, ocupând o poziție deasupra acestui oraș la Vârtop; totodată, se puse în legătură cu ceata tribunuli **Faur** de la Bucium. Astfel, se formă aripa stângă, lărgind-o. Preotul **Groza** primi ordin să lase pentru paza trecătoarei de la Buceș o parte mai mică a trupei sale.

El însă să pornească cu jumătatea mai mare spre Știurț, unde să opereze la flancul drept".[1]

"La 13 iunie luptarăm în mai multe puncte cu succese alternative, cu mare violență în centrul nostru unde comandau **Vlăduț**, **Andreica**, **Olteanu**, **Boeru** și alții. Prefectul **Balint** bătu cumplit două companii trimise de **Kemeny** la Roșia".[2]

"La 15 iunie, **Kemeny** nu așteptă atacul nostru, căci situația sa disperată nu-i îngăduia să aștepte liniștit mișcările noastre, ci începu lupta el însuși. Mai întâi porni 100 de oameni contra buciumenilor, unde comanda **Balint** în persoană. Gloatele s-au retras la început, ocupând însă imediat o poziție mai favorabilă. Lupta reîncepu și ținu multă vreme fără un rezultat favorabil pentru noi. Între timp, înștiințai însă în grabă pe **Ciuruleanu,** care se afla cu trupa sa mai în urmă de Roșia, chemându-l în ajutor. Acesta sosi la timp și prefectul atacă acum la rândul său.

La 5 după amiază dușmanul era complect bătut în această parte și urmărit, cu mari pierderi, până la Abrud. La 1 după prânz, **Kemeny** a fost atacat însă la centru și de preoții **Gomboș** și **Fodorianu** și la aripa dreaptă de prefectul **Vlăduț**. Spre seară, el fu respins din toate părțile și urmărit până la Abrud.

[1] Ibidem, p. 82 - 83
[2] Ibidem, p. 84

Groza sosi prea târziu la locul ce-i era indicat la Struț. Și astfel putu **Kemeny** să-i opună către seară o trupă mai puternică. Lupta cu **Groza** ținu aproape fără-ntrerupere până puțin după miezul nopții. În această zi **Kemeny** suferi cele mai mari pierderi de la începutul acestei bătălii memorabile. Seara, la masă, ar fi exclamat: «Dracu să se mai lupte cu popii!»"[1]

"Astfel se termină lupta de 9 zile cu **Kemeny**. El pierdu peste 500 de morți; numărul răniților este necunoscut, ei au fost încărcați pe 60 și câteva care și transportați în câteva spitale ale Ardealului.

La începutul povestirei luptelor cu **Kemeny**, am observat că în același timp și în legătură cu el au fost atacate, cu forțe considerabile și strâmtorile exterioare cele mai importante.

Acolo au avut loc lupte - ele pot fi numite chiar bătălii - de cea mai mare importanță, care dovedesc pe de o parte credința nestrămutată a românilor, jertfirea, statornicia și energia lor nestrămutată, pe de altă parte aceste lupte au contribuit mult la înăbușirea revoluției, căci dușmanul era astfel nevoit să-și împartă puterile, și nu a putut să concentreze un număr mare de trupe spre trecătorile Principatelor și în interiorul țărei".[2]

"La 22 iunie află tribunul **Fodor** că o nouă trupă de insurgenți venea dinspre Trăscău. Îndată, luând cu el 70 vânători și 80 lăncieri, porni înaintea lor, înaintând până la muntele Bădelu.

Erau 250 de oameni, care purtau numele de SZABAD CSAPAT (trupă liberă) și se aflau sub comanda maiorului **Gyarmati** și căpitanului **Dorgai**. Ei erau din comitatul Sătmar. Tribunul se luptă cu ei mai multe ceasuri, alungându-i. Lăncierii au decis iarăși lupta prin atacul lor impetuos. Dușmanul lăsă pe câmpul de luptă 15 morți, noi am mai pus mâna pe trei prizonieri, muniția și tot bagajul și n-am avut decât un singur mort. În

[1] Avram Iancu, *op.cit.*, p. 86 - 87
[2] Ibidem, p. 89

această luptă, s-au distins centurionul **Nicola** și tribunul din Ciugud, **Ion Cacoveanu**".[1]

"Acestea sunt faptele memorabile ale gloatelor de sub comanda mea. Separate de restul lumei, părăsite, ele au făcut cu mijloace puține, în statornicia credinței lor către monarh, mai mult decât te puteai aștepta. Multe vieți omenești au pierit în timpul răsboiului din ambele părți, îndrăsnesc să afirm și mă angajez să dovedesc, cu toate calomniile numeroșilor vrăjmași ai națiunei românești, că represaliile comise de nevoi ici și colo de români, nici nu merită să fie menționate, în comparație cu extraordinarele devastări de foc și sabie, comise de rebeli contra vieței și averei românilor și invit pe fiecare calomniator să iasă din întunericul lingușirilor și al intrigilor și să pună faptă contra faptă, să nu atace însă și să nu întunece pe ascuns cu răutate meritele altora.

În luna Noiembrie 1849".[2]

În continuare, prezentăm și alte aspecte din rapoartele participanților la confruntări și din unele lucrări de referință. Vom consemna, de preferință, fără detalii, locuri și fapte ale bătăliilor...

1. ***Teiuș***

La 6 noiembrie 1848, Avram Iancu, împreună cu Ioan Buteanu sosesc în această localitate, în fruntea a 4000 de oșteni. Aici se mai aflau prefecții Nicolae Solomon și Dionisiu Pop Marțian, cu alte mii de luptători români, începându-se lupta pentru eliberarea orașelor Aiud, Turda și Cluj.

2. ***Ciumbrud***

Așezare din cuprinsul orașului Aiud, județul Alba.

Aici s-au luptat patrioții din legiunea comandată de Axente Sever. Aveau misiunea de-a împiedica pătrunderea spre

[1] Avram Iancu, *op.cit.*, p. 96
[2] Ibidem, p. 97 - 98

Aiud a unor formațiuni dușmane, care făceau parte din gruparea adversă compusă din circa 25000 de oameni. Prefectul Axente Sever și-a instalat, în poziție de apărare, cetele de pușcași și lăncieri, în apropierea localităților Ciumbrud și Sâncrai. Confruntarea a avut loc în ziua de 25 octombrie 1848. Lăncierii conduși de tribunii lui Iancu - Ioan Barna și Eliseu Todoran - n-au rezistat superiorității numerice a forțelor inamice; au pierit doi tribuni și 60 de lăncieri...

3. ***Cricău***

La 15 km de actualul municipiu Alba Iulia. Între 19 - 24 octombrie 1848, Iancu organizează poporul român la tabăra de la Cricău.

Românii din Legiunea "Auraria Gemina" obțin prima victorie împotriva unei companii de infanterie care număra aproximativ 250 de soldați și unei subunități de husari cu un efectiv de 110 oameni. Lăncierii erau comandați de viceprefectul Ioan Balaș și tribunul Bucur din Galda de Jos. Românii au etalat virtuți de excepție, încât dușmanii, avându-l în frunte pe contele Bethlen Gabriel, n-au reușit să obțină victoria sperată, în acea zi de 28 octombrie 1848.

4. ***Aiud***

Detașamentele lui Avram Iancu s-au îndreptat spre Aiud, unde trupele ungare, de frică, s-au predat fără lupte. *"Cu remarcabilul și cavalerescul prefect, domnul Iancu*, scria, la 11 noiembrie 1848, căpitanul Gratze, *împreună am reușit să liniștim orașul Aiud, și să impun o capitulare."*

La începutul lunii ianuarie 1849, Axente Sever a eliberat orașul intr-o acțiune de curățire a lui de contrarevoluționari unguri. La 8 ianuarie 1849, centurionul Ioan Spălăceanu, la comanda unei grupe de pușcași, a interceptat o coloană inamică de soldați, pe care i-a pus pe fugă după ce a reușit să captureze o căruță, 14 arme și 7 soldați. La 17 ianuarie, un batalion de honvezi și un escadron de husari (peste 1000 de oameni), conduși de colonelul Czetz I., au deblocat apărarea organizată de Axente Sever, reușind să pătrundă în oraș. Încercarea de a elibera

localitatea a eşuat, dar inamicul a suferit pierderi grele la inapoierea spre Turda, când asupra lui au acţionat, deopotrivă, prefectul Dionisie Pop Marţian, tribunul Ioan Maior, tribunul Procopiu, centurionul Ioan Dinca, însuşi Axente Sever...

5. ***Blaj***

Aici au avut loc două aspre încleştări în cea de-a doua decadă a lunii ianuarie 1849. La ele a participat şi detaşamentul de soldaţi austrieci condus de locotenentul Apfler, care, din cauză că a comis erori tactice, a contribuit din plin la nereuşita planurilor de luptă gândite de Axente Sever, încât acesta, la mijlocul lunii februarie, lipsit de sprijinul promis de austrieci, a decis să se retragă pe Valea Ampoiului pentru a se integra sistemului de apărare al Moţilor Apuseni.

6. ***Iara***

Localitate aflată în judeţul Cluj.

A rămas în istorie datorită luptelor desfăşurate în preajma sa în zilele de 14 şi 15 ianuarie 1849. S-au confruntat forţele româneşti comandate de prefectul Simion Balint şi cele ungureşti comandate de colonelul Czetz. Victoria a revenit românilor, care, subordonându-se unui plan de luptă ingenios gândit şi acţionând conform indicaţiilor comandanţilor lor - Clement Aiudeanu, Dionisie Telechi, Laurian-Galgoţi - deşi au lăsat pe câmpul de luptă 28 de morţi, i-au alungat pe inamici din sat. Vrăjmaşul, umilit, a fost nevoit să fugă, lăsând în urmă 121 de morţi şi zeci de răniţi.

7. ***Lita***

Eroul bătăliilor de la Lita şi Săvădisla (12/18 ianuarie 1849) a fost acelaşi Simion Balint. Duşmanul a pierdut 45 de militari, dintre români căzând la datorie, morţi sau răniţi, 13 luptători.

8. ***Brad***

Localitate situată în judeţul Hunedoara, aproape de Ţebea, unde se găseşte gorunul lui Horea şi mormântul Iancului. În zonă au acţionat moţii conduşi de prefectul de Zarand, Ioan Buteanu. În cursul lunilor ianuarie/februarie 1849, ei au ţinut sub

observaţie trupele inamice pătrunse în defileul Crişului Alb, hărţuind fără odihnă pe subordonaţii maiorului Csuták Kolomán. Acesta, într-un moment de sinceritate, s-a mărturisit: *"Nimeni să nu-şi facă iluzii că pe români îi poţi alunga din lume cu o coadă de mătură de mesteacăn, căci se înşală cine crede aceasta şi mai vârtos cine cugetă că eu voi fi în stare cu 2603 infanterişti şi 5 tunuri a extermina de pe suprafaţa pământului 500000. Cine a nutrit această speranţă nu şi-a dat seama că fiecare popor, când se aprinde în el scânteia divină şi devine conştient că este o naţiune şi că în el este puterea, nu există armă cu care ar putea fi învins".*[1]

9. ***Uioara***

Zonă în care a acţionat comandantul Legiunii "Blăjana", Axente Sever. S-au dat lupte, mai ales în ziua de 9 ianuarie, românii pierzând 13 oameni, dar provocând pierderi grele ungurilor.

10. ***Sălciua***

Spre sfârşitul lunii ianuarie 1849, trupele de honvezi comandate de Ráckoszy au făcut încercări repetate de a pătrunde pe Valea Arieşului, până la Sălciua şi Baia de Arieş. S-au lovit însă de apărarea instituită de Simion Balint, ajutat de viceprefectul Alexandru Bariţ şi tribunul Vasile Crivileanu. La 20 ianuarie au reuşit, totuşi, să atace Sălciua şi să producă pierderi grele moţilor. La 21 ianuarie, inamicul s-a retras de teama unui atac pregătit în grabă de Simion Balint, care, la Fântânele, l-a lovit din plin, obligându-l să treacă în grabă, cu rândurile rărite, Munţii Trascăului...

11. ***Călăţele***

Sat din apropierea oraşului Huedin, apărat cu dârzenie în timpul revoluţiei din 1848 - 1849. Aici s-au dat numeroase bătălii, cea mai importantă fiind însă cea din 2 februarie 1849, încheiată cu o victorie de prestigiu a revoluţionarilor români.

[1] Florian Tucă, Constantin Ucrain, *Locuri şi monumente paşoptiste* Bucureşti, 1988

12. ***Mărişel***

Aşezare de pe malul Someşului Rece. S-a remarcat prin trei momente de luptă deosebită: 26 februarie, 12 martie, 6 iulie 1849. Ostaşii Iancului au făcut minuni de vitejie, ei fiind ajutaţi, în momente decisive ale încleştării, de femeile din Mărişel, în frunte cu Pelagia Roşu, în vârstă de 48 de ani, mama centurionului Andrei Roşu (12 martie şi 6 iulie).

Se estimează că atacatorii au pierdut în aceste lupte peste 850 de oameni, printre ei numărându-se şi locotenentul Paul Vasvary...

13. ***Zlatna***

Oraş situat pe valea Ampoiului, străjuit de Munţii Metaliferi şi Munţii Trascăului.

Primele acţiuni de amploare au avut loc la începutul lunii martie 1849, apoi la 16 aprilie şi 18 aprilie.

Comandantul lăncierilor şi puşcaşilor români a fost acelaşi viteaz Axente Sever. Chiar dacă oraşul n-a putut fi despresurat de ocupaţia inamicului, acesta a suferit pierderi substanţiale în efecte şi oameni (40 de morţi).

14. ***Cacova Ierii***

Începând cu ziua de 22 martie, localitatea de pe Valea Ierii, la poalele Munţilor Apuseni, a devenit centrul luptelor eroice pentru apărarea "Ţării de Piatră", aflată sub administraţia instituită de marele prefect Avram Iancu. S-au dat lupte la 26 martie, 1 aprilie (600 de honvezi au atacat pe bravii apărători români!) şi 13 aprilie. Principalii comandanţi ai românilor au fost tribunii şi vicetribunii Ioan şi Vasile Ciurileanu, Matei Nicola, Vasile Balint, Ioan Daniel. La victoria finală a contribuit şi prezenţa în zonă a prefectului Simion Balint, venit aici în după-amiaza zilei de 13 aprilie 1849.

15. ***Ponor***

Zonă din inima Munţilor Trascăului marcată de localităţi ca Râmeţi, Coteraşi, Micleşti, pe direcţia Aiud - Abrud. Aici a acţionat, în primăvara anului 1849, tribunul Vasile Fodor în fruntea câtorva sute de lăncieri şi puşcaşi din prefectura "Auraria

Gemina", care, până în martie, când maiorul Velici Carol a încercat să înainteze spre Lupşa, l-au sprijinit pe Simion Balint în luptele de la Sălciua şi din defileul Bedeleu.

Bătălia de la Ponor a fost câştigată de români şi evocată astfel de tribunul Ioan Ciurileanu: *"În această acţiune s-au distins bravul tribun Şerban şi vicetribunul Cacoveanu, care s-au luptat în fruntea a 2000 de români, adversarul lăsând pe câmpul de luptă vreo 600 de morţi şi mai mulţi răniţi".*[11]

16. ***Băişoara***

După ce a fost alungat din Cacova Ierii, inamicul a ocupat poziţii de luptă în vatra satului Băişoara. A săpat şanţuri de apărare, cu gând să rămână pentru totdeauna aici. S-a înşelat însă, pentru că, la 13 aprilie 1849, profitând de condiţiile oferite de o ploaie torenţială, Simion Balint a dat ordin viteazului său tribun Ioan Ciurileanu să atace. Derutaţi, veneticii de sub Cetinele Apusenilor (judeţul Cluj) au luat-o la fugă. De frică, mulţi au sărit în apa umflată a Ierei, înecându-se. Românii au capturat 300 de puşti şi au numărat 120 de morţi şi zeci de răniţi.

17. ***Abrud***

Centru al răscoalei lui Horea, Cloşca şi Crişan, la Abrud şi-au avut, temporar, locul de comandă unii dintre căpitanii lui Iancu, printre care şi Ioan Boieriu, viceprefect. Trei sunt momentele mai importante ale bătăliilor de la Abrud: 8 - 10 mai, 17 - 19 mai şi 11 - 16 iunie. Ele s-au desfăşurat astfel...

La începutul lunii mai 1849, o ceată de adversari compusă din circa 1400 de oameni, condusă de maiorul Hatvány Emeric, s-a infiltrat spre Abrud, în care a pătruns în seara zilei de 6 mai. La 7 mai 1849, a trecut la represalii, arestând pe doi prefecţi (Ioan Buteanu şi Petre Dobra), un subprefect (Ioan Boieriu) şi numeroşi locuitori. În urma acestei samavolnicii, Avram Iancu le-a ordonat lui Simion Balint şi Axente Sever să se pregătească de luptă. În acelaşi timp, a dat o proclamaţie prin care a cerut moţilor să fie gata a-şi apăra pământurile strămoşeşti şi avutul. Strâns ca într-un

[11] Idem

cleşte, maiorul ungur a încercat, în dimineaţa zilei de 8 mai 1849, să părăsească zona. S-a izbit însă de zidul lăncierilor comandaţi de tribunul Mihai Andreica şi a pierdut aproximativ 300 de oameni. În 10 mai, oastea lui Avram Iancu a declanşat un nou atac, Hatvány retrăgându-se ruşinat, după ce a lăsat în diferite puncte ale bătăliilor peste 1000 de morţi şi răniţi. Totuşi, orgoliul l-a îndemnat să reatace Abrudul cu circa 2800 de oameni şi patru tunuri. Chiar a intrat în localitate, fără a întâmpina vreo rezistenţă. Un gest care l-a dus la dezastru, pentru că la 17 mai 1849, oastea revoluţionarilor români putea raporta că a scos din luptă peste 2500 de soldaţi inamici. Comandantul lor a scăpat, ca prin minune, cu fuga. Şi-a recunoscut el însuşi eşecul, într-un raport către superiori: *"Declar doar atât că ofiţerii mei au dat bir cu fugiţii în toiul luptei, iar când am sosit aici la Brad n-am mai rămas din întreg corpul ofiţeresc decât eu şi încă trei ofiţeri"*.[1]

Cu toată înfrângerea suferită, adversarul a perseverat în dorinţa lui de a pune stăpânire pe Abrud şi împrejurimi. În fruntea unei puternice armate formată din 7000 de honvezi, un escadron de cavalerie, câteva subunităţi de artilerie cu 19 tunuri, colonelul Kémény Farcas s-a îndreptat spre localitate, hotărât să o recucerească. A şi pătruns în ea, dar a fost hărţuit şi atacat de oastea lui Avram Iancu şi, după mai multe zile de încleştări tenace, cuceritorul a fost nevoit să se retragă, la fel ca Hatvány Emeric, lăsând pe câmpul de luptă 500 de morţi şi cam tot pe atâţia răniţi.

18. ***Alba Iulia***

Luptele românilor la Alba Iulia au fost cauzate de necesitatea de a participa la acţiunea de despresurare a trupelor austriece comandate de colonelul August. În acest scop, prefectul Axente Sever şi-a îndreptat oamenii spre oraş încă din 17 mai 1848, atacând avanposturile duşmane. Pătrunşi în cetate, s-au organizat prin înţelegere cu austriecii şi în noaptea de 26/27 mai au săvârşit adevărate acte de eroism. La Alba Iulia, românii au

[1] Ibidem

reuşit, de fapt, o dublă străpungere a blocadei, înscriind, astfel, un episod de mare prestigiu în istoria revoluţiei paşoptiste din Transilvania.

19. ***Buceş***

Localitate în judeţul Hunedoara.

Aici, lăncierii tribunului Simion Groza s-au confruntat cu honvezii şi cavalerii comandaţi de Kémény Farcas, care au pornit în 8 iunie 1848, din Brad, spre Abrud.

20. ***Blăjeni***

După ce coloana inamică de sub comanda lui Kémény Farcas a reuşit să depăşească defileul de la Buceş, a înaintat spre Abrud. La Blăjeni s-au dat lupte în zilele de 8/9 iunie 1849, după care prefectul Vasile Moldovan şi-a retras oamenii într-o poziţie mai avantajoasă, între Vulcan şi Ciuruleasa, unde moţii au rămas neclintiţi pe poziţie.

Luptele cu ungurii din anii 1848/1849 au avut, desigur, şi alte focare decât cele menţionate mai sus. Ele au cuprins şi zona Reghinului, de exemplu, unde prefect era Constantin Romanu Vivu, iar comandant al trupelor imperiale - colonelul Orban. Nu s-au extins în Banat, Bihor şi Maramureş, regiuni care, deşi dens populate de români, au rămas în afara confruntărilor dirijate de Iancu, direct din cartierul său general din munţi. Sfârşitul lor s-a petrecut odată cu pătrunderea armatelor ţariste în Transilvania, în vara anului 1849, la câteva luni după încheierea tragică a misiunii deputatului român de Bihor, Ioan Dragoş, şi, fireşte, după întrevederea acestuia cu prefecţii Ioan Buteanu, Avram Iancu, Axente Sever şi Petru Dobra din aprilie - mai 1849. Morţii lui Ioan Dragoş, sfârtecat de moţi, i-a urmat răzbunarea lui Hatvány, care în ziua de 23 mai l-a spânzurat pe neînfricatul Ioan Buteanu. La 12 iunie, consiliul de război, ţinut la Câmpeni, a hotărât să pornească din toate părţile atacul împotriva colonelului Kémény Farkas, care fu, literalmente, zdrobit la Abrud, de lăncierii români. Ca replică, la 2 iulie, a fost arsă comuna Mărişel, o altă dovadă că Nicolae Bălcescu, prezent şi el, o vreme, în munţi, cu

gând de a-l împăca pe Iancu cu Kossuth, s-a înşelat amarnic în legătură cu intenţiile de pace ale dictatorului maghiar. Acesta i-a urât pe români, nu i-a iertat niciodată pentru fidelitatea conducătorilor lor, în frunte cu Avram Iancu, faţă de împăratul din Viena. În august 1849, Kossuth Lajos a părăsit Ungaria, lăsând în fruntea armatei pe Artur Görgey, care, la 13 august 1849, la Şiria, lângă Arad, a depus armele în faţa oştirii ruseşti.

Ce s-a întâmplat cu Iancu, eroul nostru, după intrarea armatelor ruseşti în Ungaria (generalul Paskievici) şi în Transilvania (generalul Lüders)?

Să-i urmărim, succint, destinul...

În primăvara anului 1850 a luat parte, în calitate de deputat mirean, la Sinodul convocat de episcopul ortodox Andrei Şaguna la Sibiu. Înaintea acestui moment din viaţa lui a călătorit însă la Viena, unde a fost primit în audienţă de împăratul Francisc I (8 martie 1850), în faţa căruia a vorbit în limba latină! Popasul în capitala imperiului şi rezultatele întrevederii cu oficialităţile austriece nu s-au soldat, practic, cu nici o măsură radicală în ce-i priveşte pe români; împăratul n-a înţeles, nici atunci, nici mai târziu, că moţul din Vidra de Sus n-a luptat pentru a fi răsplătit cu onoruri şi decoraţii - pe care, de altfel, le-a respins - ci pentru cauza deplinei libertăţi naţionale a poporului său! *"Nu ne-am luptat pentru jucării, vrem drepturi, Majestate!"* a replicat el. Simţindu-se jignit, înşelat, s-a întors în munţi, dezolat. Va reveni la Viena după un an (1851). O delegaţie de fruntaşi români l-au dus pe Avram Iancu la principele Schwartzenberg - guvernatorul Ardealului, care i-a strâns mâna cu satisfacţie şi l-a poftit zâmbitor să şadă:

"Also, was wollen die Rumänen?" [1] îl întrebă guvernatorul.

Iancu, ca la lumina unui fulger, va fi văzut atunci toată fatalitatea unei istorii milenare. A zâmbit şi el prinţului şi a răspuns cu ochii rătăciţi:

[1] *"Aşadar, ce vor românii?"*

"Serenissime, o Academie de drept în Sibiu şi o baie de vapori la Vidra!"

Deprimarea sufletească s-a accentuat, încet-încet, încât viteazul conducător de oaste se va prăbuşi curând într-un univers al gândurilor şi trăirilor amare. Îşi va redacta testamentul (20 decembrie 1850), în care îşi exprima dorinţa ca întreaga lui avere *"să treacă în folosul naţiunii, pentru ajutor la înfiinţarea unei academii de drepturi, tare crezând că luptătorii cu arma legii vor putea scoate drepturile naţiunii"*.[1]

Din mândrie, va refuza să-l întâlnească pe Francisc I, în vara anului 1852, cu prilejul vizitei acestuia în Transilvania.

De acum încolo, Iancu, erou de fapte legendare, va intra în legendă. Va doini din fluierul său, ani şi ani, cutreierând satele din munţi, întâlnindu-se cu moţii care l-au apărat şi l-au iubit, l-au hrănit. Din când în când, va pune mâna pe condei şi se va destăinui, cum a făcut-o la 15 mai 1860 într-o scrisoare adresată lui Ilie Măcelariu, un prieten din tinereţe, el însuşi luptător pentru cauza românilor transilvăneni: *"Mă întrebi ce mai nădăjduiesc şi ce mai cred? Îţi răspund că ceasul nădejdilor mele a trecut şi credinţa mea este ca a şarpelui, căruia natura îi impune să-şi apere capul. Dar să nu crezi că o spun aceasta, fiindcă aş fi îngrijat de amărâta mea viaţă. Nu, căci viaţa mea o am expus de mai multe ori primejdiei în anii 1848 şi 1849 pentru iubita mea naţiune şi pentru credinţa către împăratul. Ci înţeleg iubita mea naţiune, care suspină sub povara atâtor dureri şi pentru care m-ar durea inima, dacă o aş duce în primejdii şi mai mari prin exprimarea adevăratei mele credinţe"*.[2]

"Adevărata lui credinţă, scria Ioan Lupas, *fireşte, nu putea fi alta decât cea sfinţită cu botezul de sânge al multor generaţii de mucenici, aceea pentru care se sacrificase Horea şi tovarăşii săi din Transilvania, iar Tudor Vladimirescu în Ţara Românească, voind s-o transforme dintr-o moşie exploatată de*

[1] Ioan Lupas, *Din istoria Transilvaniei*, Bucureşti, 1988
[2] Ioan Lupas, *op.cit.*

«tagma jefuitorilor» într-o adevărată patrie-mamă a întreg norodului românesc..."

Da, Avram Iancu a trăit şi a luptat pentru *"întreg poporul românesc"*! Sacrificiul lui nu este doar pentru libertatea naţională a românilor din Transilvania, ci, totodată, şi pentru libertatea socială a fraţilor din toate ţările româneşti. Şi-a dat sufletul în ziua de 10 septembrie 1872, în casa brutarului Ion Stupina din Baia de Criş, în urma unei hemoragii. Asupra lui nu s-a găsit nici un act, doar o năframă zdrenţuită, fluierul de cireş şi jalba către împărat, mototolită. Corpul i-a fost aşezat pe catafalc în casa lui Ioan Simionaşiu. Oamenii l-au îngropat sub gorunul lui Horea, la Ţebea, cu o piatră albă la căpătâi, într-un mormânt împrejmuit cu zăbrele sărace.

Conform însemnării lui Eugen von Friedenfels, eminent funcţionar superior în instituţiile de guvernământ transilvane şi publicist, *"Iancu însuşi a dispus acest lucru încă de când era în viaţă, se bănuieşte că de aceea, fiindcă, după tradiţia poporului, sub acelaşi gorun şi-a întocmit odinioară Horea planul său de război şi de acolo a plecat, cu tovarăşii săi, în temerara-i expediţie"*.[1]

L-au condus la groapa de veci, în ziua de 13 septembrie 1872, un sobor de preoţi şi o mulţime de norod, din mijlocul căruia nu lipseau trei dintre colaboratorii lui cei mai curajoşi: prefectul Mihai Andreica şi tribunii Clement Aiudeanu şi Nicolae Corcheş. *"Gorunul îl plouă de atunci cu frunze, ţăranii îl cântă în balade la coarnele plugului, iar istoria noastră învaţă din religia lui..."*, spune Octavian Goga.[2] Noi spunem că, la mormântul lui, trebuie să îngenunchem, o clipă, în fiecare an, la începutul lui septembrie. Să-ngenunchem şi să ne umplem sufletele din potirul exemplului vieţii lui, acum când peste Transilvania şi peste Ţară coboară, adus de trădători, zăbranic negru. Să ne pregătim de luptă îndemnaţi de fluierul Iancului

[1] Ioan Ranca, *Avram Iancu*, Târgu-Mureş, 1996, p. 235
[2] Octavian Goga, *op.cit.*

care, iată, se aude din ce în ce mai tare horind sub cerul României vândute, râvnite, batjocorite...

AXENTE SEVER

(1821 - 1906)

prefect al Legiunii Blăjana

S-a născut într-o familie de ţărani săraci din satul *Frăua*, la 15 aprilie 1821. În semn de respect pentru faptele lui, oamenii au dat satului numele prestigiosului său fiu: *Axente Sever!* După învăţătura elementară, a studiat la Blaj, cetatea luminiştilor români de la confluenţa celor două Târnave. Aici, tânărul învăţăcel într-ale teologiei şi filosofiei, cu vibranta lui simţire pentru neamul românesc, s-a alăturat, fără nici o ezitare, grupului de profesori şi alumni care, în frunte cu Simion Bărnuţiu, s-au împotrivit, între 1842 - 1845, deciziei şoviniste de introducere a limbii maghiare ca limbă oficială în Transilvania. În 1847, la îndemnul lui August Treboniu Laurean, a trecut în Ţara Românească, stabilindu-se în Bucureşti, unde a predat limba română şi latină la Colegiul Sfântu Sava. Împreună cu prietenul şi colegul său Constantin Romanu Vivu, în 1848, la izbucnirea revoluţiei, şi-a asumat rolul de "comisar de propagandă" propovăduind, în împrejurimile Bucureştilor, ca şi în Oltenia, "noua evanghelie de libertate". La 11 iunie, acelaşi an, se afla, fireşte, printre declanşatorii revoluţiei din Bucureşti, alături de atâţia dintre membrii societăţii secrete "Frăţia", cu care stabilise legături dinainte. S-a consumat intens tot timpul cât a durat "republica munteană", ideile sale diseminându-le nemijlocit cu prilejul întâlnirilor cu ţăranii din judeţul Ilfov sau prin intermediul publicaţiei "Naţionalul"ce apărea la Craiova. La jumătatea lunii august 1848 s-a reîntors în Transilvania începându-şi, şi aici, activitatea de revoluţionar prin sensibilizarea maselor de români, îndemnaţi să pornească la eliberarea membrilor Comitetului Naţional Român din Sibiu, care fuseseră arestaţi. S-a remarcat, de asemenea, în acţiunea de organizare şi desfăşurare a adunării de protest de la Orlat (lângă Sibiu) din 29 august/10 septembrie 1848 şi a întâlnirilor reprezentanţilor celor 80 de comune situate pe teritoriul grăniceresc român nr.1, care s-au pronunţat contra unirii

Transilvaniei cu Ungaria. La scurt timp, împreună cu Jovian Brad şi cu un detaşament de 500 de tineri înarmaţi, a plecat spre Blaj unde a participat, alături de 60000 de oameni, la cea de a treia Adunare Naţională a românilor, care - şi ea - a denunţat actul samavolnic prin care - la 17/29 mai 1848 - dieta din Cluj hotărâse uniunea Transilvaniei cu Ungaria. Conduita lui din timpul Adunării şi de dinainte, fermitatea caracterului său l-au propulsat în funcţia de *prefect al Blajului*, al *Legiunii I Blăjana*. Care a fost, cum precizează cercetătorii, cea mai mare dintre formaţiunile militare româneşti din Transilvania anilor 1848/1849. Şi care a avut un larg câmp de acţiune; văile Mureşului şi Târnavei, cu tabăra la Ciumbrud şi Sâncrai, cu un efectiv de 10000 de oameni recrutaţi din peste o sută de localităţi.

Dintre acţiunile mai deosebite prin care s-a remarcat Legiunea I Blăjana, menţionăm: dezarmarea gărzilor nobiliare din Uioara şi Aiud; lupte de hărţuire şi de angajament direct cu armatele cotropitoare conduse de generalul Bem, după intervenţia acestora în Transilvania, desfăşurate pe o largă arie teritorială (de la Blaj la poalele Munţilor Apuseni, de la Deva la Sibiu); apărarea oraşului Aiud, în ianuarie 1849; blocarea intrărilor în Munţii Apuseni. "Încadraţi în dispozitivul rezistenţei naţionale din Munţii Apuseni, se scria într-o lucrare[1], legiunea lui Ioan Axente Sever a cooperat cu cea comandată de Avram Iancu. Ocupând, la 15/22 martie 1849, importanta poziţie strategică de la Coşlar, ea a apărat vadurile Târnavei şi Mureşului, defileul Gura Ursului şi a participat activ la luptele împotriva trupelor lui Emeric Hatvány, contribuind la zdrobirea şi respingerea acestora din munţi, în mai 1849. La 17/29 mai, Legiunea I Blăjana a străpuns încercuirea trupelor vrăjmaşe din jurul cetăţii Alba Iulia, Ioan Axente Sever reuşind să intre, în fruntea lăncierilor săi, în fortăreaţa asediată. Prin acţiunea vijelioasă de la 15/27 iulie 1849 a celor 2000 de lăncieri ai săi, s-a pus capăt asediului de luni de zile al cetăţii. A

[1] Dr. Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *Bărbaţi ai datoriei. 1848 - 1849* - mic dicţionar, Bucureşti, 1984

participat, în continuare, la luptele de la Orăştie, Geoagiu şi Deva".

La sfârşitul revoluţiei transilvane, Ioan Axente Sever n-a depus armele de luptător. Prezenţa lui va fi marcată, în rândul românilor, cu speranţă întru izbăvirea lor naţională, cu diferite ocazii: în vara anului 1852 primindu-l pe împăratul Austriei, *Franz Iosif*, pe Muntele Găina; în 1861, la Conferinţa Naţională de la Sibiu, când a fost ales în Comisia permanentă de conducere a mişcării naţionale a românilor din Transilvania; în 1862 "incita la răscoală", fapt pentru care a fost claustrat în temniţă vreme de o lună întreagă; între 1863 - 1865, ca deputat al Salinelor Uioarei în Dieta de la Sibiu, a susţinut cu verbicie înflăcărată cauza neamului său; s-a manifestat în sensul credinţei lui consacrate în preajma şi după pactul dualist din 1867; s-a entuziasmat, odată cu toţi românii transilvani, la intrarea ţării de peste munţi în Războiul de Neatârnare şi a jubilat, cu toată fiinţa lui, la câştigarea acestuia, soldat cu cucerirea independenţei de stat a României, încât, sub impulsul actului consumat în 1877/1878, a elaborat chiar "un plan militar de eliberare a Transilvaniei şi de unire a acesteia cu patria mamă".[1)]

Conduita exemplară a lui Ioan Axente Sever a fost caracterizată admirabil de către cel mai mare savant istoric român al tuturor timpurilor, N.Iorga: "*... A fost printre cei ce s-au luptat în Munţii Apuseni. Şi, când valurile tulburate se potoliră, a fost iarăşi printre aceia cari au răspins orice răsplată personală din partea împăratului, cerând numai pentru toţi ai săi, fraţi de sânge şi ostaşii săi în luptă pentru drepturi şi demnitate, o stare de lucruri nouă şi despăgubiri pentru toate cele îndurate (...) Era printre uriaşii fulgeraţi cari nu vreau să se târască pe brânci după ce străbătuseră biruitori pe culmi*".[2)]

Refuzul de-a se târi pe brânci, pe care N.Iorga i-l atribuia, ca o calitate, lui Ioan Axente Sever se referă la atitudinea de

[1)] Dr. Maria Totu, Petre Florea, Paul Abrudan, *op. cit.*
[2)] N.Iorga, *Oameni cari au fost*, ed. 1975

consecventă mândrie a acestuia. Care, *obişnuit cu biruinţele pe culmi*, considera că bătălia pentru presa naţională, pentru impunerea Bisericii Naţionale în imperiul dualist, lupta pe viaţă şi pe moarte a Partidului Naţional Român din Transilvania, mişcarea memorandistă şi mişcarea Astrei, "toată această măruntă muncă roditoare", cum o numeşte palihistorul, nu avea însemnătate. Or, s-a dovedit peste ani, că "mărunta muncă" a luptătorilor români din a doua jumătate a secolului trecut continua, de fapt, incendiara încleştare din anii 1848/1849. E drept, cu alte arme, cu alte tactici şi strategii, adecvate timpului lor de derulare, de concretizare. Un timp pe care fostul prefect, mână de fier şi temerar incomparabil, nu l-a înţeles. Iar dacă l-a înţeles, nu s-a exprimat public în legătură cu valoarea sa. Şi-a zăvorât adeziunea la faptele urmaşilor tineri între pereţii spitalului săsesc din Braşov, mărturisindu-şi-o, probabil, numai în rarele întâlniri avute cu Ioan Moldovănuţ Moldovan, canonicul din Blaj, ucenicul şi prietenul lui Timotei Cipariu.

SIMION BALINT
(1810 - 1880)
prefect al Legiunii Arieşului

Simion Balint, unul dintre acei *"preoţi cu crucea în frunte"*, pătruns de spiritul înaintat al vremii, face parte din constelaţia personalităţilor investite cu privilegiul de a-şi păstra actualitatea pentru generaţiile următoare. Chipul şi amintirea lui trăiesc încă şi astăzi în Ţara Moţilor, conturate mai mult de legendă decât de mânuitorii de condei. *"Popa Balint ca paroh / Peste Roşia ţine foc / Ţine foc, ţine bătaie / Pe duşmani pe toţi să-i taie"*, grăieşte un cântec ce este cunoscut în cele mai îndepărtate colţuri ale Munţilor Apuseni.

Netăgăduitele sale calităţi morale şi fizice, judecăţile drepte, sfaturile şi învăţăturile pe care le împrăştia au fost recunoscute şi apreciate de toţi cei care l-au cunoscut îndeaproape, ca prefect, pastor al sufletelor credincioşilor şi promotor al dezvoltării culturii şi învăţământului.

Ceea ce s-a scris despre protopopul din Roşia Montană, *"mâna dreaptă a feciorului de ţăran din Vidra"*, a îmbrăcat mai mult forma memoralistică şi s-a adresat, de regulă, specialiştilor, unui public mai restrâns. Numele şi faptele sale sunt analizate, de obicei, în contextul problematicii abordate cu privire la Avram Iancu, de care, pentru o perioadă lungă de viaţă, şi-a legat destinul, şi al apărării acelor părţi muntoase care-şi descreţesc poalele înspre Cluj şi Turda.

Să-i urmărim şi noi, în această carte, viaţa şi activitatea...

Simion Balint a fost fiul cantorului greco-catolic Antoniu, coborâtor din neam de ţărani liberi din Maramureş, şi al Marinei Balint. S-a născut la 10 septembrie 1810 în satul Copăceni din apropierea oraşului Turda. Aici, în această străveche aşezare românească, de la marginea Arieşului şi a Cheilor Turzii, între câmpia unde în urmă cu aproape patru veacuri *"căzu trupul frumos ca un copaciu"* al unificatorului de neam şi ţară, Mihai Bravul, şi dealurile împădurite, viitorul prefect în oastea "Craiului

Munţilor" şi-a petrecut primii ani ai copilăriei în mijlocul unei populaţii de plugari, în marea lor majoritate iobagi, striviţi până la îndobitocire de o nemeşime fudulă şi lacomă.[1]

Exploatarea cruntă, umilinţele şi maltratările la care erau supuşi românii, întipărite pentru totdeauna în mintea şi sufletul său, l-au urmărit obsedant, în timpul studiilor primare, secundare şi teologice, făcute la Cluj, Sibiu şi Blaj, unde, în ciuda privaţiunilor pe care le-a avut de înfruntat, a obţinut numai calificative de *"Prima"* şi *"Eminenta"*. În "Mica Romă", cetatea redeşteptării noastre naţionale, cursurile unor profesori eruditi, în frunte cu Timotei Cipariu şi Ioan Rusu, au contribuit la educarea tânărului, curajos, ager şi îndemânatic, în spiritul Şcolii Ardelene, făcându-l să înţeleagă mai bine rolul pe care trebuiau să-l joace intelectualii în acţiunea de emancipare socială şi naţională a românilor.

Poliglot, stăpânind bine limbile latină, maghiară şi germană, formaţiunea şi cunoştinţele lui spirituale s-au ridicat peste nivelul mediu al generaţiei sale trecute prin şcoli, faţă de care se distingea prin interesul sporit pe care-l acorda problemelor culturii româneşti, în general, şi, mai ales, presei româneşti a timpului de pe ambele versante ale Carpaţilor. După absolvirea Seminarului Teologic din Blaj, la 1834, timp de opt ani a servit biserica unită din Roşia Montană în calitate de capelan pe lângă socrul său, părintele Golgoţ, iar după moartea acestuia a devenit preot. Contactul cu oamenii i-a permis lui Simion Balint, fin observator, să obţină numeroase informaţii privind situaţia grea în care se zbăteau moţii, în conştiinţa cărora "Horeada" rămăsese vie, ca un depozit sacru, imbold solid pentru noi acţiuni ce vor zgudui, peste puţin timp, Munţii Apuseni. Aşa cum au fost, după cum rezultă din *"însemnările"*[2] sale, răzmeriţele moţilor din

[1] Hodoş E., *Simion Balint. Din istoria vieţii sale. Faptele şi luptele din Munţii Apuseni ai Ardealului în 1848 - 1849*, Sibiu, f.a.

[2] "Transilvania", nr. 2, 1879

satele din jurul Abrudului, datorate abuzurilor fiscului, răpirii prin vicleşug şi teroare a pădurilor şi păşunilor strămoşeşti.

Dimensiunile personalităţii lui Simion Balint s-au ilustrat cu deosebită putere în anii revoluţiei de la 1848 - 1849 prin rolul pe care l-a jucat în timpul tumultuoaselor evenimente şi al luptei eroice pentru apărarea Cetăţii de Piatră. Pe bună dreptate se subliniază, în puţinele studii ce i-au fost consacrate, că "Popa Balint" a fost unul dintre primii patrioţi din Munţii Apuseni care a dat expresie aspiraţiilor poporului român, pentru care a îndurat suferinţe şi a mânuit bărbăteşte lancea. Începutul acestei acţiuni datează din primele zile ale primăverii anului 1848, când tulnicile de pe Detunata, Găina şi Vlădeanu au răsunat peste culmi şi văi anunţând apariţia de zori noi de libertate pentru moţi, odată cu furtunile ce se dezlănţuiau cu furie ca urmare a confruntărilor dintre robie şi dorinţa de mai bine, dintre întuneric şi lumină, dintre viaţă şi moarte. Scena istorică, ocupată cu 64 de ani înainte de martirii frânţi pe roată de habsburgi şi aristocraţia maghiară va fi dominată acum de noi îndrăzneţi şi viteji, printre care un rol important îl va avea parohul din Roşia Montană.

Constatând cu revoltă că revoluţionarii maghiari pun la cale *"deznaţionalizarea popoarelor conlocuitoare apriat şi cu silnicii"*, precum şi *"neobservarea egalităţii"*, Simion Balint şi Ioan Buteanu au hotărât să organizeze o intensă propagandă în satele din jurul Abrudului şi Câmpeniului, activitate la care s-a alăturat, peste puţin timp, şi Avram Iancu.[1] Este perioada în care, conform aprecierii unor istorici, aceştia formează un triumvirat ce a luat în mâinile sale destinul moţilor pe care i-au condus, cu pricepere şi dragoste, în viitoarele confruntări cu un duşman perfid şi crud. Lancea lui Horea a fost ridicată din nou înspre înaltul azuriu al cerului ca un fulger iscat să roşească crestele

[1] Gh. I. Bodea, L. Fodor, dr. L. Vaida, *Cluj. Pagini de istorie revoluţionară 1848 (Oameni, fapte, locuri)*, Cluj-Napoca, 1971, p. 16; V. Cheresteşiu, *Adunarea naţională de la Blaj*, Bucureşti, 1966

bătrânilor munţi. Cei trei prieteni, tovarăşi de idei şi de luptă, însă cu destine diferite, au început să străbată, zile întregi, satele şi crângurile moţeşti, explicând pe înţelesul locuitorilor ţelurile viitoarei lupte. Pretutindeni, în adunări populare, organizate în stânga şi în dreapta Arieşului, se auzeau cuvintele pline de nădejde, cu profund ecou în sufletul moţilor: să cerem, să pretindem, să luăm ce este al nostru.[1]

Situaţia în munţi devenise explozivă. "Vinovaţii" nu erau alţii decât Avram Iancu, Simion Balint şi Ioan Buteanu, "conducători" şi "instigatori" ai moţilor. De aceea, ei au fost somaţi să se "abţină" în viitor de a mai convoca asemenea adunări populare. Mişcările lor erau urmărite cu insistenţă de către autorităţile locale şi raportate superiorilor. Avram Iancu fusese rechemat la Târgu-Mureş de către preşedintele Curţii de Apel din ordinul guvernatorului Teleki, iar Simion Balint şi Ioan Buteanu ameninţaţi cu închisoarea.[2] Nimeni şi nimic n-au putut însă opri mersul înainte al istoriei. Moţii şi conducătorii lor au înţeles pe deplin calea pe care trebuiau să o urmeze, să o străbată, în ciuda nenumăratelor obstacole, a "execuţiilor militare" şi "furcilor" ce s-au ridicat pe întreg cuprinsul Transilvaniei, a zelului cu care dregătorii urmăreau pe "suspecţi" şi pe "instigatori". Ne-o demonstrează, fără echivoc, adunarea naţională de la Blaj din mai 1848 la care participă şi Simion Balint împreună cu mii de moţi, toţi oţeliţi de vremuri şi de greutăţi. Discuţiile şi dezbaterile la care a participat i-au deschis orizonturi noi şi i-au îmbogăţit experienţa politică, lăsându-i urme de nestins în inimă şi gândire, sporindu-i speranţa în destinul mai bun, mai drept al românilor. Cele auzite, văzute şi trăite la Blaj, în Catedrală şi pe Câmpul Libertăţii, i-au întărit credinţa că numai ţinând cu poporul şi acţionând în numele lui va reuşi să-şi aducă o modestă contribuţie la înălţarea edificiului început acolo la 3/5 mai 1848. Atunci, Simion Balint şi-a dat, alături de cei peste 40 000 de participanţi,

[1] Ştefan Pascu, *Avram Iancu*, Bucureşti, 1972

[2] Ion Ranca, Valeriu Niţu, *Avram Iancu.Documente*, Bucureşti, 1974

votul de condamnare a anexării Transilvaniei la Ungaria. Manifestarea "dacică", care a "îngrozit" partida unionistă maghiară, l-a mobilizat şi mai mult pe preotul din Roşia Montană, înţelegând că dorinţa de "unire cu ţara", cu fraţii de peste Carpaţi, nu era numai o stare momentană de înflăcărare, ci un plebiscit, un legământ sfânt.

Documentele vremii demonstrează, fără tăgadă, că autorităţile, neliniştite din cauza agitării moţilor, cereau conducătorilor acestora "ascultare". Directorul cameral Nemegey din Zlatna, aflat în inspecţie în zona Abrudului şi a Câmpeniului, raporta cu îngrijorare, la sfârşitul lunii mai 1848, că moţii sunt "agitaţi peste măsură", că Avram Iancu dispune de câţiva tovarăşi credincioşi, că are legături cu preotul Balint din Roşia Montană, care şi el "agită spiritele" românilor din împrejurimi, "băgând groaza" în locuitorii de acolo.[1] Aceşti "locuitori de acolo", în care aprigul preot a "băgat groaza", nu erau oameni simpli, români sau maghiari, ci autorităţile şi garda maghiară, care terorizau pe moţi.

Curând începu o furibundă vânătoare a conducătorilor moţilor, unii fiind arestaţi în satele lor ori în ascunzişuri, alţii chemaţi în faţa comisiei de investigare sosită în munţi, bătuţi şi amendaţi cu diferite sume de bani. Vânătoare căreia i-a căzut victimă şi Simion Balint, fiind închis, la început, "într-o oficină întunecoasă", în "custodia orăşenească" din Abrud, apoi mutat la Aiud, unde a suportat chinuri greu de imaginat astăzi. Garda ce-l păzea, formată din secui, l-a bătut crunt, i-a smuls firele de păr din barbă şi l-a ferecat *"în două lanţuri încrucişate pe ambele mâini şi picioare"*.[2] Avea 38 de ani când a fost întemniţat "Popa Balint", acest bărbat cu statură înaltă şi puternică, faţa bătută de soare şi de vânt, vocea adâncă şi poruncitoare. Iar când, în

[1] Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, ediţia a II-a, Bucureşti, 1968

[2] *"Blajul"*, anul I, nr. 3, 1934; Pompiliu Teodor, *Avram Iancu în memoralistică*, Cluj, 1972; Hodoş Al., *Avram Iancu, regele munţilor*, Bucureşti, 1944

septembrie, sub presiunea Adunării Naţionale de la Blaj, a fost eliberat, împreună cu alţi fruntaşi ai românilor, toţi s-au mirat de halul de slăbiciune în care a putut fi adus un om de o asemenea robusteţe. Simion Balint şi Iosif Moga, *"galbeni la faţă, periţi şi căzuţi ca vai de ei"*, au fost primiţi de cei 60000 de participanţi la adunare "cu deosebită bucurie", după cum remarca "Gazeta de Transilvania". Contemporanii îşi amintesc de ochii lui Balint după ieşirea din închisoare; aceştia scânteiau de ură sfântă, de hotărâre implacabilă şi energie sufletească fără ţărmuri. Unica imagine rămasă din timpul revoluţiei, datorită lui Barbu Iscovescu, surprinde ochii aceştia obsedanţi, care sugerează de dincolo de vreme ideea voinţei.

Lanţul neîntrerupt de evenimente derulate în primăvara - vara şi toamna anului 1848 s-a încheiat. Sosise momentul punerii în aplicare, pe calea armelor, a programului politic de la 3/5 mai, vizând, în primul rând, statutul de independenţă al naţiunii române din Transilvania, în faţa unui duşman care răspundea ideilor veacului de lumină cu argumentele întunericului medieval: paloşul şi spânzurătoarea.

În actul semnat la 10 decembrie 1848 de către Simion Bărnuţiu, preşedinte, şi Aron Florian, secretar al Comitetului Naţional Român din Transilvania, Simion Balint este menţionat în calitate de prefect al uneia din cele 15 prefecturi: *"Luând în considerare capacitatea şi energia domnului Simion Balint,* - se specifică în acest document - *comitetul îl denumeşte prefect al gardei naţionale în* PREFECTURA CE SE ÎNTINDE ÎN PĂRŢILE ARIEŞULUI (subl. ns.), *după lista ce i se alătură. De aceea, se invită toate dregătoriile civile şi militare ca să-l recunoască de prefect şi să-i dea tot ajutorul de care va avea trebuinţă în privinţa gardei naţionale pentru ţinerea ordinei şi disciplinei. Totodată, se demandă tuturor tribunilor, vice-tribunilor, centurionilor şi vice-centurionilor şi în general tuturor românilor care se află în serviciul gardei naţionale ca*

denumitului prefect să-i dea supunere şi ascultare spre a putea împlini cu toată exactitatea oficiul ce i s-a încredinţat".[1])

În calitate de prefect al Legiunii Auraria şi Saline, Simion Balint a participat, alături de ceilalţi prefecţi şi tribuni, la organizarea apărării Munţilor Apuseni împotriva invadatorilor. Nemeşii au socotit că a sosit momentul să se răzbune pe românii ce s-au ridicat pentru a reintra în drepturile lor, ca şi pe "aţâţătorii intelectuali români". Primejdia unei pătrunderi masive a duşmanului în munţi i-a determinat pe prefecţi să se strângă sub o singură comandă, a lui Avram Iancu, devenit, virtualmente, conducătorul necontestat.

O zonă întreagă de munte, cuprinsă între Turda, Rimetea, Baia de Arieş şi Valea Ierii, ca şi zece batalioane (tribunate) de lăncieri şi puşcaşi moţi, constituiau obiectul răspunderii lui Simion Balint. El avea, în cadrul prefecturii pe care o conducea, atât atribuţii militare cât şi civile, orice act emis fiind valabil numai dacă purta pecetea lui, care avea iniţialele S.B. în jurul unui potir ornat cu cruce.

Prin curajul lăncierilor şi a comandantului lor, în timpul luptelor purtate în Valea Arieşului, în steiurile şi grohotişurile munţilor, duşmanul ce încerca să pătrundă spre Baia de Arieş, iar de aici la Câmpeni, capitala Ţării Moţilor, a fost alungat. O victorie hotărâtoare izvorâtă din dragostea pentru glia străbună, din eroismul popular, din virtuţile moţilor, cu rădăcini adânci în obârşia românească. Epopeea Văii Arieşului este fidel redată atât de artizanul ei cât şi de "Craiul Munţilor" în rapoartele adresate Curţii din Viena.[2]) Iara, Sălciua, Brăzeşti, Ocoliş, Cacova Ierii, Valea Poienii, Bedeleu sunt numai câteva localităţi unde lăncierii

[1]) Hodoş E., *op.cit.*, p. 30

[2]) Popescu Virgil - Râmniceanu, *Istoria mişcării româneşti din Ardeal în anii 1848 - 1849*, după *Părţi alese din istoria Transilvaniei de George Bariţ, urmată de rapoartele prefecţilor de legiune: Avram Iancu, Simion Balint, Axente Sever şi alte documente importante*, Bucureşti, 1919

lui Simion Balint au obţinut strălucite biruinţi împotriva cetelor de honvezi şi secui. Este un răspuns clar dat celor care au ameninţat că, dacă moţii nu vor depune armele, vor *"extermina prin foc şi sabie toate satele româneşti din munţi, împreună cu toţi locuitorii"*. Într-adevăr, multe sate au fost trecute "prin foc şi sabie", dar duşmanii au trebuit să plătească din plin crimele lor. Aşa cum au plătit şi la Gura Cernii, Bucium, Cerbu şi Sohodol, când armatele conduse de Hatvány şi Kémény au fost, pur şi simplu, spulberate de lăncierii de sub conducerea lui Avram Iancu şi Simion Balint. Şi odată cu aceasta orice tentativă de cucerire a Munţilor Apuseni a fost abandonată, mândrul focar de demnitate românească rămânând nepângărit.

Epopeea scrisă pe Valea Arieşului a avut importanţă nu numai sub aspectul zădărnicirii planului duşmanului de a ocupa Baia de Arieş, cu bogate rezerve de aur, şi Câmpeniul, cartierul general al moţilor, dar a influenţat pozitiv apărarea cu succes, în ansamblu, a Munţilor Apuseni şi a revoluţiei române. De asemenea, au fost salvate de la distrugere zeci de sate româneşti şi multe vieţi omeneşti. *"Dacă Simion Balint*, se subliniază într-un document, *în calitatea sa de prefect n-ar fi operat în acea parte a comitatului Turda cu energie şi prudenţă rară; dacă el n-ar fi ştiut să scoată ca din pământ cete de vânători, arme şi muniţii pentru aceştia; dacă nu s-ar fi aruncat orbeşte la asalt contra artileriei ungureşti ca să câştige tunuri, oricine poate fi convins că din mulţimea comunelor româneşti câte se aflau pe largul ţinut dintre oraşele Turda, Iara, Baia de Arieş şi Rimetea, nici una n-ar fi rămas neaprinsă şi nedevastată de insurgenţi şi sute de familii româneşti ar fi fost exterminate fără ca ele să se fi putut apăra din lipsă de organizare şi exerciţiu... Că sute de familii româneşti ar mai fi fost exterminate peste alte câteva mii care au fost date morţii fără nici o judecată în casele şi curţile lor, se poate dovedi cu mulţime de documente"*.[1])

[1]) Ibidem, p. 202

Simion Balint a fost un luptător curajos şi dârz, un om al veacului său, fermecat de ideile dreptului natural, ale egalităţii şi dreptăţii, care însă nu s-a lăsat condus de patimă, de răzbunare. El n-a cunoscut ura naţională, nu a identificat pe cei mulţi, de alt neam, cu clasele lor stăpânitoare şi, ca urmare, lupta sa a fost îndreptată împotriva duşmanilor poporului român, a aristocraţiei, contra asupririi naţionale. Datorită lui şi lui Avram Iancu, multe vieţi ale unor unguri din Abrud şi Roşia Montana, Zlatna şi Aiud, Iara şi alte locuri au fost salvate.

Reintroducerea, în mod brutal, a regimului absolutist în Transilvania, revocarea concesiilor făcute de împărat în timpul revoluţiei, l-au determinat pe Simion Balint să continue lupta. De data aceasta printr-o seamă de memorii, sperând că "durerile românilor" vor fi "cercetate şi vindecate, jertfele lor grele luate în seamă", iar "dorinţele naţiunii îndeplinite".[1] Demersurile făcute, împreună cu Avram Iancu şi cu alţi fruntaşi politici, la Curtea din Viena şi la guvernatorul Transilvaniei, au rămas însă fără rezultat. Ba, mai mult, aparatul represiv a fost întărit, s-a continuat politica de despoiere a moţilor de drepturile vechi şi vitale pentru ei, fiind lăsaţi în puterea pornirilor de răzbunare şi la bunul plac al celor privilegiaţi. Pe bună dreptate, nota un contemporan, cei ce şi-au pus "pielea în saramură pentru împărat" n-au câştigat nimic în anii 1848 - 1849, doar că "au speriat pe maghiari" cu vitejia lor.[2] *"Şi când speram alinare sorţii* - nota fostul prefect al Salinelor - *ne veni de la ministeriu îndoită taxa pe lemne. Acum zic oamenii să nu mai cerem nimic că rău va mai fi"*.[3] Această "răsplată" survenea imediat după vizita împăratului în Munţii Apuseni, în care moţii şi-au pus atâta speranţă.În opinia autorităţilor, Simion

[1] Ibidem, p. 200

[2] Ghica Ion, *Amintiri din pribegie după 1848*, vol. I, Craiova, 1940, p. 179

[3] Hodoş E., *Din corespondenţa lui Simion Bărnuţiu cu contemporanii săi*, Cluj Napoca, 1975, p. 12

Balint constituia, alături de "Craiul Munţilor", un pericol pentru noua ordine instaurată de Habsburgi. Conducerea moţilor, se arată într-un raport, a fost preluată de *"Iancu şi de protopopul greco-unit Balint"*, care *"are mult contact cu poporul"*, lăsând *"să-i scape câteva cuvinte nechibzuite despre o revoluţie în care speră"*. S-a propus îndepărtarea celor doi prieteni din munţi, deoarece datorită lor în popor circulă *"cele mai absurde zvonuri"* care *"alimentează necontenit agitaţia"*, fac să crească *"speranţa românilor şi teama celorlalte naţionalităţi"*.[1] În alt raport se sublinia că Avram Iancu, Simion Balint şi Axente Sever sunt *"sufletul românilor"* pe care îi conduc cu succes, după planul ideilor lor, ce nu pot fi altele decât *"cele ale daco-românismului în strânsă legătură cu ideile din Principatele Române"*. Comandantul jandarmeriei din Transilvania, căruia îi aparţine acest raport, îl considera pe Simion Balint ca pe un bărbat cu o inteligenţă rară şi cu o bogată experienţă, ştiind să se folosească de harul preoţiei; cu toată vârsta înaintată, are o putere de sugestie asupra moţilor de neînchipuit, demnă de invidiat de cei mai abili oratori şi politicieni iscusiţi.[2]

Încheierea pactului dualist, în anul 1867, înglobarea Transilvaniei, din punct de vedere politic şi administrativ, Ungariei dualiste, au fost primite de Simion Balint, ca de toţi românii de altfel, cu deosebită indignare şi mânie. Temperamentul său, *"inspirat din zilele viforoase, de care a avut parte în copilărie şi până după revoluţie"*, a izbucnit ca un vulcan în acele zile când peste Transilvania s-a întins doliul. Punctul său de vedere a fost expus, clar şi tăios, în documentul intitulat *"Epistola volanta"*,[3] care a avut un deosebit ecou în opinia publică românească. De la început, Simion Balint s-a situat

[1] Popescu Mihai, *Documente inedite privitoare la istoria Transilvaniei între 1848 - 1859*, Bucureşti, 1929, p. XXII

[2] Ibidem

[3] Arhivele Statului Bucureşti, Microfilme Ungaria, rola 81, cadrele 632 - 635

neclintit alături de principiile şi revendicările formulate de naţiunea română în adunarea din 3/5 mai 1848, luând atitudine fermă împotriva alipirii Transilvaniei la Ungaria. *"Am fost un corp cu viaţă şi astăzi suntem tractaţi ca un cadavru, am fost odată liberi, iar astăzi suntem un paria învins. Drepturile noastre sunt călcate, naţionalitatea noastră batjocorită, autonomia şi independenţa scumpei noastre patrii ucise"*, sublinia el cu mânie. Românii erau îndemnaţi să-şi facă datoria în numele celor *"19 secoli de suferinţe, în numele viitorului nostru"* până când vom fi cu toţi liberi şi independenţi, să arate inamicilor şi Europei *"cum că noi mai preferim moartea şi strivirea"* decât jugul străin.

"Epistola volanta", intitulată *Fraţi români*, se încheie cu încrederea în geniul poporului român în a cărui inimă mai bate încă *"onoarea şi demnitatea naţională pentru independenţa patriei noastre comune"*.

Acest document, care reflectă amărăciunea şi revolta celui care la 1848 a schimbat crucea cu lancea a provocat neliniştea claselor dominante din imperiul dualist. Aşa se explică şi faptul că autorităţile au propus ministrului de interne ca Simion Balint să fie mutat din Roşia Montana într-o parohie din Secuime, întrucât este *"agitator periculos"*.[1] Propunerii nu i s-a dat curs, deoarece autorii compromisului de la 1867 se temeau de reacţia locuitorilor din această străveche zonă românească cu puternice tradiţii revoluţionare.

Simion Balint, paralel cu activitatea politică desfăşurată după 1849, şi-a canalizat acţiunile de luptă pe făgaşul dezvoltării culturii şi învăţământului în limba română, al răspândirii în rândul moţilor a unor cărţi şi publicaţii cu profund caracter patriotic. În concepţia sa, înălţarea naţiunii se poate face, în primul rând, prin propăşirea culturii în care *"contrarii noştri"* nu văd altceva decât o *"opoziţiune împotriva lor"* pentru că noi, românii, nu ne aruncăm orbeşte *"în braţele şi la comanda lor, ca să ne mâie ca*

[1] Ibidem

pe vite".[1] Prin strădania lui şi a altor 170 de români care şi-au pus iscălitura pe memoriile adresate Curţii din Viena, a luat naştere "Asociaţiunea Transilvană pentru Literatura şi Cultura Poporului Român", cunoscută sub numele de A.S.T.R.A., deschizându-se, în acest fel, perspective largi, în forme şi împrejurări noi, vieţii naţional-culturale a românilor din Transilvania. Prin grija lui şi a membrilor departamentului Abrud al Astrei, publicaţiile româneşti de toate genurile erau căutate şi circulau tot mai intens, pătrunzând în localităţile din Munţii Apuseni, în ciuda tuturor opreliştilor autorităţilor dualiste.

Protopopul din Roşia Montana şi-a adus o contribuţie însemnată la sporirea numărului şcoliilor confesionale şi la ridicarea nivelului lor material şi pedagogic. A militat, de asemenea, ca aceste şcoli să fie urmate atât de copiii ortodocşilor, cât şi de cei ai greco-uniţilor, între care există "bună înţelegere şi armonie", ca mijloc de apărare împotriva celor ce doresc să ne *"readucă la epoca batoreştilor, rakoseştilor şi a apafescilor"*. El era conştient că fără şcoală, indiferent de confesiune, *"nu putem să ne cunoaştem naţiunea şi să ne iubim religiunea"*.[2]

În ultimii ani de viaţă şi-a propus să scrie o istorie a evenimentelor trăite şi, în special, a celor din timpul revoluţiei române. N-a reuşit să-şi pună planul în aplicare întrucât peste puţin timp a plecat dintre cei vii, la 16 mai 1880. A fost înmormântat de un sobor de preoţi uniţi şi ortodocşi în cimitirul bisericii greco-catolice din Roşia Montană, în acele locuri în care a străfulgerat lancea lui cea grea, cu mâner din corn, în viforul anilor 1848 - 1849...

[1] *"Gazeta Transilvaniei"*, nr. 35, 9 mai 1852, p. 137

[2] Felea Romulus, *Pagini din istoria învăţământului din Lupşa*, în "Ţara Moţilor. Studii, articole şi comunicări", Abrud, 1974, p. 125 - 126, 130

IOAN BUTEANU

(1821 - 1849)

prefect al Legiunii Zarandului

Destinul lui Ioan Buteanu în revoluție a fost, ca al atâtor conducători ai moților și ca al zecilor de mii de luptători de rând, unul tragic. Probabil că prefectul de legiune, născut la Șomcuta Mare în anul 1821, când dincoace de munți Tudor Vladimirescu răsculase țara împotriva "tagmei jefuitorilor", odată intrat în bătălia antiungară, și-a asumat acest destin. Și l-a trăit până la capăt - 23 mai 1849 - cu demnitate, sfârșindu-se la 28 de ani, vârstă de luceafăr, la care au trecut în nemurire aproape mai toți făuritorii de istorie românească și universală!

Tatăl lui Buteanu era funcționar de județ, descinzând dintr-o veche familie de nobili români din părțile Chiuariului, om cu bună stare materială. Odrasla lui, Ioan, și-a făcut studiile liceale și de drept la Carei, Zagreb și Pesta. După care a practicat avocatura în Maramureș, de unde a plecat în Munții Apuseni, stabilindu-se la Abrud și punându-se, prin profesie, la dispoziția moților hăituiți de fiscalitate și împovărați de corvezi.

Distingându-se prin spirit organizator, în 1848, generalul comandant A.Puchner l-a numit administrator al comitatului Zarand, funcție ce i-a facilitat contactele nemijlocite și frecvente cu locuitorii năpăstuiți ai munților. Încât, cunoscându-i bine pe aceștia, s-a decis să le apere aspirațiile și prin lupta în care s-a angajat imediat ce au izbucnit flăcările revoluției române. El a fost unul dintre principalii fruntași ai adunărilor populare din Abrud, Câmpeni și Bistra din aprilie 1848 și principal conducător al primei Adunări Naționale de la Blaj din 18/30 aprilie 1848, la care a venit împreună cu Avram Iancu. La Marea Adunare Națională din 3/15 mai a jucat un rol deosebit în însuflețirea maselor. Cum era ferm în acțiuni și neclintit în credința nevoii de drepturi pentru confrați, Comitetul Național Român din Sibiu l-a numit PREFECT AL LEGIUNII ZARAND.

Să urmărim, în paginile ce urmează, o serie de momente din viața lui...

"El suferea de boala românismului", obișnuia să spună mama lui vitregă. Și, într-adevăr, așa era. Un sentiment pe care și l-a cultivat încă din liceu, când, pasionat de istoria Romei, și-a întrebat profesorul, ungur, dacă a mai rămas cineva din vița nobilă a romanilor. Acesta i-ar fi răspuns: "Da, mai sunteți voi, românii!" Și l-a dezvoltat mereu după ce, la Zagreb, în îndepărtata Croație, i-a cunoscut pe naționaliștii localnici, iar la Blaj, "mica Romă", a auzit rostirea unui profesor înțelept de aici: "Fiul meu, toate sunt bune câte le-ai învățat de la croați; află însă că pozițiunea și toate împrejurările noastre diferă foarte mult de ale croaților. Diferența principală este că, pe când croații vor să păstreze ceea ce au până astăzi, noi, românii, avem a ne recâștiga cele răpite de secole. Va veni însă timpul și pentru noi, el nici nu este așa departe. Să-l așteptăm preparându-ne liniștiți. Iară dumneata, dacă vrei să reintri în sânul națiunii noastre și să-i fi în adevăr folositor, du-te la Pesta, invață drepturile, că noi avem mare trebuință de legiști. Dară să-ți înveți și limba maternă perfect, căci, dacă vrei să le ajuți românilor, trebuie să le vorbești în limba lor".[1)]

Pătruns, așadar, de "boala românismului", Buteanu a fost arestat de două ori, motiv pentru care, printre altele, tatăl său l-a dezmoștenit. Și-a părăsit familia și s-a angajat, trup și suflet, în febra luptei. Ca prefect, s-a remarcat, mai întâi, în operațiunile de dezarmare a maghiarilor din zona Huedin - Lacul Negru, pentru a-i împiedica pe aceștia să intre, din Ungaria, înspre Cluj. Apoi și-a adus oastea la Teiuș, pentru ca, împreună cu celelalte trupe românești, să înainteze spre Aiud și, mai departe, pe Mureș în sus.

Dar el s-a distins în bătălia de apărare a "cetății aurului", Munții Apuseni, după ce a fost numit prefect pentru meritele sale organizatorice în Comitetul Național de la Sibiu, fiind deja considerat de maghiari ca mare instigator și autor moral al

[1)] Silviu Dragomir, *Ioan Buteanu*

rezistenţei ţărăneşti de la Mihalţ. În calitate de prefect al Zarandului a organizat Legiunea a 3-a Crişeni.

Prima expediţie a ungurilor în Zarand, pe la începutul lunii noiembrie 1848, porneşte din Arad, Buteanu fiind deja angajat în lupte îndârjite cu ungurii pe Valea Mureşului. Zona Munţilor Apuseni mai era apărată de Avram Iancu, Ioan Şuluţiu, Nicolai Moldovan, Al.Chendi, N.Bengescu, Ioan Nobili, Simion Balint, Axente Sever etc. În zona Zarandului sunt trimişi tribunii Alexandru Chendi, Ioan Nobili, Aviron Telechi. La Hălmagiu, Chendi preia comanda cetelor de ţărani şi-şi aşază tabăra la Gura-Văii. La 7 noiembrie, maiorul Gaál cu 250 de oameni din Arad, 100 de husari şi 300 de gardişti din Bihor, bine înarmaţi şi instruiţi, săvârşesc în drumul lor multe atrocităţi: spânzură la Iosăşel-Gurahonţ mai mulţi preoţi şi primari (Grovan Simion, preot în Gurahonţ; Pavel Farcaş, preot în Pleşcuţa; Iinesie Grovan, preot în Acinta; primarul Buda Ivan din Iosăşel; Iancu din Feniş; Hlam Vrenti din Dulcele şi primarul din Zeldiş), atacă tabăra românească, slab înarmată cu lănci şi puţine puşti, care nu poate rezista, încât ungurii aprind satele în drumul lor (Gurahonţ, Acinta, Pleşcuţa, Buciova) şi se apropie de Hălmagiu, pe care-l bombardează. Pentru a-l feri de stricăciuni, Chendi se hotărăşte să predea oraşul, purtând parlamentări cu comisarul civic al armatei maghiare. Dar ungurii îl declară prizonier, fiind spânzurat imediat împreună cu doi preoţi, iar doi cârciumari au fost împuşcaţi lângă podul Băneştilor, loc pe care hălmăgenii au ţinut să-l marcheze cu o cruce ascunsă sub pod.

În drumul lor spre Baia de Criş, românii îi atacă din nou pe unguri, care aprind satele Poienari şi Hălmăgel, luând prizonieri, între care şi patru preoţi (Jude Zenovie din Poienari, Adam Şuba din Strâmba, Imău Petru din Brotuna şi Traian Moga din Ţinutul Hălmagiului).

La Pârnova, 3000 de ţărani conduşi de ofiţeri austrieci, cu puţină oaste imperială, au fost atacaţi prin surprindere şi, datorită trădării ofiţerului austriac Mihailovici, peste 1200 de morţi rămân pe câmpul de luptă. Drumul către Brad, după intrarea maiorului

Gaál în Baia de Criş, este presărat cu victime, printre care şi tribunii Ioan Nobili, Zelica, căpitanii Mihailoviciu şi Moga, executaţi de unguri. Rămăsese în viaţă, dintre tribunii trimişi de Buteanu, doar Aviron Telechi, care încearcă să apere Bradul, fiind însă nevoit să se retragă spre Valea Bradului. Ungurii jefuiesc şi fac multe omoruri, fiind nevoiţi să părăsească Bradul în grabă, deoarece Buteanu, cu ajutorul unei trupe imperiale, era pe urmele lor. Acesta intră în Baia de Criş pe 14 noiembrie şi găseşte pe tribunii săi atârnând încă în spânzurători, pretutindeni zăcând cadavre neîngropate. În furia lor, românii prind 6 unguri pe care-i ridică în aceleaşi spânzurători unde-şi găsiseră sfârşitul tribunii şi căpitanii români. Soldaţii maiorului Gaál rămaşi în Hălmagiu se refugiază în tabăra de la Iosăşel. Din nou imperialii îi lasă singuri pe români, căpitanul Ioanovici, nedorind să rămână în Bradul pustiit, îl lasă singur pe Buteanu cu legiunea sa de ţărani, irosindu-se astfel momentul prielnic ca ungurii să fie alungaţi şi de la Iosăşel.

Pe la jumătatea lunii ianuarie 1849 are loc o nouă expediţie a ungurilor, pornind din Arad cu două coloane pe Valea Mureşului şi pe Valea Crişului Alb. În 19 ianuarie ungurii conduşi de maiorul Beke (3500 de oameni şi 6 tunuri) întâlnesc pe Buteanu la Hălmagiu, care dispunea de 150 de puşcaşi şi cete de lăncieri. Lupta a fost inegală, românii fiind nevoiţi să cedeze, iar Hălmagiu este ocupat de unguri. Având prizonier un căpitan ungur, Buteanu se retrage spre Arieş, unde-şi aşază tabăra. Hărţuiţi de români, ungurii înaintează greu spre Brad, unde ajung la 25 ianuarie. La 16 februarie părăsesc Zarandul spre Deva. În Zarand soseşte, la 20 februarie, o nouă trupă considerabilă condusă de maiorul Csutak Calaman, dispunând de 2600 soldaţi, 5 tunuri, 56 cai de călărit. Din tabăra de la Arieş, Buteanu cere ajutoare, care vin doar de la Iancu. Dispune de 600 de puşcaşi şi de 3 tunuri de cireş. Imperialii trimit în Zarand pe maiorul Csernoievics cu unităţi din regimentele româneşti de graniţă.

La 7 martie se aflau în Baia de Criş 4690 de oameni. La această armată se alătură legiunile lui Buteanu, Dobra şi

Solomon, cu speranța că vor putea ține piept ungurilor. La 8 martie, pregătindu-se să atace Hălmagiul ocupat de maiorul Csutak, constată că Csernoievics își retrage trupele prin Baia de Criș spre Deva. Buteanu se retrage din nou la Buceș și de acolo va dirija hărțuirea lui Csutak.

În *Raportul* său, Avram Iancu nota: "Pasurile muntene din comitatul Zarand le apără prefectul Buteanu, bărbat pre cât luminat, pre atât nepregetătoriu, acesta se bătu trei luni întregi (ianuarie, februarie, martie) cu insurgenții din toate laturile și eu trebuia să-l ajut neîncetat cu trupe proaspete".[1]

În luna martie 1849, comitatul Zarandului căzuse, cu toată vitejia și jertfele lăncierilor români, în mâinile dușmanilor, soldați de carieră bine înarmați. Ioan Buteanu a fost nevoit să se retragă, dar, la 9 aprilie, a dezlănțuit un atac asupra orașului Brad. Din păcate, lovit fiind din spate, cu forțe numeroase, prefectul român n-a reușit să despresoare Bradul de unguri. Retras mai în interiorul munților, Buteanu și ai săi trăiau drama relatată de memorialist: "Tăiați de către toată lumea, uitați și părăsiți, viețuiam în munți întru deplină neștiință despre starea lucrurilor în afară. Dușmanii își încordau toate puterile, necruțând nici o jertfă spre a străbate înlăuntrul munților, pentru că ei știau prea bine și o mărturiseau pe față că cetatea Alba Carolina nu va putea cădea în mâinile lor până când munții nu vor deveni în a lor potestate".[2]

Totuși, munții n-au putut fi cuceriți prin luptă deschisă, directă. Moții, conduși de Iancu și de ceilalți prefecți, i-au apărat cu îndârjire. În această situație, la Pesta, Kossuth Lajos și consilierii săi au urzit planul diabolic de pătrundere în inima lor prin intermediul tratativelor : "... făcu planul(...) a ocupa vreun punct sigur în miezul munților, cu aceasta a atrage pe combatanți de la margini înlăuntru, a slăbi linia de cordon și așa a deschide din toate părțile drumul printre munți; *negocierea să fie numai de*

[1] Vezi Ioan Ranca, *Avram Iancu*, 1996
[2] Idem

mască pentru acest plan..."

În acest scop, deputatul filomaghiar I. Dragoș le-a trimis, la 19 aprilie 1849, lui Ioan Buteanu și Avram Iancu o scrisoare, prin care îi chema la o conferință "spre a ne înțelege cu binele". Urmarea scrisorii primite, Avram Iancu a sosit la Abrud pentru a se consulta cu Axente Sever, Iancu exprimându-și convingerea că "sub acele conferințe poate că zace cu totul altceva".

Împotriva acestei opțiuni, la 25 aprilie 1849, la Mihăileni a avut loc o întâlnire ("conferință") între Dragoș și delegația românilor, compusă din Avram Iancu, Ioan Buteanu, Petru Dobra, Nicolae Vlăduțiu, Ioan Boeriu ș.a.

Convorbirile nu s-au soldat, acum, cu rezultatele scontate de I. Dragoș. Avu loc a doua întâlnire, în aceeași casă din Mihăileni, în ziua de 3 mai 1849, când trimisul lui Kossuth le citi celor prezenți conținutul *manifestului* semnat de acesta, la Debrețin, în 26 aprilie: depunerea armelor de către români, în schimbul unor promisiuni perfide... Cu toții s-au deplasat la Abrud, unde, la 4 mai, s-a ținut o nouă "conferință", hotărându-se "pacea cu ungurii". Peste două zile, la 6 mai, s-a ținut o altă întrunire la Abrud în biserica reformată din localitate. Temperatura acestei conferințe a fost de-a dreptul "viforoasă", românilor cerându-li-se imperios să depunăarmele. Între timp, s-a aflat despre înaintarea trupelor ungare spre Abrud. Dovadă limpede că misiunea lui Dragoș în munți a fost vicleană; Kossuth nu dorea pace cu românii, vroia ca, prin tratative, să câștige timp.

Au urmat evenimentele știute: năvălirea maiorului Hatvani în Abrud, în fruntea unei armate de 1500 de oameni, dotați cu 3 tunuri; alianța cu năvălitorii a ungurilor din Abrud (cca 500 erau chiar înarmați!); dezarmarea tuturor românilor din oraș; arestarea lui Ioan Buteanu și Petru Dobra; împușcarea tribunului Molnar; împușcarea lui Petru Dobra; fuga lui Hatvani din Abrud; uciderea de către Moți, a deputatului Dragoș...

Ce s-a întâmplat cu Ioan Buteanu după arestare?

În *Memoriile* sale,Vasile Macariu Moldovan notează:"Pe Buteanu ferecat în lanțuri l-a pus Hatvani pe roatele dinainte ale tunului și l-au dus cu sine". Tot Vasile Moldovan descria și

momentul morţii bravului prefect de Zarand: "După ce Hatvány s-a retras învins în prima luptă din Zarand, el - cum am zis - a dus cu sine şi pe Buteanu. Ajungând în Baia de Criş, a fost pus în captivitate. După ce Hatvány a pierdut şi a doua luptă, el îl luă din Baia de Criş şi îl duse mai departe cu sine spre Ungaria. Ajungând la Iosaş, în graniţa ce desparte Ardealul de Ungaria, Hatvány a lăsat ca pe genialul şi viteazul prefect Ioan Buteanu să-l spânzure.

Aceasta s-a şi întâmplat în ziua fatală de 23 mai 1849.

Din gură în gură a zburat faima acestei barbarii a lui Hatvány până la noi, întristându-ne pe toţi şi admirând rezoluţiunea cu care - se zice - a murit Buteanu. Ultima lui grăire a fost: «Mor liniştit, căci a mea moarte este răzbunată de ajuns prin cele două pierderi totale ale ungurilor la Abrud»".

Decizia de spânzurare a lui Buteanu a fost luată după o noapte de chef. Se spune că eroul român a aruncat, cu câteva clipe înainte de-a trece în veşnicie, la picioarele lui Hatvány, punga cu galbeni, sfidând orgoliul beţiv al ungurului: "Luaţi-o, tâlharilor, pentru asta luptaţi voi, nu pentru libertăţi !" Şi-a pus apoi singur funia de gât pentru a nu-l atinge mână de duşman. În aceeaşi zi şi în acelaşi loc au mai fost spânzuraţi şi alţi români: preotul din Iosaş şi Iosăşel, precum şi "trei ţărani cu ţundre negre", aduşi de Hatvány probabil din zona Hălmagiului. Conform unei însemnări găsită în biblioteca protopopului Traian Moger bazată pe declaraţiile unor martori oculari, în afară de Buteanu, ceilalţi condamnaţi au rămas mai mult de o săptămână în furci, trupul neînsufleţit al prefectului fiind coborât mai repede prin curajul ţăranului Ioan Coste din Iosaş, care l-a îngropat la numai câţiva paşi de locul osândei. Reîngroparea creştinească, în cimitirul din Gurahonţ, a osemintelor lui Ioan Buteanu a avut loc abia la 20 septembrie 1869 în prezenţa câtorva dintre foştii prefecţi: Avram Iancu, Popa Balint, Axente Sever. Pe crucea din piatră se poate descifra următorul text: "Ici sunt osemintele fericitului Ioan Buteanu, unul dintre martirii naţiunei române, ucisu perfidamente în an 1849, ziua 23, luna maiu".

Moartea lui Ioan Buteanu a fost şi rămâne o mare jertfă pe altarul românilor transilvăneni pentru libertate naţională. Exemplul lui a înflăcărat, de-a lungul timpului, dăruirea în luptă a zeci şi zeci de urmaşi, care şi-au consacrat viaţa efortului de exprimare, concretizare şi menţinere a demnităţii româneşti. Azi, amintirea lui, ca şi cea a lui Avram Iancu, a preotului Balint, a lui Axente Sever, Petru Dobra, Vasile Moldovan, Constantin Romanu Vivu ş.a., trebuie mereu să fie păstrată, mereu împrospătată în sufletele şi inimile tuturor generaţiilor.

PETRU DOBRA

(1816 - 1849)

prefect al Legiunii din Zlatna

Petru Dobra face parte din rândul marilor patrioţi ardeleni ai momentului 1848 - 1849, frate în idealuri, speranţe şi luptă cu "Craiul Munţilor". "*Atunci* - se menţionează într-un document - *ca nici una dată se cereau oameni ai acţiunii care să ştie să scoată ostaşi din pământ. Aceşti oameni ai acţiunii au fost pentru români Iancu, Balint, Axente, Dobra, Buteanu, Vlăduţiu, Brad, Solomon, Armatu, câţiva ofiţeri de la regimentele confiniariei şi un frumos număr de tribuni, vicetribuni şi centurioni subordonaţi lor. Toţi aceşti bărbaţi şi juni au fost bravi şi curajoşi, toţi inspiraţi de mărimea epocii extraordinare, toţi decişi a-şi da viaţa pentru libertatea naţională*".[1] Petru Dobra a fost numit prefect la mijlocul lunii octombrie 1848. În proiectul întocmit de Comitetul Naţional Român, el urma să fie prefectul celei de a şasea legiuni, *Submontana*, având ca viceprefect pe Damian din Geoagiul de Jos. Legiunea urma să fie formată din ţărani de pe Valea Ampoiului şi de prin părţile Zlatnei, din locuitorii satelor de pe versantul sudic al Munţilor Metaliferi, de pe artera ce unea Zlatna cu Valea Mureşului, prin Almaşul Mare până la Geoagiul de Jos.[2] Documentele vremii l-au imortalizat în figura bărbatului temerar şi inteligent, al reprezentantului de frunte al românilor din Munţii Apuseni. A fost, prin întreaga sa activitate, un om al poporului, strâns ancorat în realităţile vremii, cărora, cu îndrăzneală, a căutat, alături de tovarăşii lui de idei şi de arme, să le abată cursul în direcţia apariţiei unor zori noi de libertate pentru truditorii solului şi subsolului, pentru întreaga naţiune română din Transilvania. Credincios apărător al cauzei obidiţilor de veacuri, el considera, în calitate de avocat, că nemulţumirile

[1] Gheorghe Anghel, *Petru Dobra, un prefect martir al revoluţiei de la 1848 din Transilvania*, în Apulum, MCMLXXII, p. 379

[2] *Transilvania*, Braşov, anul V, 1 noiembrie 1872

moţilor sunt *"o urmare firească a cursului revoluţiei din anul 1784"* şi, deci, aceştia au dreptul *"să răstoarne şi să deprade curţile proprietarilor aristocraţi de unde au izvorât atâtea tiranii şi barbarii asupra iobagilor"*.[1]

Pentru meritele sale, dar şi pentru prestigiul de care se bucura, Avram Iancu îl considera unul dintre cărturarii eruditi ai timpului său, iar George Bariţiu îi fixa locul, pe bună dreptate, *"între acei a căror nume se păstrează pentru posteritate"*. A fost omul acţiunii puse în slujba neamului, aşezat de fiii spaţiului mioritic în Panteonul naţiunii române. Un om politic destoinic şi vrednic, conducător de lănceri, fără să-şi fi petrecut anii tinereţii aplecat asupra tratatelor de tactică şi strategie militară.

Petru Dobra a văzut lumina zilei în 1816 la Zlatna. Deşi descendent dintr-o veche familie de nobili români din Munţii Apuseni (*Nobilis de Zlathna, filius Urburarii et Qaestoris Zlathnensis)*.[2] singura ei sursă de venit i-a fost salariul ce-l primea capul familiei în calitate de funcţionar la Oficiul Montanistic din oraşul de pe Ampoi. O funcţie ce s-a moştenit din tată în fiu, lucru dovedit, printre altele, de un document din 1738 în care se menţionează că un bunic al său a fost director al cauzelor fiscale din Transilvania, cu o situaţie materială bună.

Cursurile primare şi gimnaziale le-a urmat Petru Dobra în oraşul natal, iar cele superioare la Academia de drept din Cluj. Practica judiciară a făcut-o la Târgu-Mureş, unde a efectuat censura de avocat, după care a lucrat ca slujbaş pe lângă prefectura camerală Zlatna.[3]

Avea 36 de ani când s-a alăturat, trup şi suflet, triumviratului Avram Iancu - Simion Balint - Ioan Buteanu, alături de care a desfăşurat o bogată activitate pentru organizarea

[1] *Gazeta Transilvaniei*, anul XI, nr. 100, p. 410

[2] *Protocollum Regii Gymnasii Zalathnensis*, Biblioteca documentară Batthyaneum din Alba Iulia, fond Manuscrise, cota XI, 35a

[3] Sterea Suluţiu I, *Dobra Petru*, în c. Diaconovich, Enciclopedia Română, II, Sibiu, 1900, p. 185 - 186

și mobilizarea moților în vederea viitoarelor confruntări cu un dușman trufaș, însetat de sânge și dornic de răzbunare. În adunările publice de la Abrud, Bistra, Roșia Montana, Zlatna și Câmpeni, fruntașii politici români au prezentat programul - memoriu cu revendicările moților ce urma, după ce *"poporul îl va aproba"*, să fie prezentat Dietei din Cluj. Consultarea moților în problemele cele mai stringente ale momentului a neliniștit autoritățile locale, temătoare de o mișcare populară de dimensiunile celei conduse de Horea. *"Aseară* - îi scria, la 10 aprilie 1848, contele Miró soției sale - *am aflat că în domeniul Zlatnei, unde sunt oamenii cei mai dârzi și neastâmpărați, doi avocați români* (Petru Dobra și Ioan Buteanu - n.n.) *colindă satele și țin pretutindeni adunări* "care sunt" *până acum liniștite"*. Cu ocazia discutării programului - memoriu, moții au cerut *"încetarea robotei"* dar și ca *"națiunea română să fie primită ca a patra națiune pe lângă celelalte trei și să primească aceleași drepturi"*. Participanții purtau *"cocarde cu culori românești: albastru și alb"*.[1)]

Dintr-o epistolă, în care Petru Dobra se referea la adunarea de la Zlatna, aflăm că *"poporul a primit-o cu explozie de bucurie"*, fiind convins că *"noi avem un singur țel: fericirea patriei și cauza națiunii române"*. Ceea ce presupune, printre altele, *"să se păstreze naționalitatea și să se desființeze raporturile urbariale și să fie tratați pe picior de egalitate atât în ceea ce privește suportarea sarcinilor cât și drepturile cetățenești"*. E o preluare, de fapt, a unor idei pentru care au militat și au suferit umilințe, cu decenii în urmă, episcopul greco-catolic Inochentie Micu Klein și autorii *Supplex*-ului din 1791.

Memoriul-program, discutat și aprobat de mii de moți, în adunări publice, născut dintr-o concepție specifică vremii, a reprezentat, după părerea unor istorici, actul de consacrare

[1)] Victor Cheresteșiu, *Adunarea națională de la Blaj*, București, 1966, p. 204

revoluționară a celor trei prieteni - Petru Dobra, Ioan Buteanu și Simion Balint - marcând nu numai frământările lor, ci și cele ale românilor la începutul revoluției de la 1848 - 1849 din Transilvania. Unele prevederi ale acestuia se vor regăsi în hotărârile adoptate la adunările de la Blaj din aprilie, mai și septembrie 1848, la care a participat, cu entuziasmul și optimismul ce l-au caracterizat, și Petru Dobra, alături de moții lui dragi. Aici, pe Târnave, ascultând discursul lui Bărnuțiu și cuvântările înflăcărate ale unor fruntași politici, a înțeles mai bine că o nouă epocă începe în istoria românilor, chemați să-și hotărască singuri soarta și să ocupe locul ce li se cuvine pe baza drepturilor istorice, a numărului și a însemnătății lor în viața social - economică a Transilvaniei. Este un moment de răscruce pentru Petru Dobra și pentru evoluția evenimentelor; nu mai era nevoie decât de puterea poporului după atâtea umilințe și vărsări de sânge nevinovat. Paharul era plin; o picătură și revărsarea nu mai putea fi oprită. Încercările făcute de români ca această picătură să nu se reverse au rămas fără ecou în tabăra dușmanilor națiunii noastre.

Prețuirea de care s-a bucurat, din partea moților și a fruntașilor politici români, a determinat Adunarea Națională de la Blaj din mai 1848 să-l însărcineze cu îndeplinirea unor atribuții de mare răspundere pe lângă Dieta Transilvaniei și guvernul Ungariei de la Pesta.[1)] A făcut parte din deputația care a prezentat la Cluj nobilimii maghiare, întrunită în dietă, hotărârile luate în "Mica Romă" de către adunarea de pe Câmpul Libertății. Misiune pe care a îndeplinit-o cu simțul datoriei, izvorât din crezul său revoluționar, din obligațiile ce-i reveneau din această reprezentare, ceea ce rezultă și din faptul că, la 28 mai, semnează, printre primii zece dintre cei 51 de semnatari, o petiție redactată de delegații adunării de la Blaj către Dieta Transilvaniei, conținând revendicările românilor de pe pământul crăiesc.

[1)] Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, ediția a II-a, București, 1968, p. 73, 80

Rezultatul demersurilor a fost însă, cu toate strădauințele lui, negativ. Așa cum vor fi și cele făcute, în iunie același an, pe lângă guvernul ungar de la Pesta, pentru rezolvarea în spirit liberal a plângerilor justificate formulate de către moți. Aristocrația și guvernul maghiar de la Pesta au refuzat să aplice pentru moți dispozițiile legii cu privire la desființarea iobăgiei. Normal ar fi fost, în conformitate cu prevederile acesteia, ca terenurile agricole și pădurile folosite de iobagi până la 1848 să treacă în proprietatea lor definitivă. Fiscul era însă de părere că dispoziția respectivă nu se poate aplica în domeniile sale, deoarece pădurile din munți figurează ca alodiu (proprietate nobiliară) în toate conscripțiile. Petru Dobra a demonstrat, pe bază de date și documente, că înscrierea proprietății principatului Transilvaniei în registrele funciare, adică declararea pădurilor ca alodiu, constituie un abuz al autorităților de stat din epoca feudală, nu mai vechi decât secolul al XVII-lea și că moții au rămas, cu toate acestea, în posesiunea drepturilor lor până la desființarea iobăgiei, dispunând liber de terenurile lor și de pășunat, primind fără întrerupere cota cuvenită de lemn necesar pentru construcție și combustibil. Un punct de vedere al moților pe deplin îndreptățit, dar respins de guvernul ungar condus de Kossuth. Ba, mai mult, țăranii care au îndrăznit să se ridice împotriva acestor abuzuri au fost terorizați, iar unii uciși.

La 9 iunie 1848, Petru Dobra participă, alături de o seamă de tribuni și prefecți, la consfătuirea de la Câmpeni unde s-a discutat problema "armării poporului" și pregătirea unei răscoale în Munții Apuseni. El a primit sarcina de a ridica la luptă pe moții din jurul Zlatnei. Hotărârile luate sunt în consens cu *Proclamația*, adresată, de către Comitetul Național Român, poporului, în care, printre altele, se stipulează că prin noua constituție ungară se vrea ca "*românii să nu aibă judecători și apărători de neamul lor, ci să fie pururea niște prunci fără părinți și să rătăcească ca turmele fără păstor*". În același timp, se cerea românilor "*să

alerge la arme*" ca să se lupte "*și pentru neamul nostru, căci pentru străinii cei nemulțumiți și răi*" s-au "*luptat destul*".[1]

Pentru a preveni noi acte teroriste, din însărcinarea Comitetului Național Român din Sibiu, Petru Dobra își aduce contribuția, alături de Avram Iancu, Ioan Buteanu și Simion Balint, la dezarmarea gărzilor maghiare din Câmpeni, Abrud și Roșia Montana. La Zlatna, Petru Dobra, în calitate de prefect, a încercat să evite o ciocnire între garda maghiară și moții din împrejurimi, înfuriați din cauza execuțiilor capitale din Târgu-Mureș și Cluj împotriva unor frați de ai lor. Efortul său nu a putut împiedica măcelul tragic care a avut loc în zilele de 23 și 24 octombrie 1848 în Zlatna și la Presaca, pe șoseaua ce duce înspre Alba Iulia. Și aceasta din cauza administratorului Nemegyei, persecutor nemilos al moților și apărător al regulilor medievale, care însă va plăti cu viața, împreună cu alți funcționari, imprudența de a nu asculta de glasul rațiunii și de a folosi armele față de "*o adunătură de plebe*",[2] cum sunt numiți de acest impilator țăranii români. Restabilirea ordinii se va realiza, după câteva zile, datorită intervenției energice a lui Iancu, Balint și Dobra.

După acest incident tragic, prefectura de la Zlatna n-a mai putut fi complet organizată, cu toate că Petru Dobra va păstra tot timpul titlul de prefect, participând, alături de alți prefecți, sub directa conducere a lui Avram Iancu, la luptele din munți, cu efective mai mici, începând din iarna lui 1848 până în mai 1849. Aria sa de activitate era pe Valea Mureșului, peste Balsa și Almaș - locul de baștină al tatălui său - până în apropiere de Orăștie. În decembrie, el se afla, deja, instalat la Geoagiu de Jos, cu scopul de a bloca drumul de acces înspre Zlatna și de a supraveghea și raporta toate mișcările de trupe inamice de pe Valea Mureșului și din apropierea Orăștiei. În primăvara lui 1849 avea un efectiv de

[1] George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol.II, Sibiu

[2] Silviu Dragomir, *op.cit.*, p. 97

400 de oameni, înarmaţi cu puşti şi lănci, cu ordinul de a observa *"toate drumurile dintre Zlatna şi Abrud şi, după împrejurări, să le ocupe"*. Datorită lui a fost posibilă aprovizionarea "leagărilor" (taberilor) lui Avram Iancu, Ioan Buteanu şi Simion Balint cu alimente şi a demascării nobililor care au comis masacre asupra iobagilor români din Geoagiu şi din jurul Orăştiei.[1]

În zilele de 19 şi 20 ianuarie 1849 s-au adunat la Zlatna, în casa lui Petru Dobra, în conferinţă, pentru a dezbate *"soarta naţiunii române"* şi a *"lucra de cuviinţă"* 15 prefecţi şi tribuni ardeleni şi o seamă de revoluţionari de peste Carpaţi.[2] Un mănunchi de oameni maturi, încordaţi într-o sforţare supremă, deşi tineri ca vârstă, care, aici, în Ţara Moţilor, au dezbătut cu răbdare şi înţelegere, problema românească pe un plan mai larg decât înfăţişarea ei momentană. Comunicându-şi cu încredere gândurile cele mai ascunse, cele mai îndrăzneţe, au hotărât ca în Transilvania, Banat şi Bucovina să se acţioneze pentru români, ori existând Austria, ori nimicindu-se. Tot astfel să se susţină românii din Principatele Dunărene, indiferent dacă există sau piere Imperiul Otoman. Participanţilor la conferinţă le revenea mai ales misiunea de a organiza cele patru milioane de români din Imperiul Habsburgic, lucru care, neîndoielnic, contribuie la întărirea convingerii de organizare a Transilvaniei ca ţară românească. Obiectivele revoluţiei române din Transilvania urmau să fie cunoscute în apusul Europei, mai ales în Franţa şi Anglia, prin mijloace diplomatice şi propagandistice, prin o mai strânsă colaborare între toţi revoluţionarii români. Dintr-o scrisoare adresată, la 10 martie 1849, românilor din Zlatna, aflăm

[1] Silviu Dragomir, *Studii şi documente privitoare la revoluţia română din Transilvania în anii 1848 - 1849*, II, Sibiu, 1944, p. 78, 221; Georgiana Suciu, Octavian Rotaru, *Câteva documente inedite cu referire la evenimentele petrecute în anul 1848 la Zlatna*, în *Sargeţia*, V, 1968, p. 236

[2] Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea naţională*, Bucureşti, 1967, p. 192; Stan Apostol, *Revoluţia română de la 1848*, Bucureşti, 1987, p. 242 - 243

că Petru Dobra, *"de la începutul revoluţiei"*, a stat în mijlocul moţilor "neclintit", ajutându-i cu "avuţiile" lui, pe care le-a câştigat cu "multă sudoare în tinereţe".[1] A avut în vedere, printre altele, suma de galbeni pe care, împreună cu Avram Iancu şi Ioan Buteanu, a pus-o la dispoziţia emigraţiei române.

În calitate de membru al Statului Major al lui Avram Iancu, a participat, alături de alţi prefecţi şi tribuni, toţi îmbrăcaţi în costume naţionale, la tratativele purtate, la Mihăileni şi Abrud, în aprilie şi mai 1849, cu emisarul lui Kossuth, deputatul de Bihor Ioan Dragoş, care, în schimbul depunerii armelor de către moţi, le-a promis "cerul şi pământul". Altfel spus, se solicita capitularea care ar fi deschis trupelor de honvezi şi secui posibilitatea de a ocupa mult râvniţii Munţi Apuseni. Dialogul a fost greoi, deoarece nu s-a putut statornici un limbaj comun. Mai întâi din cauza poziţiilor diferite cu privire la cauzele războiului civil şi apoi din pricină că Dragoş nu putea oferi nici o garanţie cu privire la respectarea hotărârilor în cazul în care acestea vor fi luate. Încrezători în făgăduielile lui Dragoş, făcute în numele conducătorilor revoluţiei maghiare, Dobra şi Buteanu n-au părăsit Abrudul în momentul în care au aflat ştirea că Hatvány înaintează cu putere considerabilă înspre oraş. *"Românii care se aflau de faţă* - citim în Raportul "Craiului Munţilor" - *întrebară îndată pe Dragoş ce înseamnă asta. El îi asigură din nou că nu ştie nimic, întări însă pe onoarea sa şi chiar în numele guvernului maghiar că şi în cazul de ar intra Hatvány în oraş, noi putem să fim fără nici o grijă, pentru că nu ni se va atinge nici un fir de păr din cap. Unii se liniştiră cu atât, între alţii şi Buteanu şi Dobra, eu însă plecai iute de acolo şi, ajungând la cartierul meu, încălecai şi alergai în galop la Câmpeni".*

[1] Fiind hotărât *"a curge spre ajutoriu"* lui Avram Iancu, în scrisoare arată, de asemenea, că *"nu aştept răsplată, totuşi datoria mea o voi îndeplini-o precum se cuvine unui patriot şi cetăţean"* (Arhivele Statului Alba Iulia, fond Mitropolia greco-catolică Blaj, Comitetul Naţiunii Române, nr. 10, 30/18 martie 1849)

Cei rămaşi în Abrud şi-au dat curând seama că au căzut victime încrederii avansate cu prea multă uşurinţă. Dacă ar fi ascultat sfatul lui Avram Iancu, cu toate că evenimentele tragice care au urmat nu s-ar fi putut opri în desfăşurarea lor, ar fi scăpat cu viaţa, împreună cu Buteanu, şi tribunul Molnar. Cei trei sunt, de fapt, după cum pe bună dreptate subliniază "Craiul Munţilor", victime ale teroarei dezlănţuite de Hatvány şi a înşelăciunii lui Kossuth.

Într-adevăr, trufaşul ofiţer honved, înarmat cu "instrucţiuni" de a nu ţine seama nici de tratative, nici de armistiţiu, era pornit cu mare vrăşmăşie împotriva "rebelilor" pe care nu voia cu nici un preţ să-i cruţe, chiar de "*ar crăpa inima tuturor*", potrivit propriilor cuvinte. Petru Dobra, Ioan Buteanu, Ioan Boieriu şi doi preoţi au fost arestaţi, casele românilor jefuite, iar femeile şi fecioarele pângărite.[1] În acest fel s-a încălcat, cu bună ştiinţă, cuvântul solemn dat în numele naţiunii maghiare. Arestarea s-a efectuat la 8 mai 1849, în timpul prânzului, în casa lui Ioan Suluţiu. "*Era o oră la amiază. Lupta între români şi maghiari, în jurul oraşului şi pe dealuri, curgea cu mare înverşunare; românii câştigaseră teren. Fericiţi sunt românii care se luptă pe dealuri; dar eu nu-mi pot ierta greşeala, când am rămas aici în ghearele lor*".[2] O greşeală care l-a costat viaţa.

În acea zi, un ofiţer şi zece honvezi au pătruns în locuinţa unde Petru Dobra servea masa şi l-au arestat. A apucat doar să-şi ia rămas bun de la gazdă cu cuvintele: "*Iertaţi-mă cu toţi dacă v-am greşit cu ceva în această viaţă; presimţirile mele s-au împlinit, n-o să ne vedem mai mult în această viaţă. Am căzut şi eu în cursa lui Dragoş*".[3] Şi presimţirile prefectului s-au adeverit din plin.

[1] Ştefan Pascu, *Avram Iancu. Viaţa şi faptele unui erou şi martir*, Bucureşti, 1972, p. 159

[2] Silvestru Moldovan, *În Panteon. Mormintele marilor noştri bărbaţi de la 1848 - 1849*, Sibiu, 1901

[3] Ibidem, p. 19

În incinta şcolii reformate, unde a fost escortat, honvezii l-au torturat bestial, apoi l-au ucis. Hatvány evidenţiază într-un raport că "*unul dintre şefii prinşi ai rebelilor, cu numele Dobra, care intenţiona în această noapte tristă să evadeze, sărind pe geam, a fost tăiat în bucăţi*".[1]

Tragica moarte a prefectului de Zlatna nu s-a petrecut în felul acesta. Bicisnicul comandant, cum îl numeşte istoricul Silviu Dragomir, din nou minte fără ruşine. Înfometat timp de trei zile, Petru Dobra a fost împins de santinele să sară în stradă ca să fie omorât de mulţime. Dar nu aceasta l-a ucis, ci soldaţii unguri, din ordinul lui Hatvány, după care cadavrul mutilat a fost aruncat peste gard în curtea şcolii, unde, ca urmare a incendiului care a cuprins clădirea în timpul luptelor, a ars. Osemintele lui n-au mai putut fi găsite de lăncerii moţi care au eliberat oraşul. În acest fel a fost ucis mişeleşte Petru Dobra, tribun dârz şi avocat înţelept, devotat apărător al moţilor, al iobagilor istoviţi de corvoada muncilor şi de fărădelegile nemeşilor unguri şi ale fiscului. "*Avocat distins, el este un devotat apărător al poporului de iobagi istoviţi de corvoada muncilor... E unul dintre cei mai reprezentanţi fruntaşi din munţi; deşi nobil de obârşie, totuşi un om al poporului, legat strâns de Iancu şi Buteanu... Moartea lui năpraznică e o mare pierdere pentru naţiunea sa*".[2] Un erou şi mucenic fără mormânt, dar imortalizat pentru totdeauna în inima şi conştiinţa celor ce sunt români gândesc şi simt româneşte. Căzut jertfă încrederii prea mari în promisiunile duşmanilor cu care, totuşi, ar fi dorit să colaboreze şi să convieţuiască în pace şi în deplină înţelegere.

[1] Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, ediţia a II-a, Bucureşti, 1968, p. 179

[2] Silviu Dragomir, *op.cit.*

CONSTANTIN ROMANU VIVU

(1821 - 1849)

prefect al Legiunii a XII-a, Mureş

La 26 iunie 1848, Constantin Romanu Vivu îi scria lui Al.C.Golescu, unul dintre conducătorii revoluţiei din Ţara Românească: *"Trebuie bine să ne luăm seama că de nu vom lucra tot românul în interesul comun, suntem pierduţi, că toate elementele s-au conjurat împotriva noastră şi toate elementele omogene astăzi umblă să se concentreze. Aşa, italienii, aşa, germanii, aşa slovacii. Apoi noi de ce să nu o facem aceasta, acum când ni s-a arătat epoca? Toţi ne strigă că voim să formăm o Dacie, pentru ce să mai ascundem pisica în sac? Trebuie deşteptată Europa, că numai prin ridicarea Daciei se poate împiedica panslavismul, precum l-a împiedicat de atâtea sute de ani. Ca să se informeze Europa despre aceasta, voi puteţi face mai uşor, că aveţi mijloace, pe care noi nu le avem(...) Şi mai repetez încă o dată că deviza noastră să fie formarea Daciei"*.

Acest strigăt al profesorului de numai 27 de ani, născut în Pintic - Cojocna, în apropierea Bistriţei, era, în ceasul istoric când a fost rostit, şi este, *acum*, de o actualitate stringentă. Un strigăt de alarmă numai rar auzit. De fapt, auzit dar neluat în seamă, încât ignorarea lui confirmă "blestemul tracic", care apasă ca o piatră de moară asupra destinului neamului românesc.

Nevoia unirii tuturor românilor într-o singură Dacie a fost, la 1848, ideea de foc încolţită sub fruntea celor mai luminate minţi ale acelui an revoluţionar. Nu s-a putut concretiza atunci, dar a rodit, parţial, în 1859 şi, aproape integral, în 1918. Azi, circulă ca o idee de forţă în programele organizaţiilor politice şi nonpolitice aşezate sub semnul românităţii şi românismului. Din păcate, "blestemul tracic", adică fărâmiţarea noastră clădită pe ambiţii şi orgolii, ne împiedică să construim o tactică şi o strategie comună, temeinică, perenă. Încât comunitatea românească de pretutindeni, mare de 35000000 de oameni, va rămâne încă multă vreme cu şira spinării frântă.

Să revenim însă la Constantin Romanu Vivu, PREFECTUL LEGIUNII A XII-A MUREŞ a lui Avram Iancu...

La puţini ani după naştere, a rămas orfan de amândoi părinţii. S-a bucurat însă de grija unchiului său, Ştefan Moldovan, preot în Pintic, şi a celuilalt unchi, Grigore Moldovan, profesor de limba germană la Blaj. Acesta l-a şi primit în Mica Romă, în 1842, când s-a înscris la Seminarul teologic greco-catolic din oraş. După numai un an însă, împreună cu alţi 11 colegi revoltaţi contra episcopului Ioan Lemeni, pentru că-l repudiase din Seminar pe Simion Bărnuţiu, a fost eliminat, acuzat şi de împotrivire la politica promovată de nobilimea ungară de maghiarizare a românilor transilvăneni. A revenit la Blaj în 1844, dar în 1845 a renunţat să mai urmeze cursurile Seminarului. Se îmbolnăvise, dar se şi scârbise de oportunismul şi birocratismul bisericii, care a condamnat aspru partida lui Simion Bărnuţiu, condamnare în urma căreia unchiul său, Grigore, a fost dezbrăcat de haina preoţească, fiind obligat să se mute la Braşov, iar Ştefan Moldovan din Pintic a fost pedepsit disciplinar, ca răzbunare a episcopului Lemeni. În 1847, toamna, Constantin Roman a trecut munţii în Ţara Românească. S-a stabilit în Bucureşti şi a fost angajat profesor la pensionul Schewitz. În primăvara anului următor, aflând despre evenimentele ce se precipitau în Transilvania, s-a întors acasă, prin Braşov şi Sibiu. Ducea cu sine o fierbinte convingere că a sosit timpul eliberării naţionale şi sociale, îmboldit fiind, în acest sens, şi de ideile lui Nicolae Bălcescu sau ale fraţilor Golescu. La 3/15 mai 1848 a luat parte la Marea Adunare Naţională de la Blaj, fiind ales în Comitetul Naţional Român, de sub preşedenţia lui Andrei Şaguna şi Simion Bărnuţiu, care-şi stabilise sediul permanent la Sibiu. Alături de el, în Comitet, se afla şi unchiul său, preotul din Pintic...

După începerea revoluţiei în Muntenia, Constantin Roman a trecut din nou munţii şi s-a pus în slujba revoluţionarilor de aici. A fost numit comisar cu propaganda în judeţul Teleorman şi însărcinat să ţină legătura cu fruntaşii ardeleni "pentru constituirea unui front armat revoluţionar unic în vederea unirii

politice a tuturor românilor". La 6 septembrie 1848 a fost însărcinat, în mod simbolic, să poarte steagul în fruntea cortegiului revoluţionarilor ce se îndreptau spre Câmpia Filaretului, pentru a arde Regulamentul Organic şi condica rangurilor boiereşti...

Câteva zile mai târziu, la 13/25 septembrie 1848, trupele otomane comandate de Faud Efendi au intrat în Bucureşti. S-a produs "baia de sânge de la Bucureşti" cu rezistenţa eroică a pompierilor conduşi de locotenentul Pavel Zăgănescu pe Dealul Spirii şi reinstaurarea vechiului regim regulamentar. În 15/27 septembrie intrau în Ţara Românească şi trupele ţariste comandate de generalul A.N.Lüders. Revoluţia din Ţara Românească lua, astfel, sfârşit sub presiunea puterilor străine invadatoare. Constantin Romanu Vivu a trecut din nou munţii, *acasă*, în Transilvania, unde, la 16/28 septembrie, la cea de a treia Adunare Naţională de la Blaj, a fost adoptat *Memoriul poporului român din Transilvania*, adresat Parlamentului de la Viena. Prin el, românii cereau recunoaşterea lor ca naţionalitate egală cu toate naţionalităţile din imperiu, respingeau uniunea cu Ungaria şi se puneau la dispoziţia Casei imperiale austriece.

Ca urmare a deciziei Comitetului Naţional Român de la Sibiu de a organiza 15 legiuni înarmate care să înceapă lupta pentru îndepărtarea administraţiei ungare din Transilvania, la 6/10 octombrie 1848, Constantin Romanu Vivu a fost numit prefect al Legiunii a XII-a. "Prefectura lui a cuprins 104 sate înşirate de la Târgu-Mureş la Teaca şi Reghin, până la Topliţa, pe Valea Gurghiului până la Lăpuşna, pe Valea Beicii până la Urisiul de Sus. În cadrul prefecturii, al cărei viceprefect era unchiul său, Ştefan Moldovan, au fost organizate nouă tribunate, unui tribunat revenindu-i în medie 10 - 12 localităţi".[1)]

Legiunea a XII-a era alcătuită din peste 3000 de voluntari, instruiţi, din punct de vedere militar, de locotenentul Axentie Bogza. Unitatea îşi avea sediul central la Reghin, oraşul situat

[1)] Valentin Borda, *Cel mai albastru cer*, Bucureşti, 1990

aproape de confluenţa Mureşului cu Gurghiul. Constantin Romanu Vivu a sosit în Reghin la 15 decembrie 1848, până atunci, începând cu 20 noiembrie, avându-şi reşedinţa la Teaca, apoi la Băla. În Reghin a fost găzduit de negustorul Şerban Lupu.

Până să se aşeze la Reghin, Constantin Romanu Vivu, ajutat de unchiul său şi de comisarii civili Gavril Dorga, fost pretor, Ioan Pop Maior, Teodor Pop, Mihai Orbanoş şi Ioan Bardoşi, avocaţi, s-a ocupat de buna organizare şi administrare a prefecturii. Sasul Georg Müller, funcţionar la poşta din Teaca, a fost numit comisar pentru districtul cu localităţile săseşti. La sfârşitul lunii octombrie 1848, prefectul a operat pe teritoriul cuprins între Mureş şi Târnăveni, tabăra legionarilor lui fiind cantonată la Mihalţ, apoi la Cecălaca şi Aţântiş. La 31 octombrie, legionarii lui au lovit fulgerător trupele contelui Lázár, pe care le-a nimicit. La 5 noiembrie, împreună cu detaşamentele conduse de tribunii Bianu şi Nicolae Pop, a surprins şi a distrus în întregime brigada de secui a contelui, refăcută între timp.

Constantin Romanu Vivu şi-a exercitat, cu multă evidenţă, funcţia de prefect în sfera administrativă, el organizându-şi prefectura pe cale revoluţionară, deci înlăturând vechea administraţie şi acordând unor organe militare şi atribuţii civico - administrative. Dintre realizările sale din acest domeniu, demne de reţinut, menţionăm: rezolvarea unor procese referitoare la succesiunea unei păşuni şi a unor terenuri împădurite, care durau de ani de zile, aprovizionarea cu sare adusă de la salina Jabeniţa, rechiziţionarea produselor în natură, necesare întreţinerii armatei, pe seama fugarilor, a comunităţilor săseşti şi a unor mari proprietari precum Teleki din Gorneşti, Bánffy din Breaza, Bornemissa din Apalina.

De la Reghin, Constantin Romanu Vivu s-a îndreptat cu legiunea sa spre Gurghiu pentru a dezarma cetele secuilor din cetatea de aici.

Între 19 şi 23 decembrie 1848 a efectuat intense şi dificile operaţiuni de dezarmare a gărzilor naţionale şi a cetelor de secui rebeli din satele de pe cursul Mureşului, până la Deda. La 23

decembrie s-a îndreptat spre Târgu-Mureş, dezarmând satele Pănet, Şilea şi Cuieşd. Sub porţile oraşului Târgu-Mureş a ajuns după crepusculul zilei de 24 decembrie. "*Neavând curajul unei rezistenţe în faţa dârjilor români şi a viteazului lor prefect*, scria Vasile Netea în cartea sa, *Constantin Romanu Vivu, prefectul legiunii XII*, 1937, *cetatea maghiară îşi deschide porţile şi astfel legionarii mureşeni intră în oraş ca biruitori*"! Curând însă a trebuit să părăsească oraşul pentru că se îndrepta spre el puhoiul forţelor armate ungare, comandate de generalul polonez, Bem. La 2 ianuarie 1849 se mai afla pe teritoriul prefecturii sale de la Reghin, de unde a expediat o scrisoare la Sibiu. S-a îndreptat, în zilele următoare, spre Topliţa. La 20 ianuarie, poposea in casa tribunului Kontai din cătunul Gudea de pe teritoriul comunei Stânceni. Probabil că cei prezenţi acolo puneau la cale noi acţiuni de luptă, probabil că urzeau planul scăpării de urmăritori. Au tăbărât însă asupra lor o ceată de peste 60 de secui din Ditrău şi i-au arestat pe când stăteau la sfat. Odată cu prefectul au căzut unchiul său, Ştefan Moldovan, viceprefect, şi tribunii Ioan Maior şi Ioan Naste. Puşi în lanţuri, au fost duşi, prin Praid, la Târgu-Mureş şi judecaţi de "tribunalul negru". Nu s-a dat însă o sentinţă de condamnare, ci s-a hotărât să fie transportaţi la judecătoria din Debreţin, în Ungaria. Au fost încărcaţi într-un car tras de două vaci, dar n-au ajuns la destinaţie, pentru că, la ieşirea din Târgu-Mureş, au fost atacaţi de huligani hungarişti, loviţi cu pietre şi cu bâte şi cu furci. Omorul s-a petrecut la începutul anului 1849 în comuna Sângeorzul de Mureş, undeva pe drumul pe care, cu 141 de ani mai târziu, în 1990, tot la început de an, în martie, ungurii, orbiţi de himera Ungariei Mari, au zăgăzuit, o clipă, accesul românilor spre Târgu-Mureş, pentru a sări în ajutorul copiilor lor ameninţaţi de hoardele dezlănţuite în ura lor ancestrală faţă de români.

Un cronicar local, Ştefan Branea, protopop "greco-ortodox" în comuna Maerău, descria astfel sfârşitul prefectului lui Iancu: "Acolo (la Târgu-Mureş) fu deţinut în cetate până la 28/29 ianuarie 1849, vineri, când fu silit împreună cu

Ştefan Moldovan, amândoi prin mijloc de batjocură, a se sui într-un car cu două vaci. Acolo fură legaţi şi petrecuţi până la hotarul Sângeorgiului, lângă Căpâlna de acolo şi acolo îi omorâră, fără de milă, cu bâte, pari, lănci şi trupurile lor le prăvăliră în şanţ unde fură până a treia zi când apoi tot de vaşarheeni fură îngropaţi nu ştiu unde..."

NICOLAE VLĂDUŢIU
(1818 - 1872)
Prefect al Legiunii de Câmpie

A venit pe lume în satul Bogata de Mureş, în anul 1818. A urmat gimnaziul din Târgu-Mureş şi Blaj, apoi dreptul la Cluj. S-a reîntors la Blaj, unde a studiat şi teologia, după care a funcţionat, ca preot greco-catolic, în satul natal.

La curent şi vibrând în concordanţă cu starea de spirit a românilor din Transilvania din primăvara anului 1848, în condiţiile declanşării primelor manifestări protestatare româneşti în rândurile tinerimii, Nicolae Vlăduţiu i-a primit cu toată înţelegerea pe studenţii Blajului care făceau cunoscută, din sat în sat, "Proclamaţia" scrisă de profesorul Aron Pumnul, pentru convocarea românilor la adunarea din Duminecа Tomii. În memoriile sale, Vasile Moldovan, pe atunci tânăr student teolog, participant activ la pregătirea adunării, consemna atitudinea de bunăvoinţă a preotului Vlăduţiu, care *"luând o copie din Proclamaţie, l-a rugat să treacă mai departe, că fiind satul amestecat cu unguri, iobagi, are de cuget ca să adune tot satul... şi îndupleca pe unguri să ia şi ei parte la adunarea de la Blaşiu, ceea ce s-a întâmplat, mulţi dintre ei au fost şi la Iancu în munţi"*.[1)]

La 11 decembrie 1848, Comitetul Naţional Român Permanent l-a numit pe Nicolae Vlăduţiu PREFECT AL CÂMPIEI. Avea în subordine 92 de sate şi 8 tribunate. Din păcate, preotul din Bogata de Mureş nu şi-a putut organiza prefectura, nici n-a putut menţine în stare activă legiunea, din lipsă de arme şi muniţie. Acesta a fost şi motivul principal pentru care, îndată ce armata ungară condusă de generalul Bem a invadat Transilvania şi s-a apropiat de Câmpie, Nicolae Vlăduţiu a fost nevoit să se retragă în cetatea naturală a Munţilor Apuseni, decis să sprijine lupta de rezistenţă condusă de Avram Iancu. Şi-a luat

[1)] Vasile Moldovan, *Memorii*

cu sine copiii şi soţia, care, la fel ca el, s-au acomodat condiţiilor grele de vieţuit în munţi şi împrejurărilor deosebite în care erau obligate să acţioneze cetele de moţi. Prefectul refugiat a fost cooptat chiar comandant în "statul major" al lui Avram Iancu.

În aprilie 1849, guvernul maghiar l-a trimis, cum se ştie, pe deputatul Ioan Dragoş să trateze cu fruntaşii românilor încetarea ostilităţilor. La tratative a luat parte şi Nicolae Vlăduţiu. Acestea s-au dovedit a fi însă o manevră perfidă a guvernatorului ungur de la Pesta, menită să deturneze atenţia moţilor de la ofensiva detaşamentului ungur asupra Munţilor Apuseni, să diminueze încrederea în conducătorii lor. Chiar în timpul desfăşurării discuţiilor dintre reprezentantul guvernului ungur condus de Kossuth şi români, un corp de armată format din unguri şi secui, comandat de maiorul Hatvány, a încercuit Abrudul. A arestat o parte dintre conducătorii românilor şi a cucerit oraşul. Pentru despresurarea lui, Nicolae Vlăduţiu s-a arătat extrem de decis în acţiuni, contraatacând puternic în zilele de 8 şi 9 mai 1849, astfel încât moţii au reuşit să-l alunge pe duşman.

Neobosit şi nelipsit din locurile de luptă cele mai grele, Nicolae Vlăduţiu a participat şi la a doua încleştare cu Hatvány, la revenirea acestuia în munţi cu o nouă armată, în zilele de 17 - 19 mai 1849. Şi acum vitejia dovedită de prefectul greco-catolic a contribuit substanţial la alungarea definitivă a maiorului Hatvány din zonă, ba chiar din Transilvania.

La scurt timp după această victorie, Avram Iancu şi-a convocat "statul major", căruia i-a supus atenţiei un plan de despresurare a cetăţii Alba Iulia, întrucât un corp de armată austriac era blocat în oraş de câteva dispozitive ungureşti. Ofensiva iniţiată de Avram Iancu, la care a luat parte şi N.Vlăduţiu, s-a desfăşurat în zilele de 22 - 23 mai, dar ea n-a reuşit deoarece austriecii aflaţi în cetate n-au cooperat cu românii! În aceste împrejurări, Avram Iancu şi-a retras trupele din jurul cetăţii în care fusese tras pe roată Horea. Între timp, asupra Abrudului a fost trimisă o nouă armată ungurească, în fruntea

căreia se afla Kémény Farkas. Românii s-au repliat şi au început pregătirile pentru alungarea noului duşman. Bătăliile, la care N.Vlăduţiu a avut o contribuţie esenţială, s-au dat la 11 iunie, la Sohodol, şi la 13 iunie, în jurul localităţii Roşia.

Respins de apărătorii Munţilor Apuseni, Kémény a trimis o scrisoare prefectului Simion Balint şi colaboratorului său apropiat, N.Vlăduţiu, propunându-le o întâlnire pentru iniţierea unor tratative de pace. Comandanţii români au respins propunerea perversă a ungurului, preferând lupta deschisă cu el. Care s-a purtat, din nou, în zilele de 15 şi 16 iunie pe Valea Cerbului, în urma căreia forţele armate ungureşti au fost respinse.

Nicolae Vlăduţiu s-a distins şi în luptele de la Fântânele şi Ponorul Remetei, prin care a fost oprită şi respinsă pătrunderea, în munţi, a altei armate maghiare, condusă, de data aceasta, de Vasváry (6 iulie 1849). Fiind mereu prezent, cu aport eficace în cele mai grele încleştări şi operaţiuni de luptă, Nicolae Vlăduţiu n-a putut fi ocolit în Raportul lui Avram Iancu. Dimpotrivă, "Craiul munţilor" l-a menţionat des şi l-a socotit unul dintre cei mai intrepizi comandanţi din "statul său major". Nicolae Vlăduţiu, scria Avram Iancu, "*... preot din Bogata de Mureş din Câmpie s-a distins prin curajul său deosebit şi vitejie la orice împrejurare şi a adus... mari servicii ostăşeşti. Cu toate că este părintele a trei copii şi avea şi pe soţia sa tânără cu el, se lupta în primele rânduri în toate bătăliile. La toate atacurile ce se întreprindeau el pornea în frunte cu sabia scoasă. Viteaz în luptă, după luptă nu era mai puţin de uman, aşa, de pildă, cu prilejul catastrofei de la Abrud când, prin prestigiul ce-l avea în miliţie, a salvat viaţa multor nenorociţi*".[1)]

După revoluţie, perioadă în care şi-a pierdut tot avutul agonisit cu trudă, ajungând chiar în pragul sărăciei, Nicolae Vlăduţiu a fost urmărit şi arestat, ca fruntaş printre intelectualii transilvani, hotărâţi să continue lupta pentru emanciparea naţională a românilor.

[1)] Ioan Ranca, *Avram Iancu*, 1996

Considerat de congeneri şi de urmaşi un adevărat erou, asumându-şi calvarul luptelor în care s-a lansat, din convingerea necesităţii purtării acestor lupte şi din dragoste caldă pentru poporul său, Nicolae Vlăduţiu s-a stins din viaţă în anul 1872, în acelaşi an cu Iancu.

Dăruirea lui poate fi considerată şi azi o înaltă pildă de datorie faţă de Ţară şi poate fi urmată astăzi de tânăra generaţie, din ce în ce mai mult debusolată şi infestată, din păcare, cu viruşi de provenienţă străină...

VASILE MACARIU MOLDOVAN

(1824 - 1895)

prefect al Legiunii a III-a de Câmpie

Fruntaş de seamă în conducerea revoluţiei române de la 1848, este bine cunoscut după faptele sale, atât din documentele vremii, cât şi din studiile istoricilor; şi-a scris şi propriile *Memorii*, conştient de necesitatea consemnării pentru viitorime a unor mărturii cât mai certe despre mersul evenimentelor cuprinse în acel memorabil şi providenţial an revoluţionar 1848, care, pentru generaţia lui, a însemnat însuşi sensul vieţii ei.

Strămoşii familiei Moldovan erau boieri moldoveni din Iaşi, de unde au pribegit în Transilvania în secolul al XVIII-lea.

Vasile Moldovan s-a născut la Sânpaul (comitatul Cetăţii de Baltă) la 24 iunie 1824. A urmat aceleaşi şcoli ca şi cei doi fraţi ai săi mai mari - Ioan şi Isaia - ajunşi preoţi. Astfel, la intervenţia fratelui său mai mare, Isaia, şi cu bunăvoinţa unui profesor, Vasile Moldovan a fost primit şi el în clasa I-a la şcoala franciscanilor din Târgu-Mureş (1831 - 1836). *"...Văzând părinţii noştri* - scria Isaia Moldovan - *că eu şi fratele meu mai mare, Ioan, învăţam bine, au adus şi pe fratele mai mic, Vasile, dar nu a fost primit la franciscani, că erau în clasa I-a 120 de inşi. Eu, mergând la profesorul meu Markus Iános, l-am rugat şi i-a conces să şadă pe vatră lângă cuptor, încă cu un copil din Dateş"*.[1] În şcoală se vorbea exclusiv limba latină. *"Nu era iertat a vorbi ungureşte sau româneşte"*, scria Vasile Moldovan. Spre a ne exemplifica practicile din şcoală în acele cazuri, el mai adaugă: *"Un profesor avea pe o tablă depins un măgar, altul o oală cu cenuşă - acestea se dau unuia care s-a scăpat a vorbi româneşte sau ungureşte"*.[2]

Obişnuindu-se cu şcoala, Vasile Moldovan mai consemnează şi alte amintiri din acei ani, 1831 - 1836: *"Pe atunci*

[1] Vasile Macariu Moldovan, *Memorii din 1848 - 1849*

[2] Idem

erau la şcoală, în clasele mai mari, şi feciori bătrâni cu mustăţi, că se prindea la cătănie cu funia şi care erau la şcoală, erau scutiţi de cătănie". Copiii locuiau în gazdă şi erau aprovizionaţi de acasă cu alimentele trebuitoare, pentru că *"găzdoaiele, unde eram, ne mai fierbea şi mai ba, apoi ne mai făceam noi, că necazul te învaţă"*.[1]

Terminând cursul inferior, Vasile Moldovan a urmat gimnaziul inferior patronat tot de franciscani (1836 - 1841), cu calificative foarte bune. În toamna anului 1841, el şi-a continuat studiile la Blaj, în clasele superioare ale liceului românesc cu limba de predare tot latină.

Spre deosebire de şcolile anterioare călugăreşti, la Blaj elevii se simţeau ca într-o familie, iar profesorii erau apropiaţi de sufletul lor. Începând cu anul 1845, Vasile Moldovan s-a înscris la Seminarul teologic din Blaj, intrând în rândurile studenţilor. Avându-i acolo profesori pe Timotei Cipariu, Aron Pumnul şi Ioan Turcu, reprezentanţi de seamă ai luptei revoluţionare a românilor din Transilvania, tânărul student a beneficiat şi s-a format în atmosfera celor mai înaintate idei politice ale vremii, întreţinută cu program de dascălii săi. Atunci el a început să citească cu regularitate presa românească a vremii - "Gazeta Transilvaniei", cu suplimentul său - "Foaia pentru minte, inimă şi literatură", ca şi "Organul luminării" ce apărea la Blaj.

În anul 1846, prin intermediul fratelui său Isaia, Vasile Moldovan l-a cunoscut, la Târgu-Mureş, pe Avram Iancu, cu care a legat o trainică prietenie.

Revoluţia din 1848 a izbucnit pe când Vasile Moldovan era în anul al III-lea de studii teologice.

La 25 martie 1848, la adunarea tinerimii maghiare din Târgu-Mureş a fost dezlănţuită peste Transilvania furtuna confruntărilor interetnice, prin declanşarea în forţă a acţiunilor şoviniste ungureşti pentru anexarea Transilvaniei la Ungaria. Reacţia tinerimii intelectuale române din Târgu-Mureş şi a celei

[1] Idem

din școlile Blajului nu a întârziat să se afirme, sub directa îndrumare a corpului profesoral.

Conform celor relatate în *Memoriile* sale și de Vasile Moldovan, românii au reacționat promt și firesc, aducând în discuțiile purtate opinii avântate, între care prioritare pentru ei au fost lupta pentru dobândirea drepturilor naționale, lupta împotriva despotismului și a rânduielilor feudale.

Punându-și de acord principiile, tinerimea Blajului și cea din Târgu-Mureș a hotărât convocarea unei adunări naționale a românilor de la Blaj în Duminecea Tomii. Sarcina organizării acesteia a revenit tinerilor seminariști, pe timpul vacanței de Paște.

Paginile de *Memoriile* lui Vasile Moldovan sunt pătrunse de abnegația, mândria și hotărârea care l-au cuprins pe autor și pe apropiații săi, dornici să se dovedească demni de misiunea care le revenea. Astfel, tinerii seminariști s-au răspândit prin toate ținuturile Transilvaniei, convocându-și conaționalii, cu chemarea din *Proclamația* redactată de profesorul Aron Pumnul, în care se spunea fără înconjur: *"Românilor! Uniți-vă în cuget! Adunați-vă la Blaj să ne înțelegem ce să cerem de la părinții patriei"*.

Străbătând satele mureșene, Vasile Moldovan l-a cunoscut, la Bogata de Mureș, pe prefectul Nicolae Vlăduțiu - viitorul prefect de Câmpie, și viitor viceprefect al lui Avram Iancu. La adunarea organizată acolo, la chemarea acestuia au venit țăranii români și maghiari din Bogata de Mureș și împrejurimi, care au participat apoi și ei la adunările naționale românești de la Blaj, urmându-l în număr destul de mare pe N.Vlăduțiu în Munții Apuseni, ca luptători între lăncierii lui Avram Iancu, până la sfârșitul revoluției.

Vasile Moldovan a fost, alături de prietenii săi Ioan Rusu, Ilie Moldovan și membrii familiei sale, sufletul mobilizator al românilor de pe Câmpie la toate adunările naționale de la Blaj.

La anunțarea desființării iobăgiei, la 18 iunie 1848, la Chirileu familia Moldovan a organizat sărbătorirea evenimentului înainte de declarația oficială.

Din cauza neacceptării uniunii Transilvaniei cu Ungaria dinspre partea românilor, autoritățile ungurești au instituit în Transilvania starea excepțională. Milițiile maghiare și-au întețit actele teroriste în satele românești, culminând cu băile de sânge de la Mihalț și Luna. În tot mai multe sate, românii erau amenințați cu recrutarea în unitățile maghiare. Spre sfârșitul verii anului 1848, starea de nemulțumire a românilor transilvăneni a crescut. *"Poporul transilvan, români, unguri și sași în număr de aproape 50000, și-a lăsat copiii, casele, soțiile și s-au adunat din nou la Blaj, pentru a scăpa de noua lege de recrutare, de prădăciunile, jafurile și o mie de alte nedreptăți, asupriri și hoții săvârșite pe față de dregători și nemeși"*,[1] scria Vasile Moldovan. Capii revoluției au fost urmăriți de autoînființatele autorități maghiare, pentru că ațâțau la răzvrătire pe țărani. Majoritatea conducătorilor revoluționari români au fost convocați din nou la Blaj, în frunte cu Simion Bărnuțiu, August Treboniu Laurian, Alexandru Papiu Ilarian, la 25 septembrie. Adunarea a aprobat numeroase cereri și revendicări ale românilor, care nu acceptau unirea Transilvaniei cu Ungaria și nu recunoșteau guvernul de la Pesta.

Avram Iancu, într-un raport către guvernatorul militar și civil al Transilvaniei, Ludowig Wohlgemuth, cerea *"ca, în puterea dreptului dat tuturor popoarelor monarhiei, să se organizeze și garda națională română, atât spre a susține liniștea și siguranța în comunitățile române, cât și spre a ne apăra, dacă ar cere trebuința, în contra terorismului maghiar, care devenise cu totul nesuferit"*.

Vasile Moldovan a participat la alegerea Comitetului Națiunii Române, numit Comitetul de Pacificație, format din Simion Bărnuțiu, August Treboniu Laurian, Nicolae Bălășescu, Timotei Cipariu, Florian Micaș, Ioan Bran.

După ce Kossuth Lajos a dat, la 10 octombrie 1848, proclamația intitulată "Către poporul valah", prin care cerea

[1] Idem

revenirea la ordine şi supunere, cu dure ameninţări, la iniţiativa lui Avram Iancu, Axente Sever şi Alexandru Papiu Ilarian, prefecţii români au trecut la organizarea gărzilor naţionale în prefecturile lor. *Însuşi Vasile Moldovan, numit PREFECTUL LEGIUNII A III-A DE CÂMPIE, a început febrile pregătiri de organizare a acesteia, pe baza instrucţiunilor concrete ale Comitetului de Pacificaţie de la Sibiu, cuprinse în scrisoarea-apel din 5/17 octombrie, către toate satele şi oraşele Transilvaniei.* Această hotărâre a Comitetului, recunoscut de comandantul suprem al Transilvaniei - baronul Anton Puchner - a fost dublată de o proclamaţie a acestuia către români, prin care se decreta înfiinţarea a 15 legiuni mai mari şi mai mici, conduse de către prefecţi; aceştia au fost numiţi de către Comitetul Român de Pacificaţie şi au fost confirmaţi de comandantul imperial.

Încurajat de aceste evenimente, Vasile Moldovan a pus pe picioare legiunea de sub comanda sa, încât să apere viaţa şi gospodăriile sătenilor din zona sa de baştină - Valea Târnavelor şi a Mureşului - de acţiunile şi atacurile tot mai numeroase ale gărzilor ungureşti. În fruntea efectivelor de ţărani conduse de el şi de colaboratorii săi, Vasile Moldovan a iniţiat mai multe operaţiuni de apărare.

La apropierea unei armate maghiare, Vasile Moldovan şi-a adus legiunea mai aproape de Blaj, lângă luptătorii lui Axente Sever. După unele ciocniri la Petrifalău, Mânărade şi Cenade, legiunea lui a fost nevoită să se disperseze din lipsă de arme, muniţie şi înzestrarea necesară, pe care autorităţile austriece au refuzat să le acorde formaţiunilor româneşti de luptă. Aceasta a fost o cauză majoră a lipsei de eficienţă a legiunilor româneşti de pe Câmpie, de a nu fi putut să înfrunte forţele armate maghiare în câmp deschis. Lăncierii români erau permanent hărţuiţi, siliţi la defensivă, fără posibilităţi de iniţiativă, în timp ce satele şi casele lor erau incendiate. Astfel şi tabăra lui Vasile Moldovan de la Iernut a fost împrăştiată de un detaşament maghiar. Vasile Moldovan şi statul său major s-au hotărât să se retragă spre Năsăud în tabăra vicecolonelului Carol Urban, pentru a-şi uni

forţele şi a lupta împreună cu cele ale Regimentului nr. II de grăniceri.

Înfrânt de o armată maghiară superioară numeric la Sântioana lângă Reghin, Carol Urban s-a retras şi şi-a reorientat operaţiunile militare spre Dej şi Cluj. Atunci, Vasile Moldovan s-a retras la rândul său peste Câmpie, înapoi spre locurile natale şi de acolo, împreună cu doi tribuni de-ai săi, a plecat să se înroleze sub steagul lui Avram Iancu, în Munţii Apuseni. El a luat drumul Sibiului şi apoi al Zlatnei, la întâlnirea cu prefecţii români, unde, la 19 - 20 ianuarie 1849, a avut loc o consfătuire condusă de Avram Iancu, ca un consiliu de război la care au participat Simion Balint, Petru Dobra, Nicolae Vlăduţiu, Vasile Boteanu, Axente Sever, Alexandru Golescu Albu, Ion Ionescu de la Brad, George Andrian, Barbu Iscovescu, Florescu şi alţii. Acolo, Vasile Moldovan a ascultat o trecere în revistă a situaţiei din estul şi centrul Europei, pe baza ştirilor primite de la Belgrad, Constantinopol şi Paris. S-a hotărât ca toţi românii să lucreze pentru naţiune, *"pre cât cu arma in mână, pe atât cu pana. Era necesară trimiterea câte unui deputat cu mandat la Frankfurt, Viena, Berlin şi Paris spre a culege rodul ce trebuie să iasă din lucrările făcute cu sângele a mii de români şi cu averea a sute de sate pustiite".*[11]

Vasile Moldovan s-a mai deplasat, spre informare, la Sibiu şi Orlat, luând hotărârea de a se îndrepta apoi spre Munţii Apuseni cu scopul de-a se integra în lupta dusă de Avram Iancu, în faza decisivă a cauzei naţionale a românilor. De altfel, mai mulţi prefecţi români de pe Câmpie, din lipsă de sprijin şi armament din partea armatelor austriece, pierduseră în centrul Ardealului poziţii favorabile; ca urmare, ei au considerat ca un ultim refugiu centrul de rezistenţă al Munţilor Apuseni, sub steagul lui Avram Iancu.

Când Vasile Moldovan a ajuns, în primăvara anului 1849, în tabăra lui Ioan Buteanu, zona Munţilor Apuseni era înconjurată

[11] Idem

cu un cordon de 10000 de unguri bine înarmaţi, cu misiunea de a-i izola şi infometa pe apărători. Punându-se la dispoziţia prefectului Ioan Buteanu, cei câţiva membri ai fostei Legiuni a III-a de pe Câmpie au primit numeroase misiuni de luptă, ca cea privind despresurarea oraşului Brad (9 aprilie).

Vasile Moldovan a participat la tratativele de armistiţiu cu Ioan Dragoş - trimisul lui Kossuth Lajos. În plin proces de tratative, a căzut vestea ofensivei maghiare condusă de maiorul Emeric Hatvány asupra Abrudului. Tratativele cu trimisul lui Kossuth s-au dovedit duplicitare. Acestea s-au încheiat cu arestarea prefecţilor Ioan Buteanu, Petru Dobra, Vasile Moldovan; tribunii Begnescu şi Mihai Andreica, trimişi cu o scrisoare de capitulare pentru Avram Iancu, au rămas alături de acesta şi nu s-au mai întors la Abrud. Avram Iancu a refuzat orice capitulare şi a decis că "numai sabia poate hotărî" în situaţia creată.

În lupta pentru despresurarea Abrudului, Hatvány s-a dedat la acte de cruzime contra românilor. Prefectul Petru Dobra, încercând să fugă din detenţie, a fost împuşcat. Ioan Buteanu a fost legat de un tun şi târât, în retragere, de către armata lui Hatvány la Brad. Vasile Moldovan a reuşit să se salveze în condiţiile contraatacului lui Avram Iancu. Apoi a participat la luptele de la Cerniţa, ca urmare a revenirii lui Hatvány cu noi efective în zonă. A doua oară înfrânt, Hatvány s-a retras spre Ungaria, luând cu el şi pe prizonierul prefect Ioan Buteanu, pe care, în drum, la Iosaş, l-a somat să se spânzure de o salcie.

Vasile Moldovan, îndurerat de moartea curajosului fruntaş român, a continuat să ia parte la principalele operaţiuni de sub comanda lui Avram Iancu, între care şi cea de despresurare a cetăţii Alba Iulia. Au urmat apoi lupte crâncene contra asaltului Munţilor Apuseni condus de Kémény Farkas în iunie 1849. Înfrânt de români, Kémény ar fi exclamat: *"Să se mai bată dracul cu popii"* (aceasta, pentru că în statul major al lui Avram Iancu, printre conducătorii români, erau numeroşi teologi).

În *Memoriile* sale, Vasile Moldovan a consemnat

momentul venirii la Câmpeni, în inima Munţilor Apuseni, a lui Nicolae Bălcescu, în ideea (tardivă!) a reconcilierii româno-ungare. La "consiliul de război" convocat ad-hoc a luat parte şi el, împreună cu toţi prefecţii şi tribunii de sub steagul lui Avram Iancu. Singurul lucru pe care l-au mai putut hotărî românii în acele condiţii în care "armata ungurească se îndepărtează, iar cea rusească se apropie" a fost de a-şi declara neutralitatea, ca maximă concesie posibilă pentru conducerea maghiară, care, în contrapartidă, a încetat atacurile asupra Munţilor Apuseni.

După capitularea armatelor maghiare la Şiria, Avram Iancu, prefecţii şi eroii rezistenţei româneşti au fost nevoiţi să înfrunte ostilităţile, perfidia şi duplicitatea autorităţilor habsburgice reînstăpânite asupra Transilvaniei, cu toată aroganţa şi indiferenţa pentru eforturile eroice ale românilor care au dus greul campaniilor împotriva expansiunii şi terorismului maghiar. În august 1849, oştile româneşti au primit dispoziţii să depună armele şi să se retragă la vetrele lor. Habsburgii nu au îndeplinit nici una dintre doleanţele şi revendicările îndreptăţite ale românilor.

Vasile Moldovan şi cei câţiva luptători din fosta sa legiune de pe Câmpie au plecat spre ţinutul natal. Acasă, la Sînpaul, fostul prefect a aflat că ungurii, în atacurile lor asupra satelor româneşti din zonă, îi omorâseră şi fratele, preotul Ioan.

În anii care au urmat, Vasile Moldovan s-a căsătorit şi s-a stabilit în comuna Boziaş. Pentru el, ca şi pentru toţi combatanţii români din revoluţie au urmat ani grei, plini de privaţiuni, şicane şi nedreptăţi din partea autorităţilor. La acestea, Vasile Moldovan a trebuit să îndure moartea soţiei şi a patru dintre copiii săi, suferinţe care i-au grăbit şi lui sfârşitul.

Fidel crezului şi idealurilor de o viaţă, Vasile Moldovan a fost permanent la curent cu lupta românilor ardeleni pe linia dobândirii de drepturi sociale şi politice, între care şi ampla mişcare de protest concretizată prin "Pronunciamentul" de la Blaj, subscris şi de fostul prefect de Câmpie. Totodată, în perioada războiului de independenţă din anul 1877, familia lui

Vasile Moldovan a fost activă în cadrul acţiunilor de sprijinire a armatelor române cu ofrande şi ajutoare.

Conştient de valoarea şi semnificaţiile majore ale luptei de emancipare a românilor în revoluţia din 1848, Vasile Moldovan a scris în ultimii ani de viaţă un volum intitulat *Memorii din 1848 - 1849*, cuprinzând mesajul său pentru generaţiile de după el, rânduri *"scrise cu condeiul muiat în sufletul unui popor prigonit şi nedreptăţit de secoli, al celor 40000 de mucenici cari şi-au jertfit viaţa pentru drepturile şi libertăţile neamului lor şi cari din sacra lor cenuşă ne strigă cu ardoare: Români, puneţi-vă încrederea în voi înşivă!"*.

Viaţa prefectului Vasile Moldovan s-a curmat pe neaşteptate la 71 de ani, la 1 ianuarie 1895.

Textul *Memoriilor* sale a fost publicat eşalonat în "Gazeta Transilvaniei" şi apoi în volum separat, la Braşov, în martie 1895.

Viaţa şi faptele lui Vasile Moldovan se poate spune că au fost pe drept cuvânt pe potriva devizei din tinereţe: ..."*Am îmbrăţişat cauza naţională cu atâta însufleţire, încât de la urzirea fermentaţiunei ei m-am decis a-mi consacra viaţa pentru ea*".

ALEXANDRU BĂTRÂNEANU

(1819/21 - 1848)

prefect al Legiunii Clujului

Numele său adevărat era Alexandru Chioreanu, aşa cum a fost trecut la botez, în anul 1819 sau 1821, în registrul bisericii unite din satul Balda, unde tatăl său era cantor. La vârsta şcolară, a început învăţătura în satul natal, continuându-şi-o în Sărmaş, apoi studiile secundare - la liceul Piariştilor din Cluj. Aici i-a fost schimbat numele, maghiarizându-i-se: Baternai! (în legătură cu acesată împrejurare, George Bariţiu nota că schimbarea numelui s-a făcut de către un coleg din Frata, "maimuţind numele unui cancelist renegat din comitatul Zarandului").

Acest apelativ de împrumut a fost românizat, la rândul lui, îndată după prima adunare de la Blaj din 30 aprilie 1848, perioadă în care Alexandru Bătrâneanu s-a aşezat, trup şi suflet, alături de reprezentanţii românilor transilvăneni, hotărâţi să lupte împotriva monstrului hungarist. De altfel, spiritul de insurgenţă al tânărului se manifestase de mai înainte. Anume, în anul 1842...

În acel an, cum se ştie, dieta Principatului Transilvan de la Cluj, compusă în mare măsură din birocraţii maghiari, a votat un proiect de lege, care prevedea introducerea, în mod progresiv, într-un răstimp de zece ani, a limbii maghiare în locul limbii latine în administraţie şi biserică. Acest proiect sinistru, care, concretizat, ar fi dus la distrugerea matricei naţionale a românilor, a fost susţinut de episcopul greco-catolic din Blaj, Ioan Lemeni, prieten cu nobilii unguri. Contra lui s-a ridicat însă, cu vehemenţă, un grup de profesori şi elevi în frunte cu Simion Bărnuţiu. Printre ei s-a aflat şi studentul la teologie Alexandru Baternai.

Momentul 1842 a fost deosebit de important în istoria bătăliilor de neacceptare a maghiarizării de către românii din Transilvania. Episcopul Lemeni a trădat cauza naţională, îmbrăţişând ideea nocivă a înlocuirii limbii române. Încăpăţânat, el a forţat chiar derularea unui proces juridic cu implicarea

teologilor-profesori şi studenţi-răzvrătiţi. Despre acest proces, Al.Papiu Ilarian mărturisea: "... procesul... în contra episcopului din Blaj n-a fost alta decât un preambul al răzvrătirii românismului contra maghiarismului". Atunci, episcopul, care era şi şeful şcolilor din Blaj, a hotărât eliminarea a 12 studenţi şi pedepsirea aspră a opt profesori, care s-au manifestat ostil faţă de decizia absurdă a ierarhului. Oricum, între 1842 - 1846, Alexandru Baternai a resimţit consecinţele eliminării sale din rândurile studenţilor teologi din Blaj! S-a refugiat şi el în Muntenia, unde va fi funcţionat ca profesor.

Revenind în Transilvania, s-a înscris, student, la Facultatea de ştiinţe juridice din Cluj. Anul 1848 l-a găsit în postură de cancelarist (practicant) la Tabla regească din Târgu-Mureş, alături de Avram Iancu, Al. Papiu Ilarian, Ioan Rusu şi mulţi alţi tineri români, care vor forma unul dintre cele mai dinamice contingente de revoluţionari paşoptişti. El, asemeni colegilor lui, a îmbrăţişat din prima clipă programul emancipării naţionale prin luptă, gândit de Simion Bărnuţiu şi desăvârşit la Marea Adunare de pe Câmpia Libertăţii din Blaj. La cea de a doua adunare s-a bucurat chiar de privilegiul de-a fi desemnat printre cei 25 de membrii ai Comitetului Naţional Român Permanent din Sibiu. De acum încolo, viaţa şi faptele lui Alexandru Bătrâneanu vor sta mereu sub semnul eroismului tragic. Nu s-a eschivat de la nici o îndatorire de conducător revoluţionar. Dimpotrivă, s-a dăruit acestei opţiuni ce ţinea, în fapt, de structura lui conceptuală. Din păcate, într-un moment de apogeu al luptelor cu impilatorii de veacuri ai românilor transilvăneni, Alexandru Bătrâneanu a fost prins.

Să urmărim însă firul vieţii şi al luptei eroului nostru.

În iunie 1848 a plecat în Ţara Românească împreună cu alţi revoluţionari ardeleni şi a activat, în Oltenia, ca membru în Comisia de propagandă condusă de Nicolae Bălcescu. Urmare a înfrângerii revoluţiei muntene, de către forţele străine otomane şi ţariste, s-a reîntors în provincia istorică natală. A fost prezent, desigur, la cea de a treia Adunare Naţională de la Blaj din 16

septembrie 1848, unde s-a pus imperios problema organizării Transilvaniei în prefecturi şi a înfiinţării gărzilor naţionale româneşti. Acum, Alexandru Bătrâneanu a fost numit PREFECT AL LEGIUNII CLUJULUI, avându-l ca viceprefect pe prietenul său Vasile Simonis. Împreună şi-au organizat legiunea, mobilizând ţăranii, ridicându-i la luptă. La decretarea, de către unguri, a stării excepţionale în Transilvania, numeroşi fruntaşi revoluţionari români au început să fie arestaţi şi agresaţi, pe motiv că instigă populaţia la revoltă şi nesupunere. Alexandru Bătrâneanu şi Vasile Simonis au fost urmăriţi îndeaproape de gărzile maghiare. Ca să nu cadă în mâinile poterelor, au fost nevoiţi să se ascundă prin păduri timp de mai multe săptămâni.

După o întrunire ţinută în satul Frata, prefectul Alexandru Bătrâneanu şi Vasile Simonis au convocat o adunare în satul Bărăi, la 12 octombrie 1848. În timp ce aceştia cuvântau în faţa ţăranilor, în localitate a năvălit un escadron de husari kossuthieni, trimişi de contele Grigore Betheln, care au omorât 23 de participanţi la adunare, pe Alexandru Bătrâneanu, Vasile Simonis şi pe preotul Ambrozie Turcu arestându-i. Toţi trei au fost crunt molestaţi, apoi încarceraţi în temniţa din Cluj sub învinuirea de "instigatori" şi "răzvrătitori".

În faţa acuzatorilor săi, prefectul lui Iancu s-a purtat demn spunând: *"N-am de ce să mă pocăiesc; eu cu faptele mele de tribun am voit numai să deştept şi să ridic poporul românesc; cu asta n-am făcut ungurilor nici un rău; de aceea, fapta lor faţă de mine nu le-o iert nici în lumea aceasta, nici în cealaltă"*.

Fără judecată şi fără drept de apel, Alexandru Bătrâneanu şi Vasile Simonis au fost spânzuraţi la Someşeni, lângă Cluj, la 3/15 octombrie 1848. *"Vina lor*, consemna Simion Bărnuţiu, *a fost aceea că s-au mărturisit de români şi au voit să existe ca români"*.

MIHAI ANDREICA

(1827 - 1902)

prefect al Legiunii Abrudului

A văzut lumina zilei în ziua de 9 noiembrie 1827.

Din păcate, informaţiile despre copilăria lui sunt parcimonioase, iar cele despre anii de şcoală lipsesc. În anul 1848, când a început revoluţia, Mihai Andreica era un tânăr de 21 de ani, proprietar în Câmpeni. Un moţ în adevăratul sens al cuvântului, poreclit, de mic, "Ursuţ" - expresie moţească dată unui prunc zdravăn. S-a dovedit a fi, în numeroase împrejurări, un adevărat erou şi un devotat şi apropiat prieten al lui Avram Iancu. De altfel, el, împreună cu Nicolae Corcheş şi Clemente Aiudeanu, au format un grup de viteji, hotărâţi să lupte până la sacrificiul suprem pentru cauza revoluţiei şi pentru drepturile românilor din Transilvania. El a fost mereu alături de Avram Iancu, una dintre primele lui misiuni fiind aceea de a mobiliza pe moţi să participe la adunările de la Blaj. S-a impus, apoi, în dificile şi importante acţiuni de rezistenţă în cuprinsul Munţilor Apuseni.

Cele mai grele momente de luptă la care a participat sunt cele legate de pătrunderea armatelor maiorului Hatvány Emeric în Abrud. În timp ce românii au fost solicitaţi să trateze cu Ioan Dragoş - reprezentantul guvernului maghiar - condiţiile unei împăcări cu ungurii, armata lui Hatvány a intrat în Abrud, trecând la represalii şi arestări. Printre cei prinşi s-au aflat prefecţii Ioan Buteanu, Vasile Moldovan, Petru Dobra, tribunii Mihai Andreica şi Iosif Molnar. A doua zi, Hatvány i-a propus lui Ioan Buteanu să plece la Câmpeni, unde se retrăsese Avram Iancu, spre a-i duce un mesaj de capitulare a românilor în 24 de ore. Ioan Buteanu a refuzat. Hatvány l-a trimis atunci pe Mihai Andreica, acesta plecând în tabăra Iancului şi nemaiîntorcându-se, cum fusese porunca. Dimpotrivă, s-a alăturat armatelor lui Iancu, mobilizate pentru despresurarea Abrudului.

Planul lui Avram Iancu s-a dovedit a fi bun şi ingenios, el

aşezându-şi cele şase dispozitive de luptă în cele mai favorabile puncte din preajma localităţii, încercuind, astfel, armata duşmană.

Zdrobirea şi alungarea armatei lui Hatvány a fost urmarea vitejiei şi bravurii luptătorilor moţi, însufleţiţi de exemplul conducătorilor lor. Dintre aceştia, Mihai Andreica a acţionat cu efectivele sale cu cea mai mare abnegaţie, nimicind, pur şi simplu, o companie de honvezi. A doua zi şi-a continuat atacurile pe direcţia Câmpeni - Cărpiniş - Abrud.

Prin eforturile deosebite ale tuturor efectivelor de moţi, în ziua de 10 mai 1849, duşmanii au fost nevoiţi să-şi părăsească dispozitivul cucerit mai înainte, dar au luat cu ei pe prefecţii Ioan Buteanu şi Petru Dobra şi pe tribunul Iosif Molnar.

Maiorul Hatvány s-a reîntors la Abrud, cu întăriri, în ziua de 15 mai. Contraatacul iniţiat de Avram Iancu s-a desfăşurat între 17 şi 19 mai 1849, cu lovituri puternice date adversarului dinspre Roşia, Bucium şi Cerniţa, până la alungarea din zonă a maiorului ungur şi zdrobirea forţelor sale armate.

Pe lângă recunoaşterea vitejiei tuturor luptătorilor moţi şi a conducătorilor lor, dintre care s-au bucurat de aprecieri speciale Nicolae Vlăduţiu, Nicolae Corcheş, Clemente Aiudeanu, Avram Iancu, în *Raportul* său binecunoscut scria: *"gloria înfrângerii lui Hatvány i se cuvine lui Mihai Andreica"*.

Din păcate, aşa cum am precizat, în retragerea lui precipitată spre Ungaria, maiorul Hatvány Emeric l-a luat cu sine pe prefectul Ioan Buteanu, pe care l-a somat să se spânzure de un copac în satul Iosaş, la marginea actualului oraş Gurahonţ.

După uciderea lui Ioan Buteanu, Avram Iancu l-a numit pe Mihai Andreica PREFECT DE ABRUD. În luptele în cursul cărora moţii au despresurat Abrudul de noua invazie ungurească din 15 iunie, avându-l în frunte pe noul comandant, Kémény Farcas, Mihai Andreica a condus luptele din zona Sohodol şi Suhar, contribuind la alungarea trupelor ungureşti din zona Munţilor Apuseni.

La sfârşitul revoluţiei, când efectivele româneşti au fost nevoite să depună armele, Mihai Andreica a rămas acelaşi prieten

devotat al lui Avram Iancu. În 1850, el a făcut parte din deputațiunea națională care l-a însoțit pe "Crăișor" la Viena, pentru a susține acolo, în fața împăratului, revendicările românilor. Această acțiune întreprinsă de Avram Iancu nu a avut sorți de izbândă, delegația românească întorcându-se acasă fără nici un rezultat!

În anii 1851 - 1852, Mihai Andreica, permanent cu sufletul alături de doleanțele moților, s-a implicat în procesele judiciare privind revendicarea pădurilor răpite moților. Ca urmare, a fost arestat și închis la Câmpeni și Abrud. Motivul: opoziția în fața autorităților habsburgice, care, în loc să-i ajute pe moți, ca răsplată pentru fidelitatea lor din anul revoluționar, au decis trecerea pădurilor pe seama fiscului.

În anul 1852, cu ocazia venirii în Transilvania a tânărului împărat Franz Ioseph I, care a vizitat și Munții Apuseni la insistențele Crăișorului, acesta l-a delegat pe Mihai Andreica să-l întâmpine pe împărat și să conducă alaiul.

Despre rolul și comportamentul prefectului Mihai Andreica în această vizită imperială în Munții Apuseni aflăm dintr-o corespondență târzie a lui Simion Bărnuțiu cu Enea Hodoș, din anul 1889.

Mihai Andreica s-a stins din viață la Câmpeni în decembrie 1902, după o viață închinată luptei pentru susținerea drepturilor românilor din Transilvania.

Contemporanii l-au numit, inspirat, *"om al faptelor"*. Așa a și fost, om al faptelor eroice. Un moț în adevăratul sens al cuvântului. Care și-a cinstit, prin muncă și luptă neobosită, porecla primită încă din leagăn: Ursuț! Adică un prunc zdravăn, apoi un tânăr neînfricat și, mai târziu, până la sfârșitul vieții, un bărbat consacrat idealului său de luptător pașoptist pentru românitate și românism.

DIONISIU POP MARȚIAN
(1829 - 1865)
prefect al Legiunii Sebeșului

A văzut lumina zilei în anul 1829 în satul Ponor, comitatul Alba, într-o familie de moți. După absolvirea claselor primare, a studiat la Sibiu și Blaj. La vârsta de 18 primăveri, pătruns de convingeri revoluționare, ca naționalist român educat în sentimentul dragostei față de poporul din care făcea parte, a participat la toate acțiunile și pregătirile desfășurate sub imperiul hotărârilor celor trei adunări de la Blaj. A fost unul dintre apropiații lui Avram Iancu, trimis de acesta să-l întâmpine cu o caleașcă pe Simion Bărnuțiu la Mănărade și să-l aducă la Blaj, la adunarea din Duminica Tomii din 30 aprilie 1848. Totodată, în vara lui 1848, D.P.Marțian a fost însărcinat de Avram Iancu să alcătuiască o tabără de luptători la Câmpeni. Remarcându-se prin dinamism, tenacitate și devotament față de cauza revoluției, Comitetul Național Permanent de la Sibiu l-a numit PREFECT AL LEGIUNII SEBEȘULUI, pe care a organizat-o cu multă pricepere, sporindu-i numărul la 8000 de lăncieri. În fruntea acestora s-a remarcat în luptele din luna noiembrie 1848 din zona Aiudului.

Stingerea revoluției prin intrarea în Transilvania a trupelor imperiale rusești și prin abandonarea românilor de către austrieci, l-a scos pe fostul prefect din focul câmpului de luptă armată. Nu însă și din cel al bătăliilor politice, atât de necesare perioadei postrevoluționare, când tenacitatea urii șoviniștilor unguri împotriva românilor s-a înăsprit, având chiar sprijinul Vienei. După câțiva ani de la încetarea vârtejului, Dionisiu Pop Marțian și-a reluat studiile în capitala statului austriac, ajungând licențiat în drept și științe politice (1856). Cu instrucția universitară terminată, și el, la fel ca alți români transilvăneni, a hotărât să-și dedice eforturile țării-mamă, refuzând umilința stipendierii autorităților unguresti din principatul Transilvaniei. S-a stabilit la București, unde a fost numit director al statisticii. S-a afirmat,

până la urmă, ca cel mai mare statistician român al vremii, militând consecvent şi cu tenacitate, în domeniul său de activitate, pentru asigurarea independenţei politice şi economice a României. Convingerea sa, în această privinţă, era limpede exprimată prin cuvintele: "Independenţa politică a unei ţări nu valorează mare lucru dacă lipseşte independenţa economică".

Credincios acestei devize, Dionisiu Pop Marţian s-a îngrijit de introducerea, ca obiect de studiu, a ştiinţei statisticii la Universitatea din Bucureşti, înfiinţată de Al.Ioan Cuza. De altfel, ca teoretician şi practician în domeniul economic, moţul născut în satul Ponor şi-a făcut o nobilă datorie scriind şi publicând o serie de studii şi articole de specialitate, dar înnobilând cu semnătura lui şi presa vremii, în coloanele căreia au apărut adesea şi articole de atitudine.

Dionisiu Pop Marţian, fostul prefect al Legiunii Sebeşului, Orăştiei, Miercurii, Albei Inferioare şi Hunedoarei, s-a stins din viaţă la Bucureşti în anul 1865 la vârsta de numai 36 de ani.

Faptele lui, ca participant la revoluţia română din 1848 şi ca om de ştiinţă, vor rămâne deapururi în tezaurul faptelor de civilizaţie românească.

JUNIU ELISEU ARMATU

(?)

prefect al Legiunii Erbacina

Născut într-un sat din centrul Transilvaniei, Juniu Eliseu Armatu a plecat, tânăr fiind, în Ţara Românească, unde a lucrat ca specialist în agricultură. În anul revoluţionar 1848, glasul cuprins de emoţia îngrijorării şi a hotărârii de luptă a plaiurilor copilăriei l-a rechemat acasă, ca pe atâţia fii ai lor. Dinamic şi întreprinzător cum era, s-a aşezat în preajma lui Simion Bărnuţiu, pe care l-a sprijinit activ la organizarea primei Adunări de la Blaj din 18/30 aprilie 1848. El, împreună cu profesorul Aron Pumnul, mentorul şi idolul de mai târziu al lui Mihai Eminescu, la Cernăuţi, şi Grindeanu, a mobilizat la întâlnirea revoluţionarilor din Blaj pe locuitorii din Valea Secaşului. Cu acel prilej şi-a dovedit calităţile de propagandist activ, inteligent şi cu multă putere de convingere. Ceea ce, peste scurtă vreme, i-a înlesnit numirea în calitate de tribun la Sighişoara şi, în septembrie acelaşi an, *investirea lui ca PREFECT AL LEGIUNII ERBACINA*, cu sediul la Barta, pe valea Hârtibaciului. În această funcţie s-a remarcat în fruntea operaţiunilor de instituire - pentru o scurtă perioadă - a ordinei în zona Odorheiului, vânzolită de secuii incitaţi la pârjol, devastări şi omucideri.

Ca o contribuţie teoretică la programul revoluţionarilor paşoptişti din Transilvania, dincolo de faptele de arme, J.E.Armatu şi-a asumat responsabilitatea de a propune *renunţarea la numele maghiarizate* ale românilor, adoptate de aceştia prin presiuni şi înşelăciune. J.E.Armatu, ca tribun şi prefect, va fi reuşit, probabil, să convingă pe unii dintre conaţionali să respingă şi să refuze ruşinea de a se numi Ianoş, în loc de Ioan, Lászlo în loc de Vasile, Demeter în loc de Dumitru, Kádár în loc de Rotaru.

Datele biografice, informaţiile despre el, parcimonioase, ca şi despre alţi prefecţi, spun că, după participarea la cea de a doua adunare de la Blaj, Marea Adunare Naţională din 3/15 mai 1848, I.E.Armatu a fost chemat la Bucureşti pentru a-şi aduce

contribuţia şi priceperea în cadrul Comisiei de propagandă condusă de însuşi Nicolae Bălcescu. Astfel că, alături de acesta şi de alţi comisari, a bătut drumurile Prahovei pentru mobilizarea poporului, să adere şi să participe la revoluţia din Muntenia, pornită ca o tălăzuire odată cu citirea Proclamaţiei de la Islaz.

Juniu Eliseu Armatu a luat parte, în contextul derulării evenimentelor din Transilvania, alături de Avram Iancu, la consfătuirea din comuna Tiur, unde au fost discutate probleme esenţiale ale revoluţiei transilvănene. Împreună cu Al.Papiu Ilarian şi Ioan Buteanu, a fost prezent la consfătuirea cu seminariştii din Blaj, dar şi-a adus o contribuţie distinsă şi prin activitatea desfăşurată pe lângă Comitetul Naţional Român Permanent din Sibiu.

După revoluţie, J.E.Armatu s-a reîntors în Muntenia, şi-a oferit capacitatea de muncă pentru prosperitatea ţării rămânând aici până la sfârşitul vieţii.

Cu trecerea lui la cele veşnice, a luat cu el atâtea amintiri, impresii şi imagini despre locuri şi oameni dragi, despre fapte şi întâmplări al căror martor şi erou a fost, ca un bărbat de seamă al generaţiei lui.

IOAN JOVIAN BRAD

(1817 - 1890)

prefect al Legiunii Sibiului

S-a născut la 20 octombrie 1817 la Orlat, judeţul Sibiu. După absolvirea claselor primare, a urmat gimnazul la Blaj, frecventând însă, la Săcărîmb, şi un curs montanistic.

După anii de învăţătură, a plecat în Ţara Românească, stabilindu-se la Craiova, ca profesor de limba germană.

Anul 1848 l-a rechemat în Transilvania, întrucât crezul său politic era identic cu al revoluţionarilor români din provincia natală. A luat parte la adunarea celor 80 de comune de pe

teritoriul Regimentului grănicerese nr.1 de la Orlat din 10 septembrie 1848. De aici a plecat, împreună cu I.Axente Sever, spre Blaj, în fruntea unei mari cete de 2000 de tineri înarmaţi, pentru a participa la cea de-a treia adunare naţională. Cu acel prilej, Ioan Jovian Brad a fost numit PREFECT AL LEGIUNII SIBIULUI. Mai târziu a condus şi LEGIUNEA FĂGĂRAŞULUI, în locul său, în fruntea Legiunii Sibiului fiind numit prefectul Ioan Brote, din Răşinari. În luna octombrie 1848, Ioan Jovian Brad a participat la operaţiunile militare din zona Făgăraşului. De asemenea, el a primit misiunea să dezarmeze formaţiunile militare maghiare din Săcele (Ţara Bârsei) şi să menţină ordinea în zona secuiască Trei Scaune. Curând însă, Ioan Jovian Brad a intrat în armata austriacă. Din acest moment se ştiu puţine lucruri despre viaţa lui. Se pare că a fost un ostaş disciplinat care însă, din păcate, a slujit o putere străină, după obiceiul vremii. A murit la 4 februarie 1890, nu înainte, desigur, de-a fi martor la înţelegerea sinistră din anul 1867 dintre austrieci şi unguri, care au creat statul dualist austro-ungar, un stat care a asuprit poporul român din Transilvania şi a înăbuşit vreme îndelungată dorinţa acestuia de emancipare, luptele lui pentru cucerirea unor drepturi naţionale juste şi îndreptăţite.

NICOLAE SOLOMON

(1820 - 1875)

prefect al Legiunii Hunedoarei

S-a născut în anul 1820 la Spina. A studiat în oraşele Alba Iulia, Sibiu şi Blaj. Atras de viaţa din Ţara Românească, a părăsit, ca atâţia congeneri de-ai săi, Transilvania, stabilindu-se în Bucureşti, unde a lucrat ca farmacist. În anul 1848, chemat de evenimentele ce se precipitau în provincia istorică natală, s-a reîntors în Transilvania. *Comitetul Naţional Român Permanent, cu sediul la Sibiu, l-a numit PREFECT AL LEGIUNII*

HUNEDOAREI. Funcţie de înaltă responsabilitate în care s-a distins, în special, în acţiunile determinate de organizarea prefecturii, ajutat fiind, cu zel şi fervoare, de tribunul Hidvegy şi de vicetribunul Antonie Grigorescu. Împreună, cei trei au reuşit, într-un timp record, să dezarmeze, cu efectivele de care dipsuneau, pe ungurii din zona Hunedoarei, pregătiţi de luptă împotriva românilor.

Nicolae Solomon a menţinut ordinea şi disciplina exemplare în rândurile armatei sale, fapt care i-a adus un deosebit respect, atât din partea conducătorilor revoluţiei, cât şi din partea populaţiei. A fost apreciat pentru temeraritatea acţiunilor intreprinse de însuşi generalul Josif Bem, care, încercând să-l cumpere, i-a promis, la 9 februarie 1849, un rang de general în armata condusă de el şi mai multe favoruri. Răspunsul prefectului român a fost însă pe măsura mândriei sale naţionale şi a responsabilităţii pe care si-o asumase faţă de propriul popor: "*Am scos sabia pentru apărarea tronului, independenţa Ardealului şi fericirea naţiunii române. Nu există comoară pe pământ pentru care aş fi în stare să trădez aspiraţiile neamului meu şi încrederea cu care poporul român m-a onorat. Român m-am născut şi ca român vreau să mor*".

Înfuriat de refuzul primit, comandantul armatei duşmane, Josif Bem, a concentrat toate forţele de atac puternice în zona în care acţiona Solomon. Prefectul, cu lăncierii săi, copleşiţi până la urmă, au fost nevoiţi să cedeze. Ca să scape de răzbunarea crâncenă a inamicului, a trecut Munţii Carpaţi, refugiindu-se la Bucureşti.

După înfrângerea revoluţiei, Nicolae Solomon şi-a revăzut Transilvania dragă lucrând, aici, o perioadă, ca funcţionar la Cadastru. S-a reîntors în Muntenia acceptând un post de farmacist la Spitalul Brâncovenesc din Bucureşti, unde s-a dovedit a fi un bun specialist, ajutând cu priceperea sa la ameliorarea durerilor şi la salvarea vieţii multor bolnavi.

Fostul prefect al comitatului Hunedoara s-a stins din viaţă în anul 1875 lăsând în urmă un semn de dăruire, o amintire de

neuitat pentru contribuţia la bătălia românilor din Transilvania întru bărbăţie şi demnitate naţională.

FLORIAN MICAŞ

(? - 1876)

prefect al Legiunii Clujului

S-a născut la Jucul de Jos, într-o familie de ţărani. A studiat Dreptul la Cluj, unde, după absolvire, a funcţionat, ca avocat, până în anul 1848. Pentru tinerimea română din Cluj a avut valoarea şi rolul avute de profesorul Aron Pumnul pentru tineretul studios din Bucovina.

Florian Micaş a participat la toate acţiunile pregătitoare pentru organizarea primei adunări naţionale de la Blaj din 30 aprilie 1848. A iniţiat numeroase consfătuiri ale tineretului român din Cluj şi adunări populare, în aprilie 1848, în Munţii Apuseni.

Fiind sufletul adunărilor cu caracter naţional, a fost arestat la 9 mai 1848, în timpul nopţii, şi transportat în temniţă la Târgu-Mureş, unde a stat închis până în septembrie acelaşi an. În acest timp, ca represalii, ungurii au distrus casa şi avutul părinţilor săi, care au fost nevoiţi să se refugieze în Munţii Apuseni, stabilindu-se la Abrud. Cu prilejul tratativelor de armistiţiu dintre români şi trimisul lui Kossuth, Ioan Dragoş, tatăl lui Florian Micaş s-a dovedit a fi înţelept şi vizionar, atrăgând atenţia că prefecţii nu au dreptul să încheie asemenea înţelegeri cu duşmanul, întrucât obligaţiile şi deciziile de importanţă capitală cad în sarcina Comitetului Naţional de la Sibiu, singurul reprezentant legitim al naţiunii.

Despre detenţia nedreaptă şi abuzivă a lui Florian Micaş la Târgu-Mureş, până în 20 septembrie, relatează o serie de detalii Ioan Rusu în *Memoriile* sale. Pentru intenţia de-a-i facilita eliberarea, Ioan Rusu, care-i era bun prieten, a fost, la rândul său,

urmărit de gărzile naționale maghiare la Târgu-Mureș și în satele din împrejurimi.

La cea de a doua adunare națională de la Blaj din 3/15 mai 1848 s-a cerut eliberarea lui Florian Micaș, dar nu a fost luată în seamă de autorități. Cu toate acestea, Micaș a fost ales, la Blaj, membru în Comitetul Național Român Permanent. La cea de a treia adunare de la Blaj, din septembrie 1848, sub presiunile participanților, care au trimis o deputațiune la guvernul maghiar, s-a aprobat eliberarea lui. Ca urmare, el a venit la adunare direct din închisoare și sub escortă militară, pe care însuși a solicitat-o, pentru a ajunge acolo în siguranță. Întâmpinat cu urale de cunoscuți și de ceilalți participanți, a fost ales membru în Comitetul de Pacificație și PREFECT AL LEGIUNII CLUJULUI, în locul lui Alexandru Bătrâneanu. Sediul legiunii sale a fost la Iernut, localitate în care, în fruntea lăncierilor, a participat la lupte grele (20 octombrie 1848) împotriva brigăzii contelui maghiar Lázár.

După ocuparea Transilvaniei de către trupele ungare ale generalului Bem (ianuarie/martie 1849), Florian Micaș și-a văzut cetele de glotași lipsite de arme și împrăștiate. În aceste condiții s-a refugiat în Bucovina, unde a lucrat ca mic funcționar și institutor. S-a reintors în Transilvania după stingerea revoluției, trăind, o vreme, în mare sărăcie. În anul 1860 a primit un post de fiscal în districtul Năsăud. Cu banii agonisiți, a reușit să răscumpere moșia părintească din Jucul de Jos. Totodată, a instituit și o fundație, pe care a dat-o, spre administrare, căpitanului din Blaj, cu scopul înființării unei școli agronomice pentru toți românii.

Florian Micaș s-a stins din viață la Bistrița în anul 1876 cu tristețe în suflet pentru că, împotriva voinței poporului român și a idealurilor pașoptiste, s-a realizat dualismul austro-ungar, dar cu speranța că și în Transilvania va răsări soarele pentru români.

IOAN BROTE

(1819 - 1871)

prefect al Legiunii Sibiului

Există prea puține informații despre activitatea, ca PREFECT AL LEGIUNII SIBIU, a lui Ioan Brote. El a luat comanda Legiunii Sibiului în toamna anului 1848, înlocuindu-l pe Ioan Jovian Brad. Până la învestirea în această funcție, s-a numărat printre reprezentanții dinamici, cu rol mobilizator, la adunările din aprilie și din mai de la Blaj. La 3/15 mai a fost numit membru al deputațiunii care, în frunte cu episcopul ortodox Andrei Șaguna, s-a deplasat la Viena, capitala Imperiului Habsburgic, pentru a prezenta Curții revendicările românilor din Transilvania. Ioan Brote a fost, de asemenea, numit, tot ca membru, în Comitetul de Pacificație de sub conducerea lui Simion Bărnuțiu - comitet care a îndeplinit, o bună bucată de vreme, rolul unui adevărat guvern al Transilvaniei în cei doi ani revoluționari, 1848/1849.

Prefectul de Sibiu s-a născut în 1819 la Rășinari, localitate glorioasă în istoria Țării, unde au văzut lumina zilei, printre atâția alții, Octavian Goga și Emil Cioran. S-a stins din viață în 1871, cu un an înaintea Iancului, pe care l-a admirat și l-a iubit cu acel sentiment firesc falangei de luptători întru același ideal sfânt.

IOAN BOȚIANU

(? - 1848)

prefect al Legiunii Clujului

A fost avocat de profesie. L-a înlocuit la PREFECTURA CLUJULUI pe Alexandru Bătrâneanu, ucis mișelește de unguri la 3/15 octombrie 1848. S-a distins, în fruntea lăncierilor săi, în luptele de la Cernița, împotriva atacatorilor unguri conduși de perfidul maior Hatvány.

La fel ca alţii, Ioan Boţianu i-a fost credincios lui Avram Iancu, pe care l-a sprijinit în cetatea naturală a Munţilor Apuseni. Moţii l-au urmat cu încredere, fiindcă el însuşi s-a dovedit curajos şi un bun român cu dragoste de ţară.

IOAN BRAN LEMENY

(1811 - ?)

prefect al Legiunii din Ţara Bârsei şi Făgăraşului

S-a născut în anul 1811 la Zărneşti, lângă Braşov. După studii juridice la Cluj, în anul 1837 s-a stabilit în oraşul de sub poala Tâmpei, fiind primul avocat român din localitate.

În 1848, când s-au aprins flăcările revoluţiei, nu putea rămâne în afara celor care au subscris idealurilor ei. S-a remarcat, la început, prin iniţierea unor acţiuni de emancipare faţă de patriciatul săsesc. Concitadinii de naţionalitate română l-au delegat la cea de a doua adunare de la Blaj din 3/15 mai 1848. Acolo a fost ales printre cei zece secretari ai Adunării şi printre cei o sută de membri ai deputaţiunii care urma să prezinte doleanţele românilor la Curtea vieneză. Remarcându-se prin fermitate şi ştiinţă avocăţească, a fost desemnat şi membru al Comitetului Naţional Român Permanent de la Sibiu şi membru în Comitetul de Pacificaţie, alcătuit în septembrie 1848, la Blaj, sub preşedinţia lui Simion Bărnuţiu.

A fost numit PREFECT AL LEGIUNILOR DIN ŢARA BÂRSEI ŞI A FĂGĂRAŞULUI. În această calitate, a organizat şi a condus acţiunile revoluţionare din zonă, ajutat fiind de viceprefectul Constantin Săcărean, comandant al unui escadron de călăreţi români din Săcele, Braşov şi Ţara Bârsei.

După înfrângerea revoluţiei, Ioan Bran Lemeny a ocupat unele posturi în administraţie şi justiţie. Ca fruntaş al mişcării naţionale româneşti, a militat pentru dobândirea drepturilor sociale şi politice ale conaţionalilor ardeleni.

În anul 1860, Ioan Bran Lemeny a fost numit căpitan suprem al districtului Făgăraş, distingându-se prin acţiuni decisive privind introducerea în administraţie a limbii române ca limbă oficială. Între 1863 - 1864 a fost deputat în dieta de la Sibiu. Curând însă, cunoscută fiind activitatea lui de luptător pentru drepturile românilor din Transilvania, în febra pregătirilor pentru concetizarea pactului dualist din 1867, a fost pensionat înainte de termen (1866).

VASILE TURCU

(? - 1848)

prefect al Legiunii a V-a pe Câmpie

Este unul dintre prefecţii numiţi de Comitetul Naţional Român Permanent, căruia i s-a încredinţat conducerea PREFECTURII A V-A DE PE CÂMPIE.

Până la investirea în această funcţie, Vasile Turcu, protopop ortodox, era cunoscut ca un fervent apărator al românismului, în casa lui organizându-se, adesea, întâlniri ale românilor. Pentru asemenea acţiuni, a fost urmărit chiar înainte de începerea revoluţiei.

Moartea lui a survenit în urma unui denunţ: ginerele lui, un anume Fekete, din satul Cătina, l-ar fi auzit pe protopop spunând: "Dacă aş fi eu june, nici piele de ungur n-ar rămâne"; reclamat numaidecât, gărzile maghiare au încercuit locul unde se afla protopopul prefect; bătrânul s-a ascuns în hornul de la sobă, dar a fost descoperit şi scos afară cu cârligele; arestat, a fost dus la Cluj, împreună cu alţi 17 români din Cătina, şi pus în fiare; legat, ca şi ceilalţi, de un stâlp în curtea pretoriului (casa comitatului), a fost torturat bestial, fiind lovit cu cizma în cap şi peste ochi şi ţinut în ploaie şi frig două nopţi şi două zile; lovit mereu şi cu furie peste ochi, protopopului i s-au scos ochii, apoi a fost spânzurat odată cu prefectul Bătrâneanu şi viceprefectul Vasile Simonis în ziua de 15 octombrie 1848.

1848 LA ROMÂNI

Eveniment de însemnătate fundamentală în istoria Patriei, revoluția română de la 1848 a reliefat, în toată plenitudinea, aspirațiile seculare ale poporului nostru spre dreptate socială, libertate și independență națională, spre continuu progres în toate domeniile vieții materiale și spirituale, afirmând poporul român, pe plan european, ca element dinamic în procesul transformărilor democratice. Aceste aspirații au avut un suport adânc, obiectiv în hotărârea românilor de a lichida orânduielile feudale perimate și de-a se descătușa de sub dominația celor trei imperii asupritoare vecine, obiective strâns corelate, ceea ce ilustrează gradul înalt de radicalizare, uriașa forță revoluționară, înnoitoare, pe care o reprezintă poporul.

Importanța revoluției române de la 1848 ne apare în toată amploarea la lumina împrejurărilor istorice în care ea s-a desfășurat. Îngrădirile în dezvoltarea economico-socială și politică, datorate relațiilor medievale de producție, au constituit mari piedici în calea progresului material și spiritual al societății românești. Această situație era agravată de faptul că statele românești - Țara Românească și Moldova - se aflau sub suveranitatea, "sui generis", a Imperiului Otoman, cât și sub "protectoratul" Rusiei țariste, Transilvania, Banatul și Bucovina fiind încorporate Imperiului Habsburgic. Căutând să împiedice dezvoltarea social-economică a românilor și a țărilor și provinciilor lor istorice, realizarea aspirațiilor de unitate statală ale întregului popor, dominația străină punea în pericol însăși ființa națiunii române.

Constatând, cu deplină justețe, legitimitatea și cauzalitatea revoluției, decurgând din condițiile vitrege ale opresiunii sociale și naționale cu care poporul nostru a avut de luptat secole de-a rândul, istoricul și revoluționarul român, Nicolae Bălcescu, scria, în *Mersul revoluției în istoria românilor*: "Revoluția română de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decât voința întâmplătoare a unei minorități sau

mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în negura veacurilor. Uneltitorii ei sunt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși".[1] În aceste cuvinte, de o mare pătrundere, Bălcescu a surprins și o seamă de caracteristici esențiale ale revoluției române de la 1848, unul din actele hotărâtoare în dezvoltarea istorică a țării noastre, care a dat noi dimensiuni conștiinței naționale a poporului român.

Desfășurându-se în condițiile avântului revoluționar, care cuprinsese Europa, revoluția română s-a înscris în acest curs înnoitor, constituind avanpostul cel mai înaintat al revoluției burghezo-democratice în această parte a continentului nostru. Flacăra revoluției s-a aprins și luminat pe diferite meridiane ale Europei încă de la începutul anului 1848. La 12 ianuarie, după cum se știe, a izbucnit răscoala populară a italienilor la Palermo, la 22 februarie s-au declanșat agitațiile populare de la Paris, la care au participat și câțiva revoluționari români, în frunte cu Nicolae Bălcescu. Acestea au fost semnalul revoluției care, la 25 februarie 1848, a proclamat Republica Franceză. În Prusia germană, agitațiile revoluționare au culminat cu recunoașterea unor drepturi democratice, ca libertatea presei, a întrunirilor și cu instaurarea unui guvern burghezo-liberal. În Austria, în cadrul demonstrațiilor din luna martie de la Viena s-a cerut demiterea cancelarului Meeternich, simbolul regimului absolutist, iar la 13 aprilie 1848 au fost publicate atât proiectul noii Constituții a Imperiului Habsburgic, cât și noua Lege electorală. Tot astfel, la Praga cehească, Bratislava slovească și Pesta ungurească, aflate sub dominația Casei de la Viena, ca și în alte teritorii administrate de Imperiului Habsburgic au izbucnit revoluții și s-au declanșat războaie de independență națională. Ros de multiple contradicții sociale și naționale, Imperiul austriac începea, încă de pe acum, să fie puternic zguduit, fapt ce anunța iminența destrămării sale.

[1] Nicolae Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea a doua, ediția G.Zane, București, 1940, p. 99

În ţara noastră, îmbinarea obiectivelor vizând înlăturarea relaţiilor medievale şi răsturnarea asupririi străine a făcut ca revoluţia să antreneze la luptă întregul popor având în frunte intelectuali revoluţionari, animaţi de ideile progresiste ale epocii şi ataşaţi năzuinţelor poporului. Ea a fost temeinic pregătită de decenii de această pleiadă de luptători, ancoraţi adânc în problematica societăţii româneşti şi preocupaţi de evoluţia ei în lumea modernă.

Fruntaşii revoluţiei române de la 1848 din toate provinciile istorice au pledat şi au acţionat direct pentru desfiinţarea iobăgiei şi eliberarea de sub opresiunea feudală a ţărănimii, cea mai largă forţă socială de masă şi, în acelaşi timp, cea mai obidită. Rânduielile feudale apărate şi conservate în Moldova şi Ţara Românească prin *Regulamentul organic*, cod de legi de inspiraţie ţaristă, făceau de nesuportat condiţiile de existenţă a milioanelor de ţărani, excludeau de la viaţa politică majoritatea covârşitoare a populaţiei ţării. *Problema agrar-ţărănească reprezenta astfel, la mijlocul veacului trecut, o arzătoare problemă economico-socială şi politică a societăţii româneşti*, în ansamblul ei, a cărei soluţionare se impunea în mod imperios. "*Regulamentul organic*, - preciza Mihail Kogălniceanu în anul 1848 - *în loc de a-i îmbunătăţi, i-a asuprit şi mai mult ticăloasa-i soartă* (a ţăranului, n.n.). *Omenia, dreptatea, interesul ţării şi chiar interesul proprietarilor de moşii cer dar neapărat îmbunătăţirea radicală a acestei stări, prin desfiinţarea boerescului şi prefacerea ţăranilor în mici proprietari, dându-li-se pământurile pe care le-au înrodit cu sudorile lor*".[1] Regulamentul organic, legiuire impusă de Rusia ţaristă în anul 1831, a reprezentat un instrument de dominaţie străină în România, încălcându-se flagrant tratatele existente între Poartă şi ţările româneşti.

Revoluţia a militat apoi pentru lărgirea drepturilor şi

[1] Mihail Kogălniceanu, *Texte social-politice alese*, Editura politică, Bucureşti, anul 1967, p. 153

libertăţilor cetăţeneşti, realizarea unui nou mod democratic de guvernare politică a ţării, care îşi aveau adânci rădăcini în trecutul nostru multimilenar şi corespundeau specificului poporului român, nevoilor de dezvoltare a ţării.

Una din ideile de mare însemnătate pentru viitorul naţiunii române sublinia necesitatea dezvoltării activităţilor industriale, a comerţului, finanţelor, a intensificării schimburilor cu alte state, în scopul angrenării mai largi a ţării în circulaţia internaţională de valori materiale şi spirituale.

În Transilvania, ce exista ca principat autonom în cadrul Imperiului Habsburgic, revoluţia a fost generată de aceleaşi mari cauze interne, determinate de adâncirea exploatării feudale şi a asupririi naţionale. Nobilimea ungară, grofii şi baronii unguri, de toate categoriile, unelte ale Curţii de la Viena, care aveau în mâinile lor puterea economică şi politică, au fost principalii asupritori ai poporului român autohton şi majoritar din această străveche provincie românească. Lor li se adăugau aristocraţia săsească şi fruntaşii secuilor colonizaţi. În decurs de secole, acestea au creat o uniune de clasă, cunoscută în istorie sub denumirea de *Unio Trium Nationum*, menită să le apere privilegiile faţă de masele de români, care au reprezentat dintotdeauna imensa majoritate a populaţiei Principatului Transilvan, şi care au fost considerate pe nedrept "tolerate", pe propriul pământ, şi lipsindu-le de elementare drepturi economice, politice şi naţionale. Peste aceste stări de nesuportat în Transilvania s-a adăugat şi dominaţia Habsburgilor, care a înrăutăţit şi mai mult situaţia maselor populare, a românilor în special.

O atare situaţie economică, socială, politică şi naţională a generat în Transilvania o stare de profundă nemulţumire care în 1848 s-a manifestat violent, a creat un adevărat ghem de contradicţii sociale şi naţionale care impuneau cu necesitate obiectivă schimbări radicale: înlăturarea dominaţiei habsburgice, lichidarea iobăgiei, ceea ce însemna eliminarea privilegiilor de castă ale aristocraţiei maghiare, săseşti şi secuieşti, ştergerea

gravelor inegalități sociale și naționale ce apăsau pe umerii masei de români de aici, și eliberarea lor națională.

Militând pentru înfăptuirea unirii național-statale a tuturor românilor, istoricul și revoluționarul Mihail Kogălniceanu, în numele partidei naționale, în august 1848, declara: *"Cumpăna tuturor cerințelor poporului român este unirea Moldovei și a Țării Românești, o unire năzuită de veacuri de toți românii ai amândurora principatelor, o unire pe care, după spiritul timpurilor, cu armele în mână au vroit să o săvârșească Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, care și ajunsese a se intitula domn al Țării Românești, al Moldovei și al Ardealului.Prejudecățile veacului și intrigile străinilor până acum au stăvilit această unire. Astăzi, însă, împrejurările ne sunt mai favorabile ca să putem realiza ceea ce strămoșii noștri le-a fost cu neputință numai de a dori".*[1]

Desființarea granițelor arbitrare dintre cele trei țări românești se impusese ca o necesitate de neînlăturat și apărea ca un obiectiv de prim plan pe tot cuprinsul României. Încă în 1779, Cancelaria Aulică pentru Transilvania, spre exemplu, remarcase *"strânsa legătură dintre marele Principat al Transilvaniei și provinciile vecine ale Munteniei și Moldovei".*[2] Datorită economiei lor complimentare, legăturilor economice intense, statornicite istoricește, țările române nu se mai puteau dezvolta în continuare în mod firesc, decât într-un tot unitar, într-un stat unic național român, liber și independent cu desăvârșire. Revoluția de la 1848 a fost una din paginile cele mai mișcătoare ale manifestării acestei aspirații istorice, dovedind, prin spiritul de jertfă al maselor populare, voința de libertate națională și independență absolută a poporului român. Tendința spre unitate deplină a poporului român a fost tema marcată și de publicistul Hippolyte Desprez, care, într-un studiu publicat în revista *"Revue de deux mondes"* la începutul anului 1848, scria: *"Acest popor mutilat alcătuiește încă de acum un singur corp și întinsul de teritoriu care-l cuprinde în unitatea sa se numește România, dacă nu în limba tratatelor, cel puțin în aceea a patriotismului".*[1]

[1] Mihail Kogălniceanu, *op.cit.*, p. 154

[2] "Revue de deux mondes" din ianuarie 1848. Citat după *Anul 1848. Acte și documente*, vol. I, p. 91 - 92

În același context al creșterii spiritului revoluționar, unitar al întregului popor românesc, s-au intensificat și legăturile dintre patrioții din toate provinciile și țările românești - Valahia, Moldova, Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina și Basarabia. Întâlnirile dese ale fruntașilor revoluției române aveau loc fie în străinătate, la Paris, mai ales, fie în țară, la Mânjina, spre exemplu, pe moșia lui Costache Negri, cât și în alte localități din județul Galați, în stațiunea balneară Vâlcele din apropiere de Brașov, cât și în numeroase alte localități de pe ambele versante ale Carpaților. Faptul că revoluția a fost plămădită în condiții asemănătoare, desfășurându-se în aceeași perioadă de timp, proclamând țeluri comune, *revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate cele trei țări românești*, iar faptul că pe steagul revoluționar din toate aceste provincii erau scrise aceleași idealuri supreme - desființarea servituților feudale și eliberarea țărănimii iobage, cucerirea de libertăți democratice, scuturarea dominației străine și înfăptuirea unității și independenței naționale - *ilustrează comunitatea de interese și aspirații ce-i uneau pe toți fiii aceluiași popor, în pofida granițelor despărțitoare, artificiale și vremelnice.*

Steagul revoluției unitare române a fost înălțat mai întâi în Principatul românesc Moldova. El a fâlfâit apoi cu putere în Principatul Transilvaniei și în Țara Românească. La Iași, Adunarea patrioților români moldoveni din 27 martie/8 aprilie 1848 a hotărât alegerea unui Comitet, în frunte cu poetul patriot Vasile Alecsandri. Acestuia i s-a încredințat redactarea programului intitulat *Petiția-Proclamație*, cuprinzând 35 de articole, în care revoluționarii din această parte a țării revendicau

[1] "Revue de deux mondes" din ianuarie 1848. Citat după *Anul 1848. Acte și documente*, vol. I, p. 91 - 92

cu hotărâre, dacă nu deschis, înlăturarea regimului politic reacţionar instituit prin Regulamentul Organic, de teamă ca armatele ţariste să nu intre în Principat, atunci instaurarea unei conduceri noi, sub controlul unor pături sociale mai largi, ceea ce însemna lichidarea monopolului puterii deţinut până atunci de boierimea retrogradă. *Petiţia-Proclamaţie* mai prevedea înfăptuirea unor reforme, în domeniul economic, menite a stimula dezvoltarea comerţului şi reglementarea creditului; în domeniul învăţământului etc., imprimând documentului programatic un adânc conţinut înnoitor. Diversele formulări cu nuanţă moderată din cuprinsul *Petiţiei-Proclamaţie* indică dorinţa patrioţilor moldoveni de a se evita intervenţia trupelor străine.

În Transilvania, revoluţia românilor, căci trebuie subliniat că *aici, în Transilvania, numai românii au declarat şi au desfăşurat revoluţia*, a cunoscut o intensitate deosebită, datorită împletirii complexe a contradicţiilor sociale cu cele naţionale, al gradului deosebit de ascuţit al crizei orânduirii feudale. Revendicările sociale ale iobagilor români, maghiari şi secui se îmbinau cu revendicările acute naţionale ale populaţiei româneşti majoritare în acest principat, lipsită de drepturi economice, culturale şi religioase şi nerecunoscută ca naţiune de sine stătătoare de către aristocraţia maghiară şi administraţia Imperiului habsburgic.

Momentul cel mai înălţător al revoluţiei în această parte a ţării româneşti l-a constituit *Adunarea Naţională a românilor* de pe Câmpia Libertăţii de la Blaj la care au paricipat, după cele mai noi cercetări, peste 90000 de oameni, în marea lor majoritate români iobagi, dar şi maghiari, saşi şi secui. Un rol de frunte în organizarea şi desfăşurarea acestei mărețe adunări au avut-o Simion Bărnuţiu, George Bariţiu, Avram Iancu, A.T.Laurian, Timotei Cipariu, Ioan Buteanu, episcopii Andrei Şaguna şi Ioan Lemeni, Al.Papiu Ilarian, Aron Pumnul şi mulţi alţi tribuni ai poporului. Prin întreaga ei desfăşurare, ca şi prin programul adoptat, Adunarea Naţională de la Blaj din 3/15 mai 1848 a constituit *o viguroasă şi impresionantă manifestare a voinţei*

românilor din Transilvania de a impune, odată cu desfiinţarea servituţilor feudale, recunoaşterea drepturilor lor legitime, naţionale.

Obiectivul emancipării naţionale şi sociale, care a însufleţit lupta românilor, a fost limpede exprimat în programul *Puncturile Naţiunii Române transilvane*, precum şi în *Jurământul*, adoptate în unanimitate de către participanţii la adunarea de la Blaj: "*Naţiunea română,* - se afirma în primul din aceste documente - *rezimată pe principiul libertăţii, egalităţii şi frăţiei, pretinde independenţa sa naţională în respectul politic ca să figureze în numele său, ca naţiunea română să-şi aibe reprezentanţii săi în Dieta ţării în proporţiune cu numărul său, să-şi aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătoreşti şi militare în aceeaşi proporţiune şi să se servească de limba sa în toate treburile ce ating pe dânsa... Naţiunea română, ajungând la conştiinţa drepturilor individuale omeneşti, cere fără întârziere desfiinţarea iobăgiei fără nici o despăgubire din partea ţăranilor iobagi...*".[1] Se mai cerea libertatea industrială şi comercială, desfiinţarea cenzurii, asigurarea libertăţii personale, înarmarea poporului sau guardie naţională.

În pofida politicii de învrăjbire naţională promovată de stăpânirea habsburgică, în timpul revoluţiei de la 1848, românii nu o dată au chemat pe celelalte naţionalităţi conlocuitoare în Principatul Transilvan - maghiari, saşi şi secui - la înţelegere frăţească în vederea luptei comune pentru înfăptuirea transformărilor necesare asigurării dezvoltării lor nestingherite pe toate tărâmurile. Merită, în această privinţă, să amintim *Proclamaţia* redactată şi apoi publicată la 12 aprilie 1848 de patriotul român Aron Pumnul, pentru convocarea Adunării de la Blaj, în care, printre altele, se preciza: "*Spuneţi ungurilor, secuilor şi saşilor că noi îi iubim ca pe fraţii noştri, însă e drept ca şi ei să ne iubească şi să corespundă iubirii noastre ce o avem*

[1] Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date şi mărturii*, vol. I, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982, p. 484 - 485

către ei... Spuneți-le în gura mare că noi nu voim a câștiga drepturile omenimei prin sabie, ci prin legile minții sănătoase, și pentru aceea ne adunăm să ne înțelegem care sunt drepturile acelea... Spuneți să urmeze și dânsele (naționalitățile maghiară, secuiască și săsească - n.n.) *aceste principii care ne chiamă pe toți fiii țării să ne îmbrățișăm și să ne sărutăm frățește, strigând: Să trăiască frățietatea! Aceasta e frățietatea cea adevărată pe care e întemeiată fericirea țării"*.[1] Adresându-se maghiarimii din Transilvania, "Craiul Munților", revoluționarul Avram Iancu, preciza în acest sens: *"Firea ne-a așezat în una patrie ca împreună să asudăm cultivând-o și împreună să gustăm dulceața fructelor ei. Convingeți-vă deplin că între noi și voi armele niciodată nu pot hotărî"*.[2]

Aceleași interese fundamentale ale progresului economic și social, ale înlăturării apăsării feudale și a dominației străine, luptele anterioare purtate împreună pentru libertate socială și națională, ca și năzuința spre același viitor comun cu românii, au făcut ca cei exploatați din rândurile maghiarilor, secuilor și sașilor să acționeze alături de masele românești, ca oameni ai aceluiași pământ și sub semnul acelorași idealuri afirmate de revoluția română. Alături de revoluționarii români, printre care la loc de cinste stau Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, George Barițiu, Simion Bărnuțiu și mulți, mulți alții, la care s-au alăturat militanții revoluționari și progresiști din rândurile maghiarilor și fruntași ai sașilor, au înțeles importanța luptei unite a tuturor celor exploatați și asupriți, împotriva dușmanului comun: grofii și baronii unguri și dominația habsburgică. Reliefând necesitatea unității de acțiune a maghiarilor, sașilor și a secuilor din Transilvania cu masele românești, gazeta săsească "Satelit", scria la 30 martie 1848: *"Pereți despărțitori să nu mai izoleze pe sas, pe ungur și pe român. Aceștia trei, într-o strânsă alianță frățească vor rezista victorioși oricărui dușman sumbru și se vor dezvolta împreună"*.

[1] Cornelia Bodea, *op.cit.*, p. 406 - 407
[2] Idem, vol II, p. 1091

Idealul unirii tuturor meleagurilor românești într-un stat național unit și neatârnat s-a oglindit deosebit de viu în Transilvania, iar participarea la istorica adunare de la Blaj a unor militanți și cărturari din Moldova și Țara Românească, între care Vasile Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza, Alecu Russo, Costache Negri, Gheorghe Sion, Dimitrie Brătianu ș.a., au simbolizat voința întregului popor român de a-și făuri un stat național unitar și independent. Exprimând dorința unirii tuturor românilor într-un singur stat, Vasile Alecsandri publica, în "Foaie pentru minte, inimă și literatură", două nemuritoare poezii, care dau expresie acestei năzuințe. Prima, intitulată *Către români* (24 mai 1848), cuprindea îndemnul *"Haideți frați de același sânge / Hai cu toți într-o unire / Libertatea României să cătăm s-o dobândim! / Hai români! Sub ochii lumii / Pentru a patriei iubire / Pentru a patriei mărire / Viața noastră să jertfim!"* Cea de a doua, intitulată *Hora Ardealului*, apărută la 14 iunie 1848, avea să devină un adevărat imn al generațiilor viitoare: *"Hai să dăm mână cu mână / Cei cu inima română / Să-nvârtim hora frăției / Pe pământul României!"* Tot ca un ecou al Blajului se înscrie apariția, în aceeași lună și în aceeași publicație, a poemului lui Andrei Mureșanu, *"Deșteaptă-te române!"* poetul revoluționar și patriot adresându-se nu numai românilor transilvăneni, ci întregului popor român.

Influența Adunării Naționale de la Blaj asupra conștiinței maselor a fost puternic resimțită în toate straturile populației. Țăranii reveniți în satele lor, de la Adunarea din Blaj, vorbeau deschis despre Transilvania românească, despre Unirea cu Țara (adică cu Țara Românească), fără nici un fel de reținere. *"Ardealul de acum nu mai e Ardealul, ci România!"* - declarau ei. La Abrud se afirma public că *"Ardealul și cu cele două Principate dunărene vor trebui să formeze un singur regat"*, iar la Lechința pe Mureș, în vara anului 1848, *"satul întreg spunea că nu le trebuie uniunea cu altă țară* (aluzie la Ungaria), *întrucât*

ei se unesc cu Țara Românească și Moldova".[1] Dorința generală a unirii Transilvaniei cu celelalte două țări surori, exprimată atât de convingător la Blaj - *"Vrem să ne unim cu Țara!"*, a fost atât de puternică, încât Ion Ionescu de la Brad, care a stat în Transilvania luni de zile în iarna lui 1848, constata și el: *"Ideea de a se uni toți românii o am găsit foarte răspândită chiar între popul; el* - poporul - *în ridicarea vămilor dintre Banat, Ardeal și Principate vede foloasele materiale ale Unirii".*[2]

Blajul a insuflat tuturor românilor hotărârea fermă a continuarii luptei pentru dreptate socială și libertate națională, increderea în puterea lor. Avram Iancu, făcându-se interpretul acestei convingeri pe care masele populare revoluționare și-o întăriseră pe Câmpul Libertății, spunea: *"Uitați-vă pe câmp, românilor! Suntem mulți ca cucuruzul brazilor! Suntem mulți și tari!".*[3] Iar Al.Papiu-Ilarian adăuga: *"În țara aceasta, care este țara noastră, nimic nu vom mai suferi a se face fără știrea și voirea noastră... Voi sunteți milioane dotați cu facultăți splendide, cu virtuți sublime. Îndărătul vostru străluce un viitor nemărginit... împrejuru-vă surâde cea mai frumoasă natură: Carpații și Marea".*[4]

Unitatea tuturor românilor, cerută prin glasul unanim la Adunarea Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848, a fost remarcată ca un proces firesc și de către conducătorii revoluționari ai sașilor transilvăneni: *"Cu toate că steagul național n-a fost atât de înalt ridicat, încât el să poată fi văzut de la Dunăre,* - declara Stefan Ludwig Roth, conducătorul revoluționar al sașilor, participant direct la Adunarea Națională a românilor de la Blaj - *eu cred că, fiind o mărturie a unei mișcări*

[1] Cornelia Bodea, *Lupta pentru unire a revoluționarilor exilați de la 1848*, în *Studii privind Unirea Principatelor*, București, 1960, p. 128

[2] Al.Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, tom II, Viena, 1852, p. 137

[3] Alecu Russo, *Scrieri*, București, 1908, p. 43

[4] Al.Papiu-Ilarian, *op.cit.*, p. 237

sufletești solidare, fâlfâirea acestor culori de aici - din Blaj - a făcut să bată inimile și la Iași și la București".[1] Tot el mai releva că în fiecare participant de la Adunarea Națională de la Blaj *"se deșteptase gândul naționalității. Acest gând prinse rădăcini atât de adânci, încât el nu va mai putea fi niciodată scos din inimile românilor".*[2]

Un alt moment reprezentativ în desfășurarea revoluției române l-au constituit evenimentele revoluționare din Banat. Întrunirile naționale ale românilor din această provincie străbună daco-românească din 4/16 martie și 15/27 iunie 1848, îndeosebi, au afirmat cu putere dezideratele naționale și social-economice ale locuitorilor acestei părți de țară, în consens cu obiectivele revoluției române în ansamblul său. Ele au fost sintetizate în documentul intitulat *Petiția neamului românesc din Ungaria și Banat*. De menționat că în fruntea acțiunilor revoluționare din Banat s-a afirmat cu deosebită putere Eftimie Murgu.

Anul revoluționar 1848 în România a ridicat la luptă și pe românii bucovineni, în frunte cu frații Hurmuzaki, care într-o seamă de documente-program ca *Petiția țării* (martie - aprilie 1848), *Prememoriul la Petiția Țării Bucovinei în privința autonomiei provinciale a Bucovinei*, înaintat Înaltului parlament legislativ de către deputăția bucovineană (19 februarie 1849), cereau înfăptuirea unor importante și radicale reforme sociale și naționale, având ca revendicare de bază autonomia Bucovinei, treaptă importantă spre unirea provinciei de nord a Moldovei cu *Țara*.

În luna mai 1848, conducători ai mișării revoluționare din Moldova, care participaseră alături de cei din Țara Românească la Adunarea Națională a românilor, ținută la Blaj, s-au îndreptat spre Brașov, propagând cu vigoare, pe lângă înfăptuirea unor profunde revendicări, deziderate cu caracter social-economic, țelul unirii

[1] Victor Cheresteșiu, *Adunarea Națională de la Blaj*, București, 1966, p. 509 - 510, 512

[2] Ibidem

național-statale a tuturor românilor. Așa cum se remarca într-un *Raport* al autorităților habsburgice, ei "s-au exprimat că ar dori restabilirea Vechii Dacii".[1)]

Cu o forță deosebită s-a desfășurat revoluția română în Țara Românească, unde ea a pus în evidență potențialul revoluționar al poporului, năzuința lui fierbinte spre obținerea dorințelor lui seculare de libertate și neamestec străin în treburile interne ale statului român. Masele orășenești și țărănimea impilată, care au acționat ca forțe motrice ale revoluției, având în frunte înflăcărați revoluționari, patrioți, ca Nicolae Bălcescu, frații Golescu, I.Ghica, Gheorghe Magheru ș.a., au manifestat un înalt eroism, combativitate și hotărâre în luptă. La 9/21 iunie 1848, conducătorii revoluționari, în frunte cu Popa Șapcă, Ion Eliade Rădulescu au organizat Adunarea populară de la Islaz și-au ridicat la luptă întreaga Oltenie. Programul sintetizat în *Proclamația de la Islaz*, citită de Ion Eliade Rădulescu, prevedea țeluri revoluționare ale poporului român, la primul ei punct: *"Independența sa administrativă și legislativă pe temeiul tratatelor lui Mircea și Vlad V. și neamestec al nici unei puteri din afară în cele dinlăuntrul ale sale"*. Se mai prevedeau importatnte revendicări cu caracter burghezo-democratic: egalitatea drepturilor politice, contribuție generală, adunare generală compusă din reprezentanți ai tuturor stărilor societății, domn responsabil ales pe câte cinci ani și căutat în toarte stările societății, împuținarea listei civile, eradicarea de orice mijloc de corupere, responsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor, libertatea absolută a tiparului, emanciperea mănăstirilor închinate, emanciparea clăcașilor, dezrobirea țiganilor, instrucție egală și întreagă pentru tot românul de ambele sexe, desființarea rangurilor titulare. În final, se cerea convocarea îndată a unei adunări generale extraordinare constituante, alese, spre a

[1)] Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848 - 1849*, vol. I, Cluj, 1946, p. 313

reprezenta toate interesele sau meseriile nației, care va fi datoare a face Constituția țării pe temeiul acestor 21 articole decretate în Proclamația de la Islaz. Prin orizonturile largi ale prevederilor sale în direcția asigurării progresului și instaurării unei societăți democratice, Proclamația de la Islaz reprezintă un document fundamental în istoria gândirii social-politice la români.

Proclamația a determinat un uriaș elan revoluționar. Chiar în cadrul Adunării de la Islaz s-a costituit un guvern provizoriu care, la câteva zile după marea adunare populară a bucureștenilor, a fost completat.

Una dintre caracteristicile fundamentale ale revoluției române o constituie faptul că în Țara Românească și în Transilvania ea a reușit să cucerească puterea de stat, trecând la promulgarea unora dintre reformele înscrise în Programul adoptat devenit Constituție a revoluției victorioase.

Ca și în alte momente ale istoriei naționale, populația orașului București a înscris o contribuție hotărâtoare în desfășurarea revoluției. Credincioase jurământului făcut la 15/27 iunie 1848 pe Câmpia Libertății de la Filaret, de a apăra și de a înfăptui prevederile Programului revoluționar decretat de popor, masele bucureștene, la care s-a alăturat țărănimea din împrejurimi, s-au ridicat la apărarea guvernului provizoriu, înfrângând comploturile elementelor reacționare, dând un greu tribut de sânge în luptele contra armatelor intervenționiste străine. Ca rezultat al triumfului revoluției, ideile de libertate, egalitate, fraternitate au fost proclamate ca principii de bază ale noului regim politic democratic. Oglindind spiritul vremurilor noi, masele revoluționare din București, cât și cele din capitalele județelor, au ars public legiuirea Regulamentului Organic, în semn de protest împotriva opresiunii străine, ca și *Arhondologia*, simbol al privilegiilor marii boierimi feudale. Primul decret al guvernului revoluționar instituia tricolorul ca steag național, având înscrisă deviza *Dreptate-Frăție*, expresia suveranității de stat; al doilea decret prevedea desființarea rangurilor boierești și

ridicarea în Bucureşti a Statuii Libertăţii. S-au dat apoi unele proclamaţii menite să ducă la ameliorarea situaţiei ţărănimii.

Problema unirii tuturor românilor a format o preocupare activă a regimului revoluţionar victorios de la Bucureşti. Prin ziarul "Pruncul român" s-a lansat apelul intitulat *Către fraţii noştri din Moldova*, în care se spunea că *"Ceasul libertăţii a sunat pentru tot românul... Uniţi-vă cu noi, fraţi de dincolo de Milcov, peste undele lui să întindem braţele, dorind cu înfocare a vă da sărutarea frăţiei şi a libertăţii. Munteanu şi moldoveanu sunt toţi români, sunt fraţi, o singură naţie, uniţi-vă cu noi, goniţi pe tiranul al cărui nume va rămâne o pată veşnică în istoria ţării, înălţaţi stindardul libertăţii şi dobândiţi-vă sfintele drepturi... Uniţi, vom fi tari; uniţi, vom sta împotriva oricărui vrăjmaş al libertăţii noastre. Trăiască libertatea! Trăiască România!"*.[1]

În spiritul uneia şi aceleiaşi evoluţii generale a românilor, a voinţei de unire au acţionat revoluţionarii din Moldova. Scrisoarea patrioţilor moldoveni refugiaţi la Cernăuţi adresată Comitetului revoluţionar din Iaşi, la 18 iulie 1848, sublinia că ştirile despre sprijinul oferit de românii transilvăneni şi bănăţeni revoluţiei din Ţara Românească şi Moldova *"ne-au pătruns în adâncul inimii"* şi *"ne-au insuflat cea mai mare bucurie şi cea mai deplină nădejde pentru îmbunătăţirea soartei Moldovei şi, mai cu seamă, pentru viitorul fericit al României întregi!"* Scrisoarea îndemna la acţiune pe cei rămaşi în Moldova în numele aceloraşi ţeluri ale poporului român: *Curaj dar, fraţilor, căci acum am ajuns într-o epocă unde putem face pasuri de uriaş spre a înainta către ţelul dorit de toţi câţi avem sânge de români în inimile noastre"*.

Comitetul revoluţionar moldovean sugera, la rândul său, chiar o retragere în munţi, unde să se creeze *"un centru al tuturor bărbaţilor de inimă din Moldova... un centru care, întemeindu-se atât pe puterea adunată în Moldova, cât mai vârtos pe puterile din Transilvania şi din Banat, ar fi în stare să facă manifestaţii*

[1] "Pruncul român", an 1, nr. 1, din 12/24 iunie 1848

multe, mai serioase şi mai mântuitoare în înţelegerile cu Valahia", instituindu-se astfel *"o naţie puternică şi de sine stătătoare"*.[1]

Linia generală a conducătorilor revoluţionari de la Bucureşti avea în vedere sprijinirea prin toate mijloacele a revoluţiei din Transilvania şi Moldova, în vederea înfăptuirii statului unitar român. Mesager oficial al acestei orientări, patriotul August Treboniu Laurian pleca de la Bucureşti în Transilvania pentru a acţiona aici ca purtător de cuvânt al României unite prin opera revoluţiei. La 20 iunie 1848, într-o scrisoare trimisă din Sibiu lui Nicolae Bălcescu la Bucureşti, el propunea *"să stăruim ca să facem un congres general împreună cu toţi românii"*.[2] La 13 iulie 1848, în "Pruncul român" apăreau o seamă de articole în care se milita consecvent pentru alcătuirea unui *"stat mare românesc"*, care să fie *"considerat între celelalte state libere"* ale Europei, mesaj valabil şi pentru zilele noastre. *"Doar unită, numai unită, România va înflori, atunci nici o putere nu va fi pierdută, toate facultăţile românilor se vor dezvolta şi vor contribui la fericirea patriei comune"*.[3]

Ion Ghica, trimis al guvernului revoluţionar la Constantinopol, a discutat - după cum raporta el la 22 iulie 1848 Ministerului de Externe al Ţării Româneşti - cu dregătorii otomani, problema unirii Moldovei şi a Ţării Româneşti: *"Mi-am permis să deschid problema numai a celor două principate şi am găsit mulţi membri ai consiliului destul de favorabili în această privinţă. Sunt ferm convins că o cerere colectivă către Poartă a muntenilor şi moldovenilor ar obţine un succes sigur. Informez guvernul meu ca să acţioneze în consecinţă şi să nu scape acest bun prilej pentru a opera această fiziune dorită atâta timp"*.[4] În august 1848, Dimitrie Golescu, într-o scrisoare trimisă lui Ion

[1] T.Bălan, *Activitatea refugiaţilor moldoveni în Bucovina, în 1848*, Sibiu, 1944, p. 81 - 83

[2] *Anul 1848. Acte şi documente*, vol. II, p. 696

[3] Idem, p. 484 - 485

[4] Idem, vol. I, p. 609 - 610

Ghica, exprima şi el dorinţa înfăptuirii statului românesc unit *"cu hotare pe care parcă le-a indicat natura"*, subliniind că *"fiecare naţiune are un drept la propria ei existenţă politică"*.[1] Ioan Maiorescu, reprezentantul diplomatic al guvernului revoluţionar din Ţara Românească pe lângă Dieta germană din Frankfurt, declara răspicat, într-un memoriu din noiembrie 1848, răspunzând tendinţelor claselor dominante maghiare de a încorpora Transilvania la statul ungar: *"Transilvania nu se mai poate susţine pentru Ungaria... După pusăciunea* (poziţia) *sa geografică, Transilvania numai împreună cu principatele danubiene va putea ajunge vreodată la o stare naţională plăcută"*. De aici - conchidea I.Maiorescu - *"ar ieşi pentru viitorul stat român de sine stătător un teritoriu ce ar cuprinde cam întreaga Dacie veche"*.[2] Iar la Paris, Costache Negri, în cadrul unui înflăcărat discurs, rostit în decembrie 1848, în timp ce revoluţia română se manifesta cu putere în Transilvania, mărturisea încrederea sa neţărmurită în unirea tuturor românilor: *"Aşezaţi precum suntem în mijlocul îndoitului despotism al Europei şi al Asiei, să ne dăm împreună frăţeasca, ajutătoarea mână de unire şi să zicem cu toţii: Trăiască Moldova, trăiască Valahia! Dar învrednicească-ne Dumnezeu să putem striga într-o zi: Trăiască România unită!"* Plin de încredere în destinul patriei unite, el exclama: *"În visurile mele, înflorit se arată viitorul României; suntem milioane de români răzleţiţi! Ce ne lipseşte ca să ajungem un neam tare? Unirea. Numai unirea!... Să trăiască unirea românilor"*.[3]

Revoluţia română triumfătoare în Ţara Românească, care devenise temelia şi centrul polarizator al acţiunii tuturor românilor din toate provinciile istorice a şocat marile puteri străine. Atunci când, la 31 iulie 1848, armatele otomane au trecut

[1] Ion Ghica, *Amintiri din pribegie după 1848*, vol. I, Craiova, f.a., p. 31 - 32
[2] Ibidem, p. 135 - 136
[3] C.Negri, *Versuri, proză, scrisori*, Bucureşti, 1909, p. 1 - 3

Dunărea fără nici un motiv "contra prevederilor tuturor tratatelor, contra dreptului internaţional", zeci de mii de români se adunaseră din nou pe Câmpia Libertăţii din Bucureşti şi în ziua de 1 august 1848 au adoptat un puternic Protest "personal, în mod direct, în faţa întregii Europe împotriva intrării trupelor turceşti pe teritoriul român", care întărea protestul adresat de guvernul revoluţionar pe cale diplomatică. *"România întreagă* - se sublinia în *Protestul* maselor revoluţionare din Bucureşti - *începând de astăzi şi câtă vreme va rămâne un singur glas liber declară că dacă Sublima Poartă nu-şi va retrage trupele de pe teritoriul Valahiei şi dacă încearcă să se amestece cu forţa în treburile interne ale Ţării, atunci tratatele existente vor fi considerate ca anulate de către Poartă şi, în acest caz, naţiunea română este liberă de orice obligaţie faţă de Sublima Poartă, că oricare ar fi legile şi organizarea românilor de către străinătate sau prin influenţa armatelor străine, ele vor fi considerate ilegale şi, ca urmare, este de datoria fiecărui român de a nu se supune de bună voie"*.[1] Totodată, guvernul revoluţionar a luat poziţie hotărâtă şi faţă de intervenţia armatelor ţariste. La Circulara Cabinetului de la Petersburg din 19 iulie 1848, adresată împuterniciţilor săi diplomatici în diferite capitale europene, prin care guvernul ţarist încerca să motiveze trimiterea de trupe în ţările româneşti, guvernul revoluţionar de la Bucureşti, printr-un Manifest, protesta şi exprima înalte principii de care trebuie să se bucure orice popor: *"Nu! Noi n-am sfâşiat Regulamentul organic pentru a strica legăturile de pace încheiate de Înalta Poartă cu puternicul nostru vecin. Noi am sfâşiat acea carte de legi impusă asupra poporului cu puterea baionetelor, am sfâşiat, zicem, Regulamentul, pentru că o adevărată minoritate îşi întemeiase pe el tiranicele-i apăsări, spre cea de veci împilare a mulţimii poporului... Mişcarea românilor, mai ales după împrejurările de faţă ale Europei Centrale, este încă un act politic de mare*

[1] E.Hurmuzaki, *Documente cu privire la istoria românilor*, vol. XVIII, Bucureşti, 1916, p. 71

însemnătate pentru însăşi întemeierea libertăţilor constituţionale asupra întregului continent... Nu! Principiul suveranităţii poporului nu este un drept care-l poate cineva desfiinţa în puterea unei convenţii; orice popor are în sine acel drept, pentru că orice popor are dreptul de a fi bine guvernat în societate; pentru că orice popor îşi face singur legile civile şi care îşi alege un Domn pentru a le executa; pentru că oricare popor n-are în spatele sale apăsare străină; pentru că oricare popor... nu poate în veci socoti pe guvernatorii săi decât ca pe nişte slugi ale sale! Dar, lăsând însăşi aceste temeiuri, care sunt cele mai puternice astăzi în inima poporului român, să vedem de acum numai de ce au invocat românii principiul suveranităţii poporului?

Într-adevăr, să luăm bine seama, fraţi români, să ne înţelegem bine: avem noi dreptul de a fi un popor suveran? Avem dreptul de a ne face tocmeli bune înlăuntrul ţării noastre? Odată, şi chiar fiind tributari către Înalta Poartă, avem însuşi dreptul de a face război şi a încheia pace, însuşi dreptul de a ne apăra cu armele ţara". Dorinţa de libertate este exprimată hotărât şi atunci când se făcea referire la naţia română care *"la orice invazie din afară, ce le va ameninţa libertăţile, fiecare va şti a-şi apăra vetrele şi străinul, în cele din urmă, la orice nenorocire va putea cotropi numai pământul, dacă va dormi Dumnezeu, iar nu şi oamenii. Nici un român nu va mai trăi sub moartea independenţei patriei sale".*[1)]

În Transilvania, revoluţia românilor, căci aici numai ei au declanşat acţiuni revoluţionare, a întâmpinat rezistenţă nu numai din partea claselor dominante maghiare, din partea grofilor şi baronilor unguri, care nu voiau nici în ruptul capului să renunţe la dominaţia lor economică, întrucât ei deţineau aproape întreg pământul ţării, şi erau categorici împotriva desfiinţării iobăgiei şi a împroprietăririi ţăranilor cu pământ. În acelaşi timp, ei deţineau şi puterea politică locală, fiind tot atât de categorici în a nu admite principiul egalităţii în drepturi a tuturor cetăţenilor principatului,

[1)] *Anul 1848 în principatele române*, vol. II, Bucureşti, 1902, p. 73 - 74

indiferent de naţionalitate. De aceea ei s-au alăturat guvernanţilor unguri din Ungaria, aflată până atunci şi ea ca o provincie "regală" sub stăpânirea habsburgică, unde guvernanţii, în frunte cu Kossuth Lajos, tindeau să cotropească ei pe mai departe Marele Principat al Transilvaniei. După cum se ştie, în primăvara anului 1848, ungurii din Ungaria, conduşi de un Comitet naţional ungar, au rupt zăgazurile asupririi habsburgice, impunându-se ca naţiune independentă, alegându-şi un guvern provizoriu, care a introdus o serie de reforme cu caracter democratic. Acest lucru, cum era şi firesc, a fost urmărit cu simpatie de toate popoarele iubitoare de pace şi libertate, printre care şi poporul român. Dar în loc ca fruntaşii ungurilor să se unească cu celelalte popoare asuprite din Imperiul habsburgic, pentru ca prin luptă comună să se asigure victoria deplină a principiilor democrate ce dominau în Europa revoluţionară a anului 1848, ei s-au folosit doar de condiţiile prielnice europene, cu scopul mârşav de a-şi reface vechiul imperiu, zis al lui Sf.Ştefan, încercând să-şi extindă asuprirea şi cotropirea şi asupra Transilvaniei româneşti, Slovaciei, Croaţiei şi a unui teritoriu sârbesc, negând celorlalte naţiuni asuprite - români, slovaci, croaţi şi sârbi - dreptul de emancipare socială şi naţională şi nerecunoscându-le dreptul suveran de a hotărî ele însele asupra viitorului lor. Conducătorii unguri în Dieta lor au adoptat în programul lor nu numai afirmarea independenţei Ungariei faţă de Imperiul austriac, recunoscând însă ca rege apostolic pe acelaşi împărat al Imperiului Habsburgic de care se dezlipeau, ca stat, dar la punctul al 12-lea al programului lor au inserat şi alipirea Principatului transilvan la Ungaria, hotărâre care leza fundamental interesele şi dreptul românilor autohtoni şi majoritari, care se ridicaseră la revoluţie pentru obţinerea recunoaşterii egalităţii în drepturi politice şi naţionale cu celelalte naţionalităţi dominante din Transilvania - maghiară, săsească şi secuiască - şi ştergerea iobăgiei, în care marea majoritate a românilor ardeleni era ţinută de grofii şi baronii unguri. *"Pe noi, românii* - remarca Avram Iancu - *ne-au răsculat nerecunoaşterea naţionalităţii în politică,*

tiraniile și barbariile feudalilor și aristocraților transilvani maghiari, pe care poporul în această epocă nu le-a mai putut suferi".[1]

De menționat este faptul că aristocrația maghiară din Transilvania, amenințată grav de revoluția românilor, la sfârșitul lunii mai 1848, în dieta conservatoare de la Cluj, votează și ea pentru anexarea Principatului transilvan la Ungaria, cu singurul scop de a primi ajutor militar în vederea reprimării românilor răsculați, pentru a-și păstra pe mai departe toate privilegiile medievale.

Motivând această poziție retrogradă, baronul Wesselényi Miklós din Jibou, încă la 1 august 1846 îl prevenea pe Kossuth, că acordarea de drepturi politice și de pământ naționalităților nemaghiare, adică românilor, însemna pieirea nobilimii maghiare din Transilvania, prin care *"ființează acuma naționalitatea noastră... Aceasta face ca pentru noi* - ungurii - *o revoluție să fie mai catastrofală decât pentru alte națiuni... Aici dacă s-ar pune capăt importanței materiale și juridice a nobilimii maghiare de acum, printr-o revoluție... urmașul ei ar fi sârbul, valahul și slovacul..."*.[2] De aceea, aristocrații maghiari din Transilvania strigau, cu toții, la 1848: *"Să ne unim cu Ungaria, căci altfel pierim!"*

De menționat că, în epoca afirmării principiilor democratice de la 1848, au fost și numeroase minți lucide din rândurile ungurilor, care preveneau aristocrația ungară că ea trebuie să renunțe la formele retrograde de guvernare, și recunoașterea egalității în drepturi pentru toți locuitorii Principatului transilvan; aceste apeluri nu au fost luate în seamă. Cât despre planurile anexării Transilvaniei la Ungaria, revoluționarul ungur Táncsics Mihály avertiza, în gazeta pestană "Márczius Tizenötödike" din 15 martie 1848, că *"În Transilvania*

[1] Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 1091

[2] Cornelia Bodea, *op.cit.*, vol. I, p. 303 - 304, 406

două puteri au să hotărască asupra soartei uniunii: dieta și poporul român. Dieta nu reprezintă decât câteva sute de oameni, românimea înseamnă Transilvania întreagă... Uniunea Transilvaniei cu Ungaria fără consimțământul românilor e un lucru de care nici să nu ne apucăm".[1] Și contele maghiar Teleki Samu din Cluj, văzând reacționarismul și șovinismul ungurilor care au votat în dieta principatului anexarea acestuia la Ungaria, a declarat unui român: *"Eu nu sunt de părerea lor, și de aș zice ceva, ar sta să mă lovească în cap; acestea* (votarea anexării Transilvaniei la Ungaria fără consimțământul românilor majoritari - n.n.) *noi maghiarii le vom plânge încă"*.[2] Răspunsul românilor la uneltirile aristocrației ungare de anexare a Transilvaniei la Ungaria a fost un *NU* categoric. Încă la 30 aprilie 1848, când a avut loc prima adunare a românilor la Blaj, aceștia și-au exprimat veto-ul, declarând răspicat: *"Nu ne vindem țara, nu vrem să știm nimic despre uniunea ce vreau să facă domnii* - grofii și baronii unguri - *fără știrea românilor; noi vrem înainte de toate să fim liberi în țara noastră, că șerbi nu putem face învoieli cu țări străine; după ce vom fi liberi, națiune liberă, vom vedea apoi cu ce țară, ce unire avem de-a face"*.[3]

Pentru a-și înfăptui planurile de cotropire a Transilvaniei, guvernanții de la Pesta, în frunte cu Kossuth, s-au târguit cu un fost general polonez, Bem, ca, în schimbul cuceririi armate a ei, să o împartă între ei. Mai mult, cu alte unități armate ungare, sprijinite local de detașamentele grofilor și baronilor maghiari din Transilvania, aliați și cu secuii, au declanșat unul dintre cele mai pustiitoare războaie, urmărind nimicirea românilor. 40000 de români transilvăneni au fost uciși de tirania ungurească și

[1] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, ed. a III-a, Editura Politică, București, 1978, p. 97 - 98

[2] Ioan Ranca, *Avram Iancu pe baricadele Apusenilor. Relatări contemporane ale unor apropiați și adversari*, Editura Pax-historica, Târgu-Mureș, 1996, p. 71

[3] Ștefan Pascu, *Legături și trăsături de unitate ale revoluției de la 1848 în Țările Române*, în "Anale de istorie", nr. 3 din 1973

secuiască. Istoricul american Francis Bowen, într-un studiu publicat în 1850, deci la scurt timp după derularea evenimentelor, analizând scopurile perfide ale ungurilor de a-şi anexa teritorii străine şi de a-şi perpetua dominaţia asupra altor popoare, aprecia: *"Cauza maghiarilor a fost nedreaptă; ei au căutat să-şi apere învechitele lor privilegii de clasă şi neam, împotriva iureşului ideilor liberale şi a spiritului de reformă din secolul al XIX-lea"*.[1]

În septembrie 1848, un nou Blaj a urmat celui din mai. Dârza hotărâre a românilor din Transilvania de a se împotrivi celor ce nu le recunoşteau drepturile naţionale şi sociale, a fost exprimată acolo în cuvinte de foc de Avram Iancu: *"Pretenţiunile noastre sunt sfinte, precum e sfântă dreptatea, şi noi, românii, vom fi gata a le apăra cu orice preţ"*. Pe o mare întindere a Principatului Transilvan, cu centrul în Munţii Apuseni, sub conducerea lui Avram Iancu, românii au cucerit puterea politică, instituindu-se un regim românesc popular, având organizate şi o armată naţională. Apreciind acest fapt deosebit de important, Nicolae Bălcescu remarca semnificaţia istorică deosebită a organizării Transilvaniei sub administraţie românească, care a devenit atunci centrul luptei pentru continuarea revoluţiei române, pentru înfăptuirea programului acesteia.

[1] Prof. dr. Augustin Deac, *Revizionismul ungar, permanent factor destabilizator în Europa*, vol. I, Editura Bravo Press, Bucureşti, 1996, p. 106

ANEXĂ

PREFECŢII, VICEPREFECŢII, TRIBUNII, CENTURIONII ŞI DECURIONII REVOLUŢIONARI DE LA 1848 - 1849 [1]

Aiudean Clemente, tribun în prefectura lui Iancu † 1913.

Albini Vasile, vicetribun, a organizat pe românii din cercul Cunţei, † la 1890 în Cut.

Alexe Albăcean, † în lupta dintre Rogoşel şi Vişag la 1849.

Andreica Mihaiu, tribun în pref. lui Iancu, în urmă numit prefect al Zarandului în locul lui Buteanu † 1902.

Anghel Ioan, căpitan în Cricău.

Antoneli Ioan, vicetribun, apoi căpitan în pref. lui Axente Sever, † 1888.

Ardelean Vasile, tribun în prefectura Sibiului.

Ariton, tribun în prefectura lui Axente.

Armat Eliseiu, tribun la Sighişoara.

Aurarian (Aranyosi) Ioan Galgoţi, vicetribun în pref. lui Balint.

Axente Severu, prefectul Legiunii I † 1906.

Băcilă Ioachim, viceprefect la Alba Iulia, † în Sibiu la 1884.

Bălaş, vicepref. la Cricău.

Balint Ioan | *Balint Vasile* — vicetribuni în prefectura Salinelor.

Balint Simeon, prefect al Salinelor, cartierul general l-a avut în Ocolişul Mare, † 1880 în Roşia.

Băcilă Petru sen., tribun în pref. Sibiului (Răşinari).

Barbeş Constantin, preot în Gurarâului, căpitan.

Barbu, centurion în pref. lui Axente.

[1] Vasile Netea, *Munţii Apuseni - muzeu istoric şi pantheon al poporului român*, Bucureşti, 1977

Barițiu Alesandru, vicepref. în pref. lui Balint.
Barna Ioan, tribun în pref. lui Axente.
Barna Iosif, tribun în pref. lui Axente, ucis la 25 octombrie 1848, între Băgău și Săn-Craiu.
Baternai (Bătrâneanu) Alexandru din Balda, cleric și jurist, tribun pe Câmpie, arestat în Bărăi și executat la Cluj (aproape de Someșani) la 3/15 octombrie 1848.
Begnescu Nicolae, tribun în pref. lui Iancu, cântăreț excelent, Tyrteul luptătorilor de la 1848, care prin cântecele sale adeseori înveselea și încuraja la lupte pe tovarășii săi de arme † 1873.
Berereku Ioan din Valea-Lupșei, centurion în pref. lui Balint.
Bianu Vasile, tribun în prefectura lui Axente.
Bistrean Alexandru, centurion în pref. lui Iancu.
Blăjanu, viceprefect.
Bleanca, student din Nojlac, decurion în pref. lui Axente.
Boantă Petru, teolog din Șeușa, tribun în prefectura lui Moldovan, omorât la 1848.
Boeriu Alexandru, din Lechința, tribun.
Boeriu Ioan de Scoreiu, primarul Abrudului, fost viceprefect în prefectura lui Iancu, † la 1867.
Bogăteanu Ioan a excelat în lupta de la Gura-Ampoiței.
Boteanu (Bottyán) Vasile, prefect la Cluj.
Brad Ioan sau ***Jovian***, prefect în scaunul Sibiului, apoi la Făgăraș, † la 1890.
Bratu Simeon, student, decurion în pref. Sibiului.
Brote Ioan, prefect în ținutul Sibiului, † 1871.
Brote Petru, stud. în drept, centurion (oficer) în escadronul de husari Rășinăreni, † 1897.
Bucur, paroh în Galda, tribun.
Bucureștean Nicolae, decurion în pref. lui Balint.
Buteanu Ioan, prefect și administrator al comit. Zarand, spânzurat de Hatvány, la Iosășel, la 23 mai 1849.
Cucovean Ioan de la Ciugudu, vicetribun în pref. lui Balint.

Cândea (Chendi) Alexandru, cancelist la tabla reg., tribun în pref. lui Iancu, spânzurat în 1848 la Hălmagiu.
Cioran Bucur, student, centurion în pref. Sibiului.
Ciurilean Ioan / *Ciurileanu Vasile* — frați, fiii preotului din Ciurila, ambii tribuni în pref. lui Balint.
Corcheș Ioan, vicetribun, apoi tribun în pref. lui Iancu.
Corcheș Nicolae, tribun în prefect. lui Iancu, eroul de la Fântânele, † la 1885.
Crățan Grațian, vicetribun în pref. lui Balint.
Dămian George, tribun în Zlatna.
Daniil I., vicetribun în prefectura lui Balint.
Dărăban Dionisie, tribun în prefect. lui Iancu.
Delean Ioan, centurion în prefectura lui Axente.
Dendiu Ioan, tribun la Roșia de pa Secaș.
Desianu, tribun în pref. lui Axente.
Dinca (Balșan), centurion (venit din București), mai târziu căpitan în armată.
Dobra Petru, prefect la Zlatna; a fost omorât la 8 mai 1849 în Abrud.
Eftimie, morar în Bedeleu, centurion.
Faur Ioan, tribun.
Filip Mateiu, din Albac, fost sergent în oastea împărătească; la 1848 era septuagenar, a fost comandantul Albăcenilor în lupta dintre Rogoșel și Vișag, în 1849.
Fodor Vasile, tribun în pref. lui Balint, † 1865.
Fodorean Ioan, paroh în Cărpiniș.
Frâncu Amos, tribun † 1891.
Gavril Todor, tribun în pref. lui Iancu.
German, tribun în pref. lui Axente.
Gomboș Ioan, paroh, tribun în pref. lui Iancu.
Grigorescu Antonie, viceprefect în prefectura lui Nic. Solomon.
Groza Istrate, tribun.
Groza Simeon din Rovina, preot, viceprefect în pref. lui Buteanu, † 1885.

Hidvégi, tribun în pref. lui Solomon.

Hodrea Bucur, decurion în prefectura Sibiului.

Hulea Ioan din Henig, paroh în Gisteiu, tribun în pref. lui Axente.

Iacob, centurion în pref. lui Iancu, † la Alba Iulia, în 1894.

Iambor, fost soldat în armată, decurion primar al lui Iancu.

Iancu Avram, prefectul Legiunii Auraria Geminae; cartierul general îl avea în Câmpeni, † la 10 septembrie 1872 în Baia de Criş.

Iancu, decurion primar în pref. lui Avram Iancu.

Ispas, Albăcean.

Iulian Todor, centurion în pref. lui Axente.

Jurca Todor din Roşia, gardist (vânător) al lui Iancu.

Lăscudean Florian, din Cucerdea, viceprefect în prefectura Câmpiei, rănit de moarte la Alba Iulia şi răposat acolo în 1849.

Măcelar Ilie, tribun la Mercurea, † 1891.

Maior Ioan, tribun şi apoi viceprefect în prefect. lui Axente.

Maiorescu Adam, alias *Trifu*, decurion în pref. lui Axente.

Marţian Pop Dionisiu, prefect la Sebeşul Săsesc, † în München (Bavaria) la 1865.

Mateiu George, centurion în pref. lui Iancu.

Micaş Florian, prefect în Câmpie, † la 16 martie 1846 în Bistriţa.

Moldovan Ştefan, preot în Pintic, viceprefect al lui Const. Romanu Vivu, ucis în 1849.

Moga Iosif, tribun la Ofenbaia.

Moldovan N., tribun.

Moldovan Vasile, prefect de Târnave, legiunea III, † 1 ian. 1895 în Boziaş.

Molnar, alias *Morar*, tribun, împuşcat de Hatvány în Abrud, în mai 1849.

Morar Samoilă, centurion în pref. lui Iancu.

Muncaciu Grigorie, decurion în pref. lui Balint.

Munteanu Iulian, tribun în pref. lui Axente.

Munteanu Vasile, tribun în pref. lui Axente.

Muntean Ioan, paroh în Bedeleu, centurion.

Murăşan Grigorie, decurion primar în pref. lui Balint.

Murăşan Ioan, decurion în prefectura lui Balint.

Murăşan Nicolae, viceprefect.

Muşescu G. Gavril, vicetribunul Ampoiului (Zlatna).

Neagoe Ioan, centurion în prefectura lui Axente (Broşteni).

Neagu I., centurion în prefect. lui Axente.

Nemeş Ioan, învăţător în Abrud, spânzurat la 1848 în Baia-de-Criş.

Nemeş Ioan, centurion în Roşia pe Secaş.

Nemeş Vasile, tribun în pref. lui Balint.

Nicola, fiul parohului din Geoagiu, centurion.

Nicola Mateiu, tribun, † 1905.

Niculiţă Ioan, centurion în pref. lui Axente.

Olteanu Iacob din Vaideiu (de pe Câmpie), tribun în pref. lui Moldovan.

Pinciu Ioan, din Răşinari, cancelist la Tabla regia, vicetribun în pref. Sibiului, † 1882.

Pop Ioan, tribun în pref. lui Axente.

Pop Nicolae, tribun în pref. lui Axente.

Pop Vasile, preot în Mesentea, tribun prins şi torturat, † 26 dec. 1859.

Pop Vasile, fiul preotului din Nasna, teolog, spânzurat în 1848 la Mureşeni.

Popa George, căpitan pens., administrator al districtului Blaj.

Popoviciu Alexe din Săntă-Măria, tribun în pref. lui Moldovan.

Popoviciu Dionisie, vicetribun în pref. lui Iancu.

Procopie Ioan, căpitan de vânători în pref. lui Axente, † în Râmnicul-Vâlcea.

Prodan Simeon, preot, viceprefect în pref. lui Iancu, cu cartierul general în Măgina, † 1852 în Teiuş şi înmormântat în Alba Iulia.

Rațiu Ioan, din Turda, tribun în pref. lui Balint, † 1883.

Rațiu Partenie, vicetribun în pref. lui Balint.

Repede Nicolae, paroh în Geoagiu.

Roman (Constantin, Vivu), profesor, prins de insurgenți și omorât între Tg. Mureș și Sângeorgiu, la 1849.[1]

Roman George, viceprefect.

Roșu Palaghia, țărancă din Mărișel, mama centurionului Roșu, a condus femeile din Mărișel la atacul victorios din Muntele Grohot, în 12 martie 1849.

Roșu Indrei, centurion în pref. lui Iancu, comandantul Mărișelenilor în lupta din 12 martie 1849.

Rozor Antoniu, vicepref. al Albei-de-Jos.

Rusu Ioan din Budiu, tribun.

Salca Simeon, tribun în pref. lui Axente.

Sângerean Petru.

Săcărean Constantin, viceprefect al pref. din Țara Bârsei, a format un escadron de călăreți români din Săcele, Brașov și Țara Bârsei, † 1852.

Silaghi-Sălăgean Iosif, de loc din Bichiș, tribun în pref. lui Buteanu.

Simonis (Simoniciu) Vasile, din Sărmașul Mare, tribun pe Câmpie, spânzurat la Cluj în 3/15 octombrie 1848.

Solomon Nicolae, prefect în comit. Hunedoarei (Hațeg); după revoluție a emigrat în România, † în București la 1875.

Spălnăcean Ioan, centurion în pref. lui Axente.

Stan George, din Jurcuța, căzut în lupta de la Jurcuța, în 6 aprilie 1849.

Șerban, de la Cacova, vicetribun în pref. lui Balint.

Șuluțiu-Sterca Dionisie, de Cărpeniș, a organizat garda națională în Abrud și Abrud-sat, al cărei căpitan a fost, † 17 iunie 1897 în Turda.

Șuluțiu-Sterca Ioan, de Cărpeniș, tribun, tatăl lui Dionisie Șuluțiu și al istoricului Iosif Șuluțiu (Sibiu) și frate cu

[1] A fost prefect al Legiunii a XII-a (V.B.)

mitropolitul Alexandru Șuluțiu, se îngrijea de aprovizionare și muniție: a fost constructorul legendarelor tunuri de lemn, † 1 iulie 1858.

Tămaș Iosif, din Sân-Marghita, tribun în pref. lui Moldovan.

Tămășescu, din Daia, tribun în pref. lui Axente, căzut într-un atac la Blaj, în 3 februarie 1849.

Tănase Moise, tribun în Apoldul Inferior.

Telechi Aviron, cancelist la Tesaurariat, tribun în pref. lui Iancu.

Telechi Dionisiu, vicetribun în pref. lui Balint.

Teslovan (Tacit) Ioan, viceprefect în pref. lui Axente.

Todoran Eliseu, teolog de Blaj, tribun în pref. lui Axente, omorât între Băgău - S. Craiu, în 25 oct. 1848.

Tordășan Amos, tribun în Baia de Arieș.

Turcu Vasile, paroh în Cătina și protopop al Palatcei, prefect în Câmpie, prefectura V, a fost spânzurat la Cluj în 23 oct. 1848.

Vințan, tribun în pref. lui Iancu, dispus în Zarand.

Vlad Niculae, tribun în pref. Sibiului.

Vlăduț Niculae, prefect în Câmpie, † la Bogata-de-Mureș în 1872.

Zorca Iacob, sen., căpitan în Vădeni.[1]

[1] Precizăm că sublinierea numelui prefecților ne aparține. De asemenea, atragem atenția cititorilor că nu toți autorii care s-au consacrat cercetării revoluției pașoptiste din Transilvania au căzut de acord cu numărul exact al prefecților lui Iancu. De altfel, unii au îndeplinit temporar și pentru scurt timp înalta responsabilitate.

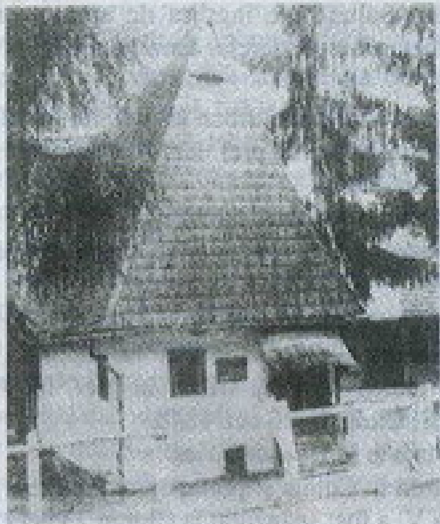

Casa memorială Avram Iancu din comuna cu același nume

Zi de sărbătoare în memoria Iancului...

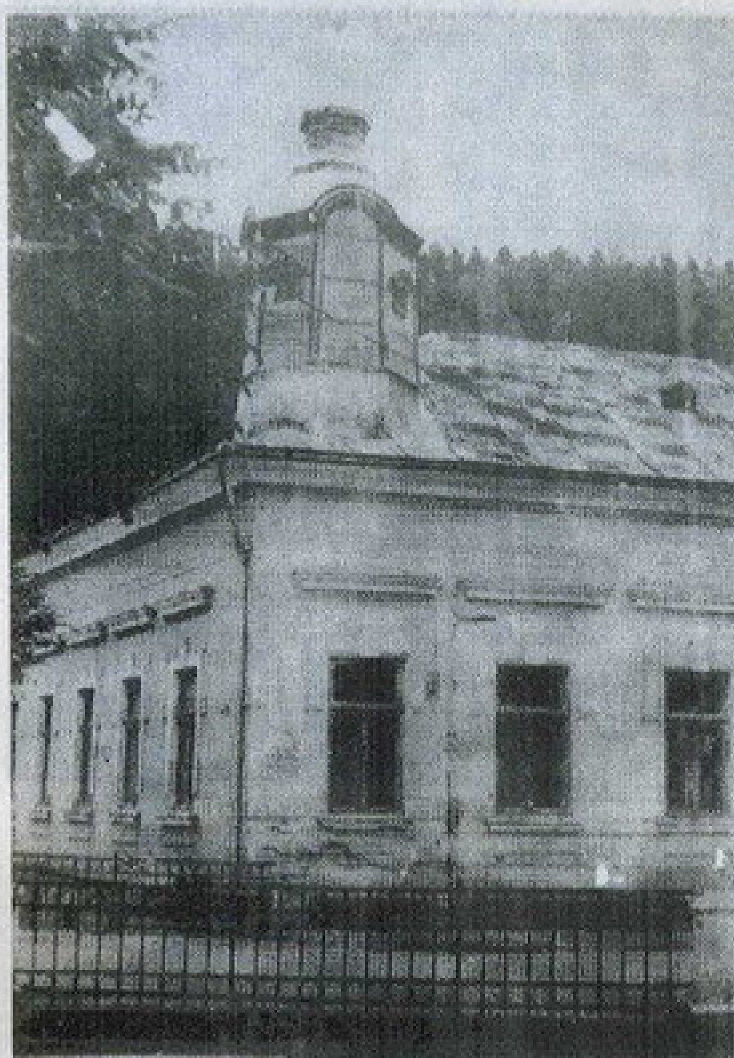

Clădirea din Câmpeni care, din toamna anului 1848, a devenit cartierul general al lui Avram Iancu

Avram Iancu la 1848

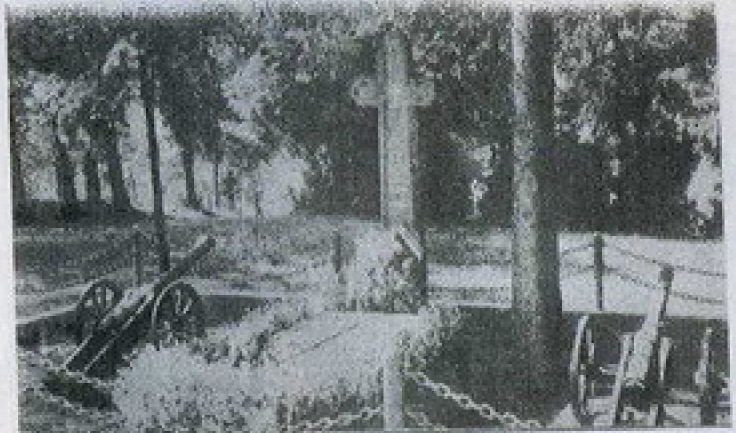

Mormântul lui Avram Iancu din Țebea

Avram Iancu
în ultimii ani ai vieții

Bustul lui Constantin Romanu Vivu din Sângeorgiul de Mureș

Statuia lui Avram Iancu din municipiul Târgu-Mureș

Simion Balint

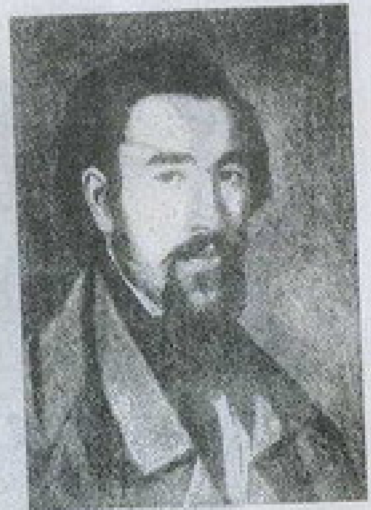

Petru Dobra

Eftimie Murgu

Ioan Butcanu

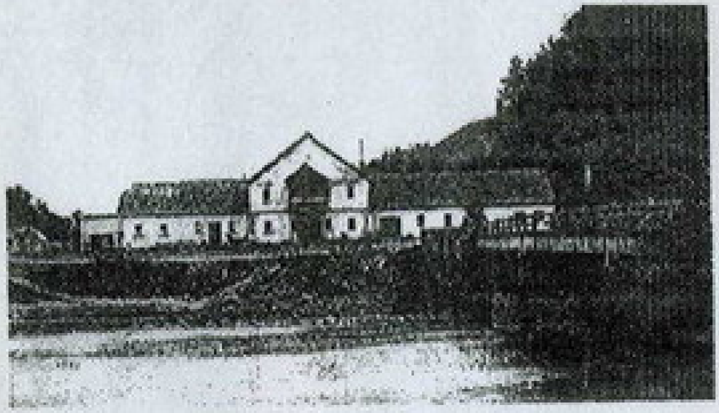

Hanul din Iosăşel (la 1910) în care a stat închis Ion Butcanu

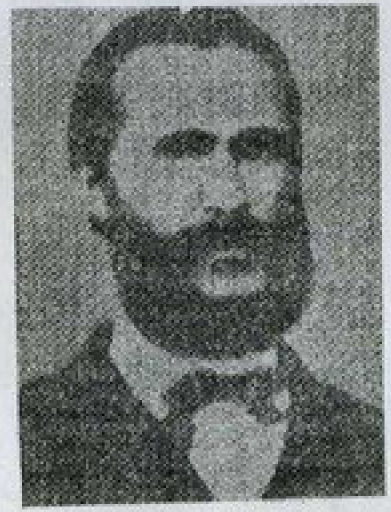

Axente Sever

„Din rândul moților s-a născut și s-a ridicat marele Avram Iancu. Figura legendară a eroului moților, a eroului neamului românesc vine de la străbunii noștri, rod al îngemănării daco-romane, statornici pe aceste meleaguri, dârzi, drepți, iubitori de dreptate și adevăr, dăruiți semenilor, neînfricați în fața celor mari și puternici.

Iancu nu a fost singur. A condus bătălia moților, a românilor transilvăneni pentru înfăptuirea idealurilor sociale și naționale, ajutat de prefecți și tribuni [illegible] de brad și ioleane, cu sufletele senine și curate ale [illegible] și chipurile în izvoarele cristaline ale râurilor [illegible] și Ampoiului, moții s-au făcut de neuitat pentru a-și apăra Țara [illegible] neamului românesc.

[illegible] moților întruchipat de Avram Iancu s-a simțit pe contemporani, trezind în aceștia sentimente de admirație, de respect sau de teamă.

[illegible] Craiului Moților de a-și vedea națiunea liberă, pentru care și-a dat toate puterile, nu s-a împlinit.

Pentru înfăptuirea visurilor Iancului au continuat lupta mulți urmași ai acestuia, descendenți din Țara Moților. Din păcate, dorințele Iancului sunt și azi încă departe de a fi înfăptuite. De aceea, bătălia pentru drepturile moților, ale românilor, trebuie să continue în toate planurile: parlamentar, guvernamental, administrativ și al societății civile.
Sunt convins că se vor naște noi prefecți, noi tribuni, noi discipoli ai Iancului, care să lupte pentru împlinirea idealurilor acestuia..."

Avocat IOAN RUS

fost prefect de Alba în perioada 1993-1996

ISBN 973-97703-7-1

Preț: 10 000 lei